

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički ZATVORENIK

GODINA XVIII. - LIPANJ 2008. CIJENA 15 KN

BROJ

195

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

SOSEDI I KOMŠIJE

Naši prvi susjedi s istoka i zapada svakih nekoliko dana unoše nemir u naš svakodnevni život. Tek što probavimo i zaboravimo upravo aktualnu temu, za nekoliko dana slijedi nova pakost, uvrede, umjetno izazvane prepreke u gospodarskim pitanjima ili u provođenju normalnih životnih navika.

I dok bih postupke zapadnih susjeda mogao nazvati psinama i pakostima poput ugriza malog psića koji jedva dosegne gležanj, oni s druge strane,istočne - nazovimo ih komšije - nastavljaju svoju agresivnu četničku politiku, vrijedajući nas kao gosti u vlastitu dvorištu.

Imam dojam da jedni i drugi testiraju našu strpljivost, odnosno da ispituju gdje su granice naše poniznosti i podložnosti.

Majušni zapadni susjedi uvode za dva tjedna vinjete na svim važnijim cestama kojima trebaju proći turisti na Jadran kao najbrojniji putnici i korisnici slovenskih cesta, ali samo u dolasku i povratku. Najjeftinija vinjeta košta 36 eura i vrijedi 6 mjeseci. Dakle, jedini negativni učinak uvođenja spomenute vinjete jest šteta, koju će zbog toga pretrpjeti turizam, najvažnija gospodarska grana u Hrvatskoj.

Ovogodišnji lipanj je u znaku nogometa - najvažnije sporedne stvari na svijetu. Navijači s crveno-bijelim i državnim zastavama krenuli su u Austriju i Švicarsku. Prolazak kroz deželu sa zastavom na automobilu koštao je zbog toga neke 41 euro, a naša se nogometna momčad već 15 godina priprema i trenira u Sloveniji. Primjer slovenske pakosti i naše mizernosti, ali pustimo njih neka uživaju u svojoj zločestosti. Naši, da imaju samo trunak nacionalnog ponosa, prije bi trenirali u Vladivostoku nego u Brežicama, kad im već nije dovoljno dobro niti jedno mjesto u vlastitoj domovini. Zbog toga mi je svejedno hoće li biti prvi ili deseti.

Iz «komšiluka» nam je došao u goste ministar vanjskih poslova Vuk Jeremić, koji je na međunarodnom skupu pokušao uvjeriti našu političku elitu, da je «Oluja» bila de facto etničko čišćenje Srba. Naš odgovarajući ministar Jandroković fino je diplomatski reagirao, kvalificirajući takvu Vukovu izjavu kao neprihvatljivu, umjesto da je zatražio od zaštitara da Vuka izbace iz dvorane. Da je reagirao tako, upamtio bi to čitav svijet, a ovako je svijet zapamtilo samo Vukovu izjavu.

Drugoga gosta, Milorada Dodika iz tzv. Republike Srpske pozvao nam je Milorad Pupovac, a da bi se oba Milorada osjećala što bolje i dobili na važnosti, skupu je prisustvovao naš predsjednik Stjepan Mesić. Na tome zagrebačkom pročetničkom okupljanju moglo se među inim saznati kako je Hrvatska nastala na najvećem etničkom čišćenju nakon II. svjetskog rata. I sad slijedi već poznato obrazloženje od strane naših političara, puno razumijevanja, kako je takva neprihvatljiva i uvredljiva izjava, zapravo retorika za njihovu unutarnju upotrebu. Jest, ako su Hrvatska i Hrvati njihovo unutarnje pitanje. Mesić i ostali opravdavaju ih, a da to oni sami ne čine nego još žešće nastupaju na domaćem terenu, pa tako tobože proeuropski kandidat Tadić traži, da se žrtve ispričaju agresoru. Kao da se u bilo čemu razlikuje Nikolić od Tadića, Dodik od Karadžića, kad je u pitanju Hrvatska. Ma, 'ajte molim Vas!

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

OSUĐENI NA IZUMIRANJE?

Prema nekim podatcima, broj stanovnika Hrvatske u 2050. godini past će na jedva nešto više od tri milijuna, odnosno otrprilike onoliko koliko je na području današnje naše države živjelo 1900. godine. No, prave razmjere dramatičnosti tih brojeva zorno pokazuju tek dodatna napomena: ta tri milijuna bit će puno starija od ona tri milijuna prije 100 godina, što znači da ćemo u populacijskome i u gospodarskom smislu biti ranjiviji, besperspektivniji i nemoćniji nego «u doba Khuena bana i madžarske tame».

Ne bi se reklo da naše političke strukture taj problem shvaćaju ozbiljno, čak ni to, da o njemu uopće razmišljaju.

U nas i inače nije običaj razmišljati i raspravljati o ozbiljnim nacionalnim pitanjima. Ima važnijih tema, poput Mesićeva nastojanja da za svoje suradnike pronađe kakve sinekurice u državnoj upravi, Sanaderove skrbi za plinifikaciju Splita u ortačkom odnosu s Mikijem Bandićem ili Bebićevih umnih rasprava o partizanstvu njegova oca i o zavnohovskom prapočelu današnje i svake druge Hrvatske.

Ako se sudbinsko pitanje, kao što pitanje o bijeloj smrti koja hara Hrvatskom svakako jest, ponekad i potegne, to se čini samo u predizbornim kampanjama, kad sve uglavnom i završi demagoškim frazama i ljupkim obećanjima. Nema rasprave o pravim uzrocima niti analize mogućih rješenja. Nema sustava jer nema nacionalnoga konsenzusa, a toga konsenzusa ne može ni biti u državi prema kojoj niz njezinih istaknutih dužnosnika ustrajno pokazuje manjak ljubavi i višak prezira. Radi toga se suočavamo s voluntarističkim pristupom koji svojim oscilacijama mladim naraštajima ne ulijeva povjerenje. Prava i povlastice, koja su svojedobno, u ratnim i poratnim vremenima bila najavljenja, a dijelom i propisana, u velikoj su mjeri izbrisana u trećešiječanjskom razdoblju. Proplamsaji pronatalitetne politike posljednjih godina toliko su bojažljivi i toliko slabašni, da uglavnom ne pridonose većem broju poroda.

Stručnjaci bi, nesumnjivo, znali navesti brojne razloge drame s kojom se suočavamo, ali i mi laici neke od njih lako možemo identificirati. Sve ugroženiji standard i sve veći prohtjevi mladeži u svijetu opsjednutom potrošačkim mentalitetom i globalizacijskim totalitarizmom, dovode do sve kasnijeg sklapanja brakova i sve manjeg broja novorođenčadi. Demografskom rezervoaru u Bosni i Hercegovini, koji je osiguravao opstanak naših sunarodnjaka u susjednoj državi i obilno hranio i sve opustošenija ognjišta u Republici Hrvatskoj, vjerojatno je zadan smrtni udarac krvavim hrvatsko-muslimanskim ratom, s posljedičnom tendencijom iseljavanja Hrvata. Slabosti školskoga sustava i politike zapošljavanja potiču mlade na odlazak u inozemstvo, a povratku brojnoga hrvatskog iseljeništva već su devedesetih godina stavljene snažne – nerijetko otvoreno ideoško-političke – prepreke. Povrh svega, u medijima i u javnosti se stvara društvena klima, koja relativizira sve vrijednosti i dokida sve ideale.

U pojedinca nema snažnijeg nagona od nagona za opstankom. Izostanak tog nagona govori o dubokoj patologiji.

I kod naroda bi moralo biti tako: ni narod ne bi smio imati snažnijeg nagona od nagona za opstankom. Ako nije tako, znači da je ozbiljno bolestan.

A zar nema puno znakova da je puno toga trulo u državi Hrvatskoj...?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

DVA INTERNETSKA OMLADINSKA ČASOPISA	4
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
ODGOVORNOST DOMOVINE ZA SUDBINU EMIGRACIJE: DOJMOVI IZ KANADE	8
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
MACELJSKA KOMEMORACIJA	
1. LIPNJA 2008.	11
<i>Stjepan BRAJDIĆ</i>	
RUŠEVO JE ZA ĐAKOVČANE ONO ŠTO JE BLEIBURG ZA CIJELI HRVATSKI NAROD	16
<i>Sanja ROGOZ-ŠOLA</i>	
IX. IZBORNA SKUPŠTINA PODRUŽNICE RIJEKA	18
<i>Slavko MEŠTROVIĆ</i>	
OSMA IZBORNA SKUPŠTINA HDPZ - PODRUŽNICE OSJEČKO-BARANSKE ŽUPANIJE	19
<i>Ivo TUBANOVIĆ</i>	
XVI. KONGRES INTER-ASSO U MOSTARU	20
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STAROGRAĐIŠKA (VI.)	23
<i>Drago SUDAR</i>	
ZABORAVLJENI GROBOVI: GDJE SU ZAVRŠILE OVE OSUĐENICE? ...	25
<i>Kaja PEREKOVICIĆ</i>	
ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (V.)	27
<i>Franjo TALAN</i>	
PARTIZANSKI ZLOČINI U MUŠA-LUKU I LIČKOM OSIKU (II.)	30
<i>Ivan VUKIĆ & Ivica FRANIĆ</i>	
KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (III.)	36
<i>Ivan MESAROV</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:	40
<i>Anka RUKAVINA</i>	
MATO MARČINKO, MUČENIČKA HRVATSKA	44
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

PONIŽENJE DRUGA GRAĐANINA-PREDSJEDNIKA

U povodu sjednice Organizacije UN-a za poljodjelstvo i prehranu (FAO), u Rimu se početkom lipnja sjatilo oveliko društvo. Bili su tamo najviši dužnosnici OUN-a, francuski predsjednik **Jacques Sarkozy**, argentinska predsjednica **Christina Kirchner**, iranski predsjednik **Ahmadi nedžad**, egipatski predsjednik **Mubarak**, španjolski premijer **José Luis Rodriguez Zapatero** i mnogi drugi ugledni uzvanici. Trećeg lipnja u Vječni je grad sletio i predsjednik Republike Hrvatske, poznati antifašist i građanin-predsjednik, dika i ponos naše nacije, proslavljeni borac protiv svjetskog terorizma i drugi najveći sin naših naroda i narodnosti, drug **Stipe Mesić**.

Međutim, protivno elementarnim pravilima svakoga protokola, Talijani našega predsjednika na aerodromu nisu dočekali. Bilo je previše uzvanika, kažu, pa nisu mogli pronaći prikladno vozilo za hrvatskog predsjednika. I svi su visoki državni dužnosnici bili zabavljeni (objedom, fitnessom, podrezivanjem dlaka u nosnicama i sličnim državničkim obvezama, a

jedan je srednje rangirani službenik talijanskoga ministarstva vanjskih poslova viđen kako u zoološkom vrtu upravo u to vrijeme s djetetom hrani patke), pa pred Mesića nije stigao nitko doći. Radi toga se

deće: uvreda predsjedniku Republike, kad dolazi izvana, uvreda je Hrvatskoj i hrvatskomu narodu. Mi svoje račune izravnavamo kod kuće, mi se kod kuće prepriremo, mi kod kuće biramo hohšaplere. I

DIPLOMATSKI GAF Hrvatski predsjednik bez odgovarajućeg tretmana u Rimu

Mesića u zračnoj luci nisu dočekali

predsjednik s uzletišta odvezao u automobilu hrvatskoga vojnog izaslanika u Italiji, a ostali članovi njegove pratnje (dakle, članovi državnog izaslanstva) u automobilima veleposlanstva.

Ma koliko bili prisiljeni primjetiti da to Mesićevo poniženje – koje je došlo sa strane koja nam je, je li, *partnerska* i s kojom ćemo sutra biti u Europskoj uniji – nije sprječilo uporno i dugotrajno predsjedničko busanje u antifašistička i anti-teroristička prsa, valja konstatirati i slje-

pravo na glupost naše je demokratsko pravo. No, kad te naše hohšaplere, te naše predstavnike izabrane primjenom i toga demokratskog našeg prava na glupost, svjesno vrjeđaju vani, onda vrjeđaju i nas. To treba znati i pamtit. Bit će da je to razlog zbog čega je incident u hrvatskim medijima i u hrvatskim političkim krugovima odmah zaboravljen: slugama ne priči srditi se kad ih ponižavaju... (T. J.)

TZV. ISTINA U «PONOSU RATKAJEVIH»

Televizijskoj sapunici (televizijskom formatu, koji je već po definiciji namijenjena manje zahtjevnoj i manje ambicioznoj publici), što ga Hrvatska televizija emitira pod naslovom «Ponos Ratkajevih», upućene su razne primjedbe s različitim strana: od toga da se novac televizijskih preplatnika troši uludo, preko toga da su događaji koji bi trebali predstavljati povjesni kontekst prikazani jednostранo i površno, do toga da su kostimi potpuno izmišljeni i nestvarni. No, scenaris-

tica te trakovice, **Jelena Veljača**, u svome dnevniku objavljenom u *Jutarnjem listu* od 2. lipnja, ni na jednu se od tih opaski ne obazire. Osim na jednu: da joj taksisti spočitavaju kako je «*prestroga prema usatašama*». Na to novopečena stručnjakinja za povijest Drugoga svjetskog rata odgovara: «...*Iako sebe ne smatram ni lijevom ni desnom, sretna sam što smo podigli neke obrve izgovarajući istinu kroz sapunicu.*»

Jelena Veljača, dakle, misli da u svojemu scenariju «izgovara istinu», iako se može pretpostaviti da o tome razdoblju nije pročitala ništa više od tri novinska članka, stripa *Mirko i Slavko*, te – možda tzv. udžbenike iz pera **Dušana Bilandžića**. Drugim riječima, ili ništa ili, u najboljem slučaju – smeće. A ipak hoće da izgovara istinu. Drska samouvjerenost kojom potkrjepljuje svoje neznanje, najbolje govori o tome s kim imamo posla. Preporuka: prije upotrebe, baciti u koš. (L. T.)

KORACIMA NADE U ISTINU

Mjesto Vrsi, središte jedne od najmladih općina u Hrvatskoj, 29. svibnja o. g. bilo je domaćinom premijere dokumentarnog filma "Koracima nade u istinu", autora **I. Božića**. Za glazbeni ugodaj pobrinuo se **Tomislav Bralić** i klapa **Intrade**. Poziv na svečanu premijeru dobila je i zadarska podružnica HDPZ-a.

Sadržaj je ovog dokumentarca hodočače "Koracima nade u istinu", hodnja od mučeničke Škabrnje do rodnoga mjestra generala **Ante Gotovine**, Pakošta-

na, koju je početkom mjeseca svibnja organizirala udruženica *Žene u Domovinskom ratu*. Hodočaće je provedeno u čast i za duhovnu potporu hrvatskim generalima A. Gotovini, **Ivanu Čermaku** i **Mladenu Markaču**, koji pred sudom u Haagu vode jednu od najtežih bitaka svoga života; onim hrvatskim majkama i ženama koje su izgubile svoju djecu, roditelje, muževe, braču u Domovinskom ratu.

Hodočaće žena članica udruge putem dugim tridesetak kilometara (!) završeno

je sv. misom u Pakoštanima, u kojima je upravo u svibnju iznenada preminuo Milan Gotovina, generalov otac, a naš supatnik – hrvatski politički zatvorenik.

Dokumentarni film "Koracima nade u istinu", naravno, nije dobio zasluženu pozornost u hrvatskoj javnosti. Možda je to zato jer obrađuje jedan hvalevrijedan čin hrvatskih žena, a to je izgleda medijskoj i političkoj kamarili u **predEuropskoj** Republici Hrvatskoj nepotrebno...

prof. Bruno ZORIĆ

ZNAKOVITA ŠUTNJA SLUŽBENE HRVATSKE

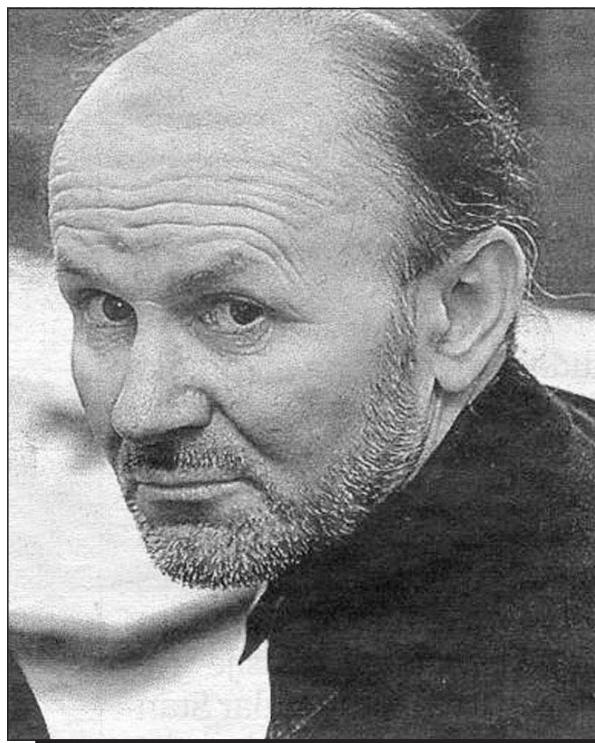
Pred Visokim zemaljskim sudom u Münchenu već dulje vrijeme teče kazneni postupak protiv **Krunoslava Pratesa**, bivšega suradnika jugoslavenske Službe sigurnosti koji je infiltriran u redove hrvatske političke emigracije, te je kao takav u ljetu 1983. kao jedan od ključnih aktera sudjelovao u ubojstvu **Stjepana Durekovića**. Pred njemačkim su sudom prodefilirali i svjedočili brojni svjedoci, pa čak i neki koje hrvatsko pravosuđe godinama ne uspijeva pronaći da bi kazali što imaju kazati u jednome sudskom spisu, u koji je – malo krivo i dužno – upleteno i Hrvatsko društvo političkih zatvorenika. (Nije posve jasno, zašto ti izbjegavaju hrvatski sud, ako im je u svezi s ubojstvom **Bruna Bušića** i posljedicama tog zločina *samo do istine...*)

O münchenskom postupku hrvatski mediji relativno uredno izvješćuju, pa je i u ovoj fazi poznato da je bar donekle razgoličeno zločinačko djelovanje jugoslavenskih obavještajnih službi, koje su nastupale kao izvršitelji naloga jednoga razbojničkog, totalitarnog i protuhrvatskog režima. Čini se da nisu uspjeli pokušaji nekih «svjedoka», put **Vinka Sindičića**, da smaknuće

Durekovića prikažu kao privatni pothvat **Mike Špiljka** (jednog od prvaka *antifašističkog* pokreta u nas, zar ne?) za koji se poslužio **Zdravkom Mustaćem**, **Josipom Perkovićem** i *službama* uopće. Ako je, kojim slučajem zloupotreba «službi» i bilo, to nipošto ne će dokinuti konačnu političku i historiografsku ocjenu jugoslavenskog režima i poluga njegove vlasti.

Upravo radi toga je – u hrvatskim političkim strukturama – lustracija proglašena suvišnom i nepotrebnom. Prvaci jugoslavenskoga komunističkog režima u Hrvatskoj proglašeni su «antifašistima» (Špiljak, Bakarić, Milka Planinc i slična svita), ili čak prvoborcima demokracije (**Račan** i družina). One kojima se takvi atributi nisu mogli primiti, novoizabrana je hrvatska vlast na čelu s predsjednikom **Tuđmanom** proglašila «profesionalcima» (Mustać, Perković i sl.). Što su više hrvatske krvi imali na rukama, to su bili profesionalniji.

A da se ti «profesionalci» ne osile previše i da ne izgube svojstvo povremenoga žrtvenog jarca, olabavljena je priuza skupini koja se klala za istu poziciju: neka se malo glođu među sobom, ionako nema među njima velike razlike. Kod tako osmišljenog projekta nije nikakvo čudo da je njemačko veleposlanstvo u Zagrebu izvijestilo Visoki zemaljski sud u Münchenu, da suradnju hrvatskih vlasti u ovakvim i sličnim stvarima ne treba očekivati. Po onoj poznatoj: sve države imaju svoje obavještajce, u nekim slučajevima obavještajci imaju svoju državu. (P. Z.)

Uđbin agent Krunoslav Prates
u münchenskoj sudnici

DVA INTERNETSKA OMLADINSKA ČASOPISA

Posljednjih su se tjedana pojavila dva omladinska internetska časopisa. Jedan je izšao krajem svibnja 2008. pod nazivom *Hrvatska domoljubna mladež*, te mu je kao urednik naveden **Matej Knežević**, a dostupan je na adresi:

http://rapidshare.com/files/119374143/Hrvatska_domoljubna_mladez.pdf.html

dok se drugi, *Stekliš*, pojavi početkom lipnja, a uređuje ga **Alen Matušin** (www.steklis.com). Pojava je to koja zasluguje pozornost. Ona je važna ponajmanje zbog dva razloga. Prvo, samo pojavljivanje, a onda i orientacija ta dva časopisa, ilustriraju stanje duhova bar u jednom dijelu hrvatske mladeži, a drugo, odluka mladih ljudi da pokrenu vlastiti časopis u današnje doba, kad smo svi zatrovani svakodnevnom poplavom jeftinih i bezvrijednih «informacija», svjedoči o nedostatku prostora naminjenog mladima u tzv. etabliranim medijima te o njihovoj potrebi da o ključnim problemima današnje Hrvatske progovore na svoj način.

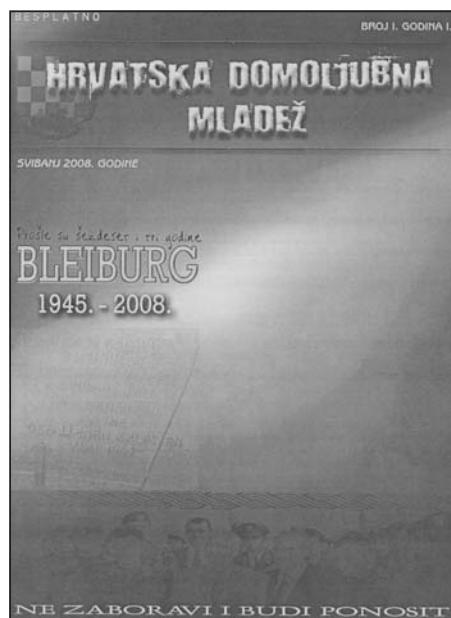
Čini mi se da su već ova dva razloga dovoljna, da se pojava tih časopisa pozdravi i da se njihove pokretače osokoli, bez obzira na možebitne kritičke opservacije o njihovim pionirskim uradcima. Samo osobe slaba moralna i s manjkom osjećaja za nacionalnu sudbinu mogu ignorirati i podcenjivati idealistička nastojanja mladeži, koja za svoj trud nije plaćena i koja – očito svjesno – bira put koji joj ne nudi pljesak, odobravanje i potporu političke kaste u Hrvatskoj, nego ide otvoreno uz vjetar, ne bojeći se sukoba sa stupovima hrvatske demokratije.

I da, posve slučajno, nemam vlastito, neposredno iskustvo s prvim odjecima pojavljivanja ovih časopisa, u ovome bih se osvrta pozabavio ponajprije uvodnim, programatskim uredničkim tekstovima, jer oni pokazuju ako ne ono što časopisi jesu, a ono barem što žele biti. A nezadovoljstvo postojećim političkim i duhovnim stanjem u Hrvatskoj posve je bjelodani zajednički nazivnik obje publikacije. To je nezadovoljstvo izraženo u otvorenoj i oštrot kritici ne samo tzv. političke ljevice, nego i tzv. centra i tzv. desnice. *Stekliš*, pisan morfonološkim («korijenskim») pravopisom najavljuje da želi biti *pravo* hrvatsko političko glasilo, smatrajući da takvoga zasad nema, dok *Hrvatska domoljubna mladež* otvoreno proziva sve parlamentarne političke stranke kao kvislinske. Oba časopisa pokazuju također snažnu nesklonost hrvatskom ulasku u Europsku uniju, iako zasad nije jasno, jesu li tomu neskloni iz načelnih, ideoloških razloga, ili se protive sadašnjem obliku hrvatske žurbe prema EU u postajećem ustroju. S

Piše:

Tomislav JONJIĆ

druge strane, ako se na temelju prvog broja smije zaključivati o razlikama, onda bi se moglo reći da pozivanje *Hrvatske domoljubne mladeži* na neke patetične rečenice prvoga hrvatskog predsjednika sugerira snažnije naslanjanje na *tuđmanovsku Hrvatsku* i Domovinski rat, dok je *Stekliš* otvoreno kritičan prema **dr. Franji Tuđmanu** (pa objavljuje i *Gabeličine* usporedne portrete Tuđmana i *Pavelića*, objavljene ranije i u

Hrvatska domoljubna mladež

Političkom zatvoreniku), tražeći ideološka uporišta u starijim oblicima hrvatskog nacionalizma.

Oba se časopisa nude kao prozor u svijet hrvatskoj mladeži i prozor svijetu u autentičnu nacionalističku Hrvatsku. Ostaje nadati se da će tako doista i biti, iako s rezervom treba uzeti programatsku najavu da će časopisi poslužiti i afirmaciji mlađih publicista, budući da se većinu tekstova, osobito u *Steklišu*, ispisali autori koje nipošto nije moguće svrstati u *poletarce* (**B. Petener, D. Crljen, M. Bakšić, I. Gabelica i sl.**)

To su, rekao bih, osnovne obavijesti o ova dva časopisa. No, bojim se da je moje nehodice stečeno iskustvo s njima toliko ilustrativno, da ga vrijedi podijeliti s drugima. Kad sam, naime, časopise elektroničkom poštrom primio, prosljedio sam ih na tridesetak adresa iz mog računala, procjenjujući da će te adresate – bez obzira na njihovu različitu političku orientaciju – stvar zanimati već

samim time što ih, kako sam mislio, zanima srbina Hrvatske. Većina je pravilno shvatila, da su im časopisi poslati informacije radi. No, onim drugima, koji su dragi Bog zna uslijed čega, pomislili da su časopisi (unatoč svim razlikama između njih!) «moji», vratne su žile odmah nabrekle, pa su me zapljusnule reakcije u kojima se sa mnom htjelo raspravljati o tekstovima i o časopisima, hvaliti ih ili kudit. Jedni su strasno ocijenili da je «napokon došao trenutak» (pritom previđajući da neučavanjem razlika svjedoče o vlastitoj površnosti), drugi su se okomili na mladež koja drugačije misli, rječima da su posrijedi «ustaški pamfleti» ili čak «ustaško smeće» (očito dobro znajući što takva denuncijacija u *mesićevskoj zavojnici* znači), dok su treći – s mješavinom gađenja i sažaljenja – ocijenili da je stvar «štetna» (pa bi, kako se u lenjinističkoj propagandi govorilo, tvorci bili, a što drugo nego – štetočine), slijedom čega bi, logično, bolje bilo da se drugi broj nikad ne pojavi...

Takve su, eto, naše reakcije na članke i časopise u kojima se iskazuje drugo i drugačije mišljenje. Utječući se *Cervantesu* i parafrazirajući njegova *Sancha*, preostalo mi je samo zaključiti kako su one jasan dokaz koliko je tanak sloj *demokratske slanine* pod našom kožom, i koliko je lako gusti gruzijski brk prikriti politički korektnim fraza-ma o *naprednoj misli*, humanizmu, antifašizmu, političkom pragmatizmu i o Europi. Upravo radi toga je posve shvatljivo, da mladež – i ona iz koje su nastali ovi časopisi, i ona koja s njima nema nikakve veze – za takve nalazi samo jedan osjećaj: prezir. A ne ugleda se u one koje se prezire, njih se ignora. Tako valjda i treba biti.

Naslovna stranica "Stekliša"

NEPRIJATELJ OPET DIŽE GLAVU (ILI: ZAŠTO SE BOJIMO MARKA PERKOVIĆA THOMPSONA)

U napadajima na Hrvatsku posljednjih godina možemo zabilježiti ipak stanovite pomake. Pokazalo se da nije dovoljno efi-kasno, ako taj narod i njegove iseljenike proglašimo u prvom redu «ustaškim teroristima» i «povampirenom ustaškom emigracijom» (kao što je malo prije osamostaljenja Hrvatske pisao **Vladimir Drobnjak**, tada dopisnik jugoslavenskih medija, a danas prvi čovjek hrvatskoga

pregovaračkog tima za pristup Europskoj uniji), a malo tko je sada spremjan uopćeno i bez velikih rezervi svrstatи Hrvate u «fašiste», kao što je to učinio marksistički filozof, «veliki humanist i napredni misilac» **Ernst Bloch**.

No, jedno ostaje konstanta: uvijek – i onda i sada – Hrvati imaju pjevače koji podkapaju temelje *naše socijalističke sa-*

sve probleme i za sve klasne suprotnosti (pa bi nas, uz elektrifikaciju i industrijalizaciju, punom parom i automatski odveo neposredno u – komunizam).

Sve bi to bilo lako izvesti, da nije **Marka Perkovića Thompsona**, pjevača izraslog u Domovinskom ratu koji – kako točno primjećuje **dr. Mirjana Kasapović** – uvijek i stalno pjeva o Hrvatskoj: i kad

Marko Perković Thompson

Thompson pozdravio Norca i Gotovinu

moupravne zajednice (danas se taj idol zove: «europska orijentacija», što je sinteza naše nesvrstane prošlosti, zadojenosti marksizmom-lenjinizmom i instinktom za primicanje jaslama).

Tim pjevačima, dakle, treba zabraniti nastupe, onemogućiti im pjevanje i po mogućnosti ih nepovratno otjerati u zaborav. Time će se, kao, riješiti svi društveni problemi: nema više nezaposlenosti ni besperspektivnosti, branitelji će zaboraviti za što su se borili, mladež više ne će iskazivati nezadovoljstvo ropskom čudi naših političara, a na troroge kape mlađih piонира učasćemo metnuti europske zvjezdice (pa ne će biti važno što će se na tkanići još uvijek jasno ocrtavati mjesto gdje je do jučer stajala crvena zvijezda petokraka). Naučit ćemo ih da umjesto veličanja *avangarde radničke klase* pjevaju **Beethovenovu** Devetu simfoniju. Stiroporski lik Maršala zamijenit ćemo jednako kari-katuralnim **Joseom Manuelom Barrosom**, a umjesto one «Druže Tito, mi ti se kunemo...», svi ćemo skupa i zanosno pjevati «Bruxellesu, mi stižemo». Šteta je jedino, da *udruženi rad* ne će ovладati *proširenom reprodukcijom*, što je – kažu – bio onodobni *kamen mudraca*, rješenje za

pjeva o sinu i o ženi, i kad pjeva o pejažu, Thompson uvijek govori o svojoj domovini.

A to je opasno. Da govori o slobodi i dostojarstvu koje afričke zemlje, ni poljada. Da pjeva na slavu Tibeta ili Istočnog Timora, i to bismo pretrpjeli (našim bismu drugovima objasnili, da je to «demokratično»). Ali o Hrvatskoj, to ne može. To je provokacija, opasna prijetnja.

Još je opasnije kad na njegov koncert u povodu dana hrvatskih branitelja grada Zagreba, 30. svibnja 2008. hrvatska mladež do posljednjeg mjesta ispunii središnji zagrebački trg.

Ne zna se koliko je ljudi bilo.

Vlast kaže da je Jelačićev trg bio prepun i da je na njemu bilo oko 60.000 ljudi. Više ne može stati, kažu.

Osim kad je na njemu «više od sto hiljada Zagrepčana oduševljeno pozdravljava druga **Tita**». Samo tada ih se na Trg naguralo sto tisuća.

Da, bilo je na njemu još jednom bar sto tisuća ljudi: kad se prije desetak-dvanaest godina demonstriralo za Radio 101. I tada je na nj moglo stati sto tisuća. Možda čak stotvadeset.

Thompson na zagrebačkom koncertu 30. svibnja 2008.

Na Thompsonovu koncertu, naravno, ne može više od šezdeset. Publika na koncertu je deblja, pa po logici stvari jedan Thompsonov obožavatelj treba više mjesto od, recimo, **Denisa Kuljiša**. Radi toga ih mora biti manje, puno manje od 130.000, koliko procjenjuje redatelj dokumentarnih filmova o Domovinskom ratu, **Pavle Vranjican**, koji je – posve originalno – na koncertu snimao publiku i, prikazujući isječke toga dokumentarca na OTV-u 7. i 9. lipnja 2008., tako dokazao da nikakva ekscesna ponašanja nije bilo. Sve te silne tisuće «nabrijanih» i «fanatiziranih» mladih ljudi nisu uspjele razbiti nijedan izlog, nijedan tramvaj, nisu uspjele zaprljati Manduševac ni brašnom ni izmetom, nisu napale nijednog prolaznika, nisu se izopijale i demolirale središte grada!

Kolika razlika od napredne mlađe koja je svega nekoliko dana prije, tražeći uvođenje samoupravljanja u školski sustav, pokazala kako se jajima i prijetnjama nasiljem može natjerati ministra **Primorca** da povuče sve ono za što se do jučer zlagao (na korist reformističkih snaga u hrvatskome školskom sustavu, kojima je još drug **Šuvan** pokazao pravi put).

A kad je ta Thompsonova publika već toliko «nevaspitana», pa ne zna dati povoda za redarstvenu akciju (nakon koje bi se, jel'te, uključile sve društveno-političke organizacije, forumi i subnori, a i radnička bi klasa s indignacijom pokazala koliko je ogorčena time što se u pitanje dovodi bratstvo i jedinstvo i druge teko-

vine revolucije za koje su pali najbolji sinovi naših naroda i narodnosti), onda te subjektivne snage moraju «dejstvovati» samoinicijativno.

Radi toga je drug **Slavko Goldstein** odmah, ne čekajući da se čuje i druga strana i da se vide razlozi suspenzije milicionera **Josipa Gašparca**, tog druga na pune dvije stranice *Jutarnjeg lista* (da se vidi da i mi konja za trku imamo; molim čitati s *lalinskim* naglaskom, op. a.), proglašio suvremenim super-policajcem, hrvatskim **Eliotom Nessonom**, malne Supermanom. Ako je taj milicioner i imao kakvih mana, sve mu je oprošteno nakon kaznene prijave protiv Thompsona. Tako se brišu pogreške i pere obraz! Kao da mi još iz NOB-a ne znamo, kakve su ispite morali

položiti oni iz neprijateljskih redova, koji su htjeli nama pristupiti.

Također je drugarica **Vesna Pusić** optužila vladu (Sanaderovu vladu, moj druže beogradski, Sanaderovu?!?), da štiti i tako promiče ustaštvo. Šteta što je umro drug **Kangrga**, da posegne za *štangom* i batinom (na nešto rafiniraniji način nego što su to činili razni **Zwergeri i Beloševići**), ali se zato drug **Stipe** još drži. A on još od Deklaracije znade, koje «institucije sistema» treba pozvati u pomoć (blok Petrinjska – Đordićeva – Zrinjevac).

Istraga je u toku.

Mi moramo naučiti te mlade ljude, kako se dokazuje odanost našim idealima. Ako dođu iz kojega slavonskoga, ličkog ili dalmatinskog sela, i slušaju Thompsona (kod njega su, kaže Kasapovićka, važne samo riječi, stihovi, a ne i glazba!), onda oni ostaju zauvijek primitivni *ognjištari*. Ništa im ne pomaže, ako usput slušaju, recimo, U2 ili se – svim raspravama o mračnjačkim elementima usprkos – s nostalgijom prisjećaju *Stairway to Heaven* Led Zeppelina ili *Echoes* Pink Floyda. Međutim, ako dođu iz tih istih slavonskih, ličkih ili dalmatinskih sela, pa počnu obožavati **Doku Balaševića**, The Beat Fleet ili bar Električni orgazam, e onda postaju – urbani. Time i punopravni i punovrijedni članovi naše zajednice. Jer, kako je rekao još drug Tito: «Demokratija, to je lepa reč..., i ja sam za demokratiju, ali nema demokratije za one koji ne prihvataju naš sistem!»

A kad vidimo onih nekoliko desetaka tisuća mladih s Thompsonova koncerta koje, očito, nismo uspjeli indoktrinirati (i koji, vjerojatno, nisu sami, jer pogledajmo kako slave pobjede nogometne reprezentacije!), onda shvaćamo da takvi ne prihvataju «naš sistem». Nema, prema tome, «demokratije» za takve! Nema «demokratije» za neprijatelja, koji opet diže glavu!

Slabo smo ih, dakle, potrijebili... i strah nas je... (T. J.)

U POVODU THOMPSONOVA KONCERTA U ZAGREBU: NEPRIMJERENO REAGIRANJE HRVATSKOGA HELSINŠKOG ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA

U povodu koncerta Marka Perkovića Thompsona, koji se prigodom Dana hrvatskih branitelja grada Zagreba ima održati u Zagrebu 30. svibnja 2008., u ime Hrvatskoga helsinškog odbora za ljudska prava oglasio se dr. Ivo Banac.

Prema njegovu mišljenju, održavanje toga koncerta neprimjeren je iz dva raz-

koje se odvijaju i pod pokroviteljstvom grada Zagreba i Republike Hrvatske.

Ili možda HHO misli, da na Thompsona i hrvatske branitelja treba primijeniti jedan kriterij, a na neke druge – neki drugi?!?

S druge strane, potpuna je izmišljotina, da pozdrav «Za Dom spremni!» sadržava

U svim se narodima i u svim civiliziranim državama to smatra uzvišenim, hvale vrijednim činom. Takve se časti i takvima se dižu spomenici. Samo u Hrvatskoj se takvi hoće proglašiti zločincima, a njihova borba zločinom. Za čiji račun u tome nemoralnom pothvatu sudjeluju dr. Ivo Banac i HHO?

Mile MILKOVIC

*predsjednik Ujedinjenih
Kanadskih Hrvata*

Ogranak „Kralj Tomislav“ Vancouver

UNITED CROATS OF CANADA
"KING TOMISLAV BRANCH"
CROATIAN CULTURAL CENTRE

UJEDINJENI KANADSKI HRVATI
"OGRANAK KRALJ TOMISLAV"
HRVATSKI KULTURNI CENTAR

3250 Commercial Drive, Vancouver BC V5N 4E4 • Tel: 604-879-0154 Fax: 604-879-2308
www.croatianculturalcentrevancouver.com

loga. Prvi se sastoji u tome, što će u snošenju troškova koncerta kojemu je pokrovitelj Grad Zagreb, sudjelovati i oni građani koji se *«ne slažu s Thompsonovim porukama»*. Drugi i očito važniji, jest okolnost da se, prema mišljenju HHO-a, pozdrav «Za Dom spremni!», koji je sastavni dio Thompsonove poznate pjesme «Bojna Čavoglave», ne može lišiti *«njene dominantnoga profašističkoga i zločinačkoga značenja»*.

Smatramo da su obje tvrdnje HHO-a politički i društveno neumjesne, a ujedno činjenično netočne.

U odnosu na prvu, vrlo je zanimljivo primjetiti, da HHO slično pitanje o snošenju troškova različitih priredaba ne postavlja onda, kad se organiziraju manifestacije prigodom obilježavanja obljetnice X. partizanskoga korpusa Jugoslavenske armije, kad se održavaju tzv. gay parade i slične priredbe s čijim se porukama nemali broj građana Zagreba ne slaže. Tada HHO šuti! Štoviše, budući da sve ankete pokazuju kako građani Zagreba imaju stanovitih rezervi i prema nekritičnom srljanju u različite nadnacionalne (regionalne i nadregionalne) integracije, zanimljivo je da HHO nikad nije postavio pitanje, jesu li i ti građani dužni sudjelovati u snošenju troškova kojekakvih regionalnih i kvazieuropskih manifestacija,

«dominantno profašističko i zločinačko značenje». Povjesničar poput dr. Ive Banca morao bi znati, da je riječ o starome hrvatskom vojničkom pozdravu, koji je nastao puno prije XX. stoljeća. Zbog svoje općenite prihvaćenosti, taj pozdrav je ušao i u libreto Zajčeve opere «Nikola Šubić Zrinjski», koja je proizvedena 4. studenoga 1876. Pisac libreta, hrvatski pjesnik Hugo Badalić, u usta Zrinjskomu prije odsudne bitke stavљa stihove: «...Hrvati klonut ne će, junaci vijek su prvi / Za dom, za rod su prvi. / Za dom, za rod ne štede proljevat krvi, / za dom, za dom, za dom, za rod...» A hrvatski vojnici pri junačkoj provali iz Sigeta pjevaju skupno: «Za dom, sad u boj...»

Takov pozdrav odnosno takva vojnička prisega nije, uostalom, specifično hrvatska. Ona je u istome ili u vrlo sličnom obliku svojstvena kako Istoku (i vojnici Crvene armije su pozdravljali: «Za Domovinu – spremni!»), tako i Zapadu (u kanadskoj se himni priseže: «We stand on guard for thee...»). Prema tome, krajnje je neprimjeren i nemoralno prozivati Hrvate što se u vojničkome pozdravu služe i tim poklikom. On ne sadrži nikakovo *«dominantno profašističko i zločinačko značenje»*, nego se svodi samo i isključivo na izraz domoljublja i spremnosti na žrtvu za Domovinu.

I SVE JE TAKO POČELO

*I sve je tako počelo
kao što počinje crvena nit
naše uzavrele krvi
na početku blagi dodir
Osmijeh tek razmaknutih usana
i krik iz duše
kao najljepša pjesma
Sve je tako počelo
i sve će tako početi
na početku
na rukama žuljevi i lanci
u povorkama na cesti koja nema kraja
jer oni su zamislili dugi početak
bez kraja
treba uništiti slobodnu misao
na početku svih početaka
silom
bez milosti
bez suđenja
i narodnog buđenja
treba zatrti ovaj narod
koji krvari
polovicu pobiti druge izgoniti
a ostale smjestiti
u brvnari
neka se roje
ko miševi
nek budu sužnji
i tako će nestati*

Bruno ZORIĆ

ODGOVORNOST DOMOVINE ZA SUDBINU EMIGRACIJE: DOJMOVI IZ KANADE

Kad se jednom slobodno, bez predrasuda i potrebe za političkom korektnošću, budu ocjenjivale zasluge i krivice političkih snaga i pokreta u Hrvatskoj u Drugome svjetskom ratu i nakon njega, na toj će tezulji povijesti u grijehu komunističko-partizanskog pokreta biti upisani ne samo razbijanje hrvatske države, desetci tisuća pobijenih Hrvata, uništenje čitavog naraštaja sjajnih intelektualaca, književnika, novinara i kulturnih radnika, nego i stotine tisuća naših sunarodnjaka raseljenih diljem svijeta. Demografski, gospodarski, politički i kulturni gubitak koji

Piše:

Tomislav JONJIĆ

su bitno reducirani naša samovijest i naše shvaćanje narodnih potreba i htjenja. Usljed toga je suvremena hrvatska nacija redefinirana na način da ju više i presudnije definira avnojevsko-zavno-hovski diktat kojim smo rascijepljeni na (Socijalističku) Republiku Hrvatsku kao *matičnu zemlju*, Bosnu i Hercegovinu kao zasebnu državu u kojoj smo nominalno jednakopravni i

Makar mi nepuna dva tjedna, provedena s hrvatskim iseljenicima u Kanadi, ne daju pravo na autoritativne sudove, priznajem kako me je strah dojma, da domovinska i iseljena Hrvatska danas egzistiraju kao odijeljeni, usporedni svjetovi.

Od 1945. do sloma komunističke Jugoslavije, Hrvati su iz Domovine mnoge nade upravljali prema emigraciji, od koje su se očekivali presudni koraci u kanaliziranju hrvatske oslobođiteljske borbe. Ma koliko se precjenjivala važnost i organizacijska spremnost hrvatskih emigrantskih udruga, dragocjena je i ohrabrujuća bila svijest da su hrvatske državotvorne

Drago Rupčić i Tomislav Jonjić ispred Hrvatskog doma u Winnipegu

smo doživjeli u proljeće 1945., i koji je idućih desetljeća samo produbljivanjem laskom mladih, najzdravijih snaga na *pri-vremeni rad u inozemstvo*, mahom iz političkih razloga (makar oni ponekad poprimali primarno ekonomski oblike), bez ikakve je sumnje najteži udarac našemu narodnom organizmu u čitavoj povijesti.

U domovini, čija je poratna komunistička nomenklatura bezuvjetno tražila jugoslavenski okvir, ta je hrvatska emigracija proglašena «*najgorom emigracijom*» (**Bakarić**). Oštrom i nesmiljenom represijom u zemlji, a progonima i ubojstvima u iseljeništvu, jugoslavenski je režim svim silama nastojao prekinuti svaku vezu domovinske i iseljene (protjerane) Hrvatske. Kao što je dotok i razmjena političkih ideja iz iseljeništva u Hrvatsku onemogućen, tako su i kulturna i znanstvena dostignuća hrvatskih iseljenika izopćena iz tokova hrvatske kulture i znanosti, čime

konstitutivni, te ostale države u kojima smo zanemariva i neutjecajna manjina, negoli što ju određuju nacio-

nalnopolitičke postavke starčevićanske nacionalnointegracijske ideologije. Pominjaju raščlamba programskih stajališta većine protukomunističkih, pa i protugoslavenskih snaga u Hrvatskoj pokazuje, da ni te snage u pravilu nisu kadre psihološki nadići avnojevsko-zavno-hovski diktat i izgraditi viziju buduće Hrvatske koja bi se, dakako u suvremenome i demokratskom obliku, napajala na nekadašnjim čistim izvorima, koji su slobodu i sreću pojedinca u slobodnome i sretnom narodu postavljali kao jedini smisao i krajnji cilj naše narodne borbe.

Croatian Community Center

22 Skazyk Road, Lockport, MB R1A 3K7

Tel: 757-9462

Cell: 793-0973

T. Jonjić ispred hrvatske crkve u Winnipegu

T. Jonjić i Mile Milković ispred Hrvatskoga kulturnog centra u Vancouveru

vih drugih, nego samo s hrvatskih pozicija. Sloga o tome ključnom pitanju sokolila je narod u domovini i omogućavala mu da postojanje brojnih udruga, skupina i stranaka u iseljeništvu tumači i više nego augustinovski (*in necessariis unitas...*), upravo kao dokaz slobodarske i demokratske dimenzije hrvatskoga nacionalizma.

Emigracija, na koncu, ipak nije odigrala presudnu ulogu u uspostavi suvremene hrvatske države, ali je i u završnom činu te borbe dala silno važan doprinos, kako na promičbenom, diplomatsko-političkom, tako i na gospodarskom, financijskom polju. Da joj je omogućeno više

prostora, taj bi doprinos nesumnjivo bio i veći. Ali je ona morala biti gurnuta u stranu, da bi se omogućilo razmahivanje kadrova iz bivše jugoslavenske komunističke nomenklature. To je prozvano *nacionalnom pomirbom*, iako je u stvarnosti bilo tek projekt nacionalne i moralne rehabilitacije jugoslavenskih kadrova, koji su čitavu operaciju izveli na način da iznova zauzmu sva ključna mesta u politici, diplomaciji, gospodarstvu, novinstvu i kulturi. Iz emigracije se na taj proces gledalo šutke: ljudi koji su ionako bili spremni na svaku žrtvu, rado su prinijeli i tu, smatrajući kako je to cijena uspostave hrvatske države.

Time su, uostalom, još jednom pokazali, da su im sve ideološke raspre i prijepori beznačajni u odnosu na vrijednost slobodne države.

No, u posljednjih je desetak godina hrvatsko iseljeništvo dodatno marginalizirano, pače ostavljeno na milost i nemilost asimilacijskim strujanjima u zapadnometu svijetu.

U Domovini se o njemu šuti. Svoj manjak ljubavi prema vlastitom narodu, hrvatsko novinstvo na svakom koraku pokazuje i svojim odnosom prema iseljeništvu: ili ga posve ignorira, ili se u odnosu na nj služi oticanim klišeima, u kojima se hrvatsko iseljeništvo prikazuje kao skup zasukanih i okoštalih staraca, koji – ako već *iznimno* nisu postali slugama jugoslavenske i drugih stranih obavještajnih

službi – ništa staro nisu zaboravili, niti su što novo naučili.

Hrvatska stvarnost u Kanadi, napose u Vancouveru i Winnipegu, a slično je ne-sumnjivo i drugdje, zapravo je dijametralno suprotna. Većinu pripadnika i suradnika Ujedinjenih Kanadskih Hrvata, naj-snažnije i najuglednije hrvatske iseljeničke udruge u toj velikoj zemlji, čine ljudi mlađe i srednje dobi, okretni i uspješni u svome profesionalnom i dinamični u svoje društvenom djelovanju, navikli na suvremenih način razmišljanja i demokratski način odlučivanja, potpuno okrenuti budućnosti. No kako žele sačuvati svoje narodne korijene i istodobno žive u zemlji u kojoj se tradicija i nacionalni osjećaji općenito njeguju (za razliku od *staroga kraja*, u kojem je to preko noći proglašeno anakronim!), hrvatski iseljenici marno skrbe o našoj narodnoj baštini, potičući djelovanje folklornih skupina, očuvanje narodnih običaja i obilježavanje simbolički važnih nadnevaka iz hrvatske povijesti. To je ne samo spojivo, nego bi bilo nezamislivo bez mlađih, a o takvoj orijentaciji na mlade svjedoče mlađi ljudi na čelu ogranka UKH u Winnipegu (**Ivan Bogović, Drago Rupčić** i dr.), ogranka u Vancouveru (**Mile Milković**), pa i na čelu citave organizacije (**Franjo Crnković**).

Na priredbama koje upriličuju ti ogranci, napose onaj u Vancouveru, koji u organizacijskome i u materijalnom smislu prednjači u Kanadi, većinu uzvanika čine mlađi, koji su iz godine u godinu sve nazočniji. Vancouverska rock-skupina **Grahi jećam**, koja uglavnom u takvim prigodama zabavlja mladež, najpopularniji je hrvatski sastav na sjevernoameričkom kontinentu i sjajan primjer kako je moguće kombinirati tradicionalne (narodne) napjeve s modernim glazbenim izričajem. Podatak o više od 230 uzvanika na ovogodišnjoj desetotravanjskoj akademiji u Winnipegu, i njih više od pet stotina u Vancouveru (kao i stotinjak zainteresiranih na predavanjima o aktualnom trenutku Hrvatske, održanim dan kasnije, u nedjelju, 6. odnosno 13. travnja 2008.) jasno svjedoči o interesu mlađih Hrvata za sudbinu Domovine. Pitanja koja se primetno na javnim tribinama postavljaju, jasno pokazuju njihovu obaviještenost i brigu za temeljna pitanja hrvatske sudbine (položaj Hrvata u BiH i mogućnosti raspela tamošnje situacije, opasnosti i koristi od pristupa EU i NATO-u i sl.). Podatak o broju nazočnih na desetotravanjskim priredbama postaje tim znakovitiji, kad se

Hrvatska crkva u Vancouveru

Unutrašnjost crkve u Vancouveru

ima na umu, da Hrvatskoj demokratskoj zajednici i njezinu prirepku, Hrvatskomu svjetskom kongresu, već tri godine zaredom ne polazi za rukom organizirati domjenak prigodom obilježavanja službenoga Dana hrvatske državnosti. A istodobno, skupovi tih sedam-osam stotina Hrvata nisu zavrijedili ne samo posjet, nego čak ni simbolični, kurtoazni pozdravni brzojav službenih predstavnika hrvatske države.

Koji su uzroci te naizgled paradoksalne situacije, i koje su njezine posljedice? Je li zadaća službene hrvatske politike skrbiti samo o interesima onih koji misle isto, ili ona ima obvezu i prema onima koji misle drugačije? Je li hrvatsko veleposlanstvo diplomatsko-konzularno predstavništvo samo za one, koji slave zavnohovsko-avnojevske, dakle, jugoslavenske tradicije, ili bi trebalo predstavljati i skrbiti o interesima svih Hrvata, dakle i onih, koji jugoslavenske blagdane nikad nisu slavili? Kako je moguće da guverner jedne od najmoćnijih američkih država (**Reagan**) proglaši Deseti travanj Danom hrvatske neovisnosti, a da službene vlasti samostalne Hrvatske taj nadnevak smatraju nepočudnim, nevrijednim jednog brzojava? Kako je moguće da se prije uspostave hrvatske države toga dana u travnju pred gradskom vijećnicom Vancouvera viju hrvatske zastave, a da oni koji su ih tada postavljali, danas ne zasluzuju ni kurtoazni pozdravni brzojav? Kako je moguće, da se u Mississaugi 1989. taj nadnevak proglaši Danom hrvatske neovisnosti, a da se u do jučer komunističkoj Hrvatskoj on naziva smrtnim grijehom protiv hrvatske budućnosti? Kako je moguće, da se u Kanadi taj travanjski dan obilježava i u prostorijama koje su u vlasništvu židovske zajednice, i da se nazočnim obraćaju mjesni političari židovskoga podri-

jetla, a da se u Hrvatskoj svaki njegov spomen proglaši *fašističkim*?

Odgovori na ta pitanja imaju samo na prvi pogled duboke korijene u događajima iz Drugoga svjetskog rata. U stvarnosti, njihovi su neposredni uzroci vremenski puno bliži.

Oni su odraz današnjega stanja u Domovini.

Da je tako, pokazuje usporedna analiza društvenoga i narodnoga života iseljenih Hrvata na svakome drugom području.

Nikad se hrvatski iseljenici nisu osjećali ostavljenijima nego danas. Hrvatske dopunske škole, koje su prije 1990. funkcionalne izvrsno i koje su, u velikoj mjeri zahvaljujući trudu katoličkih misionara, tisuće i tisuće djece naučile hrvatskomu jeziku, običajima i tradiciji, danas tvore, osuđene na volonterski rad pojedinaca i pomoći iz matične domovine, koja nikako ne stiže. Sve slabije poznавanje materinskoga jezika kod mlađih naraštaja čini sve težim organiziranje književnih priredaba i izložaba. Zbog niza razloga smanjuje se i utjecaj, pa i brojnost hrvatskih

katoličkih misionara (misiju u Winnipegu predvodi ukrajinski svećenik!). Nema zgodnih i neideologiziranih udžbenika povijesti i priručnika o hrvatskoj kulturi. Knjige se sve manje šalju i čitaju. Satelitski program koji emitira Hrvatska televizija sastavljen je i koncipiran bez ikakva osjećaja za iseljeničke potrebe i interese. Na svakom se koraku čuju iseljeničke pritužbe na sve veću birokratiziranost veza s domovinom, pa i na česte slučajeve ot-

vorene nesklonosti prema njihovu povratku i ulaganjima u Hrvatsku.

Treba biti načistu s tim, da će se vrlo malo broj Hrvata iz prekomorskih zemalja vratiti u Hrvatsku. Iseljeničko se razdoblje oteglo i većina je pustila žile u tuđu zemlju. Djeca, unuci, razgranati poslovi, drugi običaji i navike, sve su to razlozi protiv povratka. No, Domovina bi napokon trebala shvatiti, da su stotine tisuća naših iseljenika drugoga i trećeg naraštaja, naš neprocjenjiv kapital u duhovnome, političkom i gospodarskom smislu. Takvima mogu (p)ostati samo dotle, dok ih i svojim vladanjem svakodnevno podsjećamo, da smo dvije grane istoga stabla, i da to stablo može biti zdravo samo onda, dok su mu obje grane zdrave. Umjesto toga,

Hrvatski rock band "Grah i ječam" iz Vancouvera

današnja Hrvatska svojim ignoriranjem hrvatskog iseljeništva, svojim ideologiziranim pristupom, favoriziranjem jugoslavenske baštine i poticanjem podjela, faktično ih proglašava usahlom granom, ustrajno bježeći od spoznaje kako je krajnji trenutak da shvatimo: prestala je odgovornost iseljeništva za sudbinu Domovine – danas je Domovina odgovorna za opstanak hrvatskog iseljeništva!•

ISPRAVAK

U prošlome broju *Političkog zatvorenika* došlo je do krupnoga tehničkog prevoda u tekstu **Tomislava Jonjića** pod naslovom «**Kako don Živko Kustić želi tumaćiti odnos Katoličke crkve i Nezavisne Države Hrvatske (Lutkarski igrokaz u četiri slike bez epiloga)**», na str. 7.-21. Dio je teksta ispašao, a dio tiskan dvokratno, čime je postao nečitljiv. No, u internetskom izdanju lista odmah je objavljena njegova ispravna verzija, koja je čitavo vrijeme dostupna i na autorovoj stranici www.tomislavjonjic.iz.hr.

Također je u članku **Maje Runje** «Pisma iz bezdanke» (str. 37.) ime **Božidara Kavrana** pogrešno otisnuto kao «Vjekoslav». Ispričavamo se suradnicima i čitateljima. (Ur.)

MACELJSKA KOMEMORACIJA 1. LIPNJA 2008.

U Donjemu Maciju, jednome od najpoznatijih stratišta u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, 1. lipnja 2008. u nazočnosti oko 3.500 vjernika i posjetitelja, održana je

Župnik Brgez i biskup mons dr. Košić

komemoracija i misa zadušnica žrtvama jugoslavenskoga partizanskog pokolja u proljeće 1945. Misu je predvodio predsjednik Komisije Hrvatske biskupske konferencije "Iustitia et pax", zagrebački pomoćni biskup **Vlado Košić**. U koncelebraciji je bilo tridesetak svećenika. Na početku mise, nazočne je pozdravio domaći župnik župe sv. Jurja iz Đurmanca **fra Drago Brgez**. Svečanost su uveličali predstavnici Hrvatskog društva političkih zatvorenika i udruge Hrvatski domobran, kao i niza drugih obrana. Okupljenima se posebnim govorom obratio i **prim. dr. Stjepan Bačić**, u ime udruge "Macelj 1945." i u ime HDPZ-a U nastavku teksta donosimo oba govora.

Govor biskupa Košića

"Draga braćo i sestre! Dragi poštovatelji žrtava Drugog svjetskog rata i porača!

Riječ Božja danas nas utvrđuje na putu istine. Treba izabrati blagoslov, a ne prokletstvo, treba stati na stranu Božju, a to znači na stranu istine i pravde, ljubavi i mira. To je naime izbor vlastite sreće, i tako se gradi sreća i za čitav narod, pa i svijet. Evangelje pak donosi Isusovu prispolobu o mudrom i ludom graditelju. Dok mudar čovjek gradi kuću na čvrstom temelju, na stijeni, lud čovjek kuću gradi na pijesku, tj. bez temelja. Slika je to života naprosto. Ako život svoj, svoju egzis-

Priredio:

Stjepan BRAJDIC

tenciju, gradimo na čvrstom temelju, na pravim vrijednostima, zapravo na Bogu, tada će taj naš život odolijevati svim protivštinama, pogiblima, ugrozama, čega su slika oluje, bujice, vjetovi: s jedne strane, kuća stoji, a s druge se strane kuća ruši i postaje ruševina velika.

Draga braćo! Mi kršćani pozvani smo u vijek na mudrost i

ovdje gradio mudro a tko ludo, tko je izabrao blagoslov a tko prokletstvo, tada mi se čini posve jasnim reći: stradali, njih oko 12.000 u 130 jama samo ovdje u Maceljskoj šumi, usprkos patnji i surovoj smrti upravo svojim stradanjem bili su na strani mudrih graditelja i oni koji su nositelji blagoslova, a njihovi ubojice ostat će u povijesti zapisani kao ludi ljudi, nositelji prokletstva. Još uvjek bole rane neravničenih masovnih smaknuća ljudi koji su u tihoj koloni, jer nisu smjeli ni govoriti, prolazili ovom dolinom vraćajući se s Bleiburga te kobne 1945. godine. S druge strane povici, psovke, prijetnje, udarci a onda i smaknuća remetila su mir ovoga lijepog zagorskog kraja, prirode koja je od Boga stvorena da odmara dušu prolaznicima, da prima poglede zahvalnosti i budi u duši čežnju za Božjom ljepotom.

Sve to nisu mogli vidjeti oni koji su tada, krajem svibnja i početkom lipnja prije 63 godine prolazili ovim krajem. Oni su se pitali hoće li vidjeti svoje najmilije, hoće li preživjeti dramu mučnog i mučeničkog hoda iz Austrije, preko Slovenije - došavši u svoju domovinu Hrvatsku. Hrvatska ih međutim nije primila kao majka jer u njoj, uz svu deklariranost novih vlasti, nije vladao narod nego

Mnoštvo u Maciju

izgradnju vlastitog života, života naše zajednice, ali i cijelokupnoga društva na čvrstu temelju, a to je istina, i to Božja istina. Kad čovjek danas, na prvu nedjelju mjeseca lipnja - kako to svake godine činimo ovdje u Maciju već od 1991., otako je prvi puta pok. kard. Franjo Kuharić kod Lepe Bukve slavio prvu misu za poginule u Maceljskoj šumi - razmišlja o tome tko je

Biskup mons dr. Vlado Košić

Veliki broj svećenika sudjelovao je u misnom slavlju

uzurpatori vlasti, revolucionari koji su se morali "iživjeti", i to, upravo nad hrvatskim narodom. Da, baš su Hrvati najgore prošli u vlastitoj domovini. Tu su, odmah na pragu, na ulazu u svoju zemlju, mnogi jednostavno ubijeni, bez suđenja, bez dokazane krivnje - premda i danas ima sa-mozvanih sudaca koji ih bezobzirno proglašavaju krivima - oni su jednostavno bili žrtve pobjede velikosrpske kamarile pod krinkom antifašizma.

Kad je naime Ivan Meštrović - kako sam svjedoči u svojim memoarima - pitao maršala pobjedničke vojske zašto nije spriječio pokolj tolikih zarobljenih hrvatskih vojnika i civila, on je odgovorio: "Morali smo pustiti da se Srbi izdovolje!" Eto, to je istina tzv. antifašističke pobjede u Hrvatskoj. Dok je drugim narodima Europe pobjedom nad nacizmom i fašizmom svanula sloboda, hrvatskom je narodu došlo novo, još strašnije ropstvo. Stoga onaj tko to ne vidi, naime, da je Bleiburg i križni putovi nakon toga - a Macelj je najveće groblje pobijenih Hrvata nakon Drugoga svjetskog rata - najveća tragedija Hrvata u povijesti i tko to izbjegava priznati i pokloniti se žrtvama svoga naroda, taj je lud graditelj, zajedno s egzekutorima ubojica vlastitog naroda kad je već pobijen i stradao od zatornika tuđinaca, taj je zapravo izdajica vlastitog roda i naroda. Međutim, dok je nad onima koji trpe Božji blagoslov, nad onima koji ubijaju je prokletstvo.

Teško je zamisliti istinoljubivog Hrvata koji se ne želi pokloniti žrtvama svoga naroda, dok se istodobno klanja žrtvama drugih naroda.

Koliko je velik i težak zločin počinjen nad Hrvatima upravo ovdje i na stratištima od Slovenije do Makedonije, a kojim je pogodeno više stotina tisuća hrvatskih ljudi, svjedoči činjenica da su u njegovo izvršenje bili prisilno uključeni i neki, pa čak i maloljetni, stanovnici mjesta uz koje su zločini počinjeni! Đavolski smisljen zločin, zločin koji je vezao usta i zakovao

šutnjom svjedoke koji se boje priznati što je bilo jer su i sami sudjelovali u njemu. Ali, ako su bili prisiljeni, ne bi li se na njih trebao odnositi institut tzv. abolicije za istinu, što su ga primijenile mnoge zemlje žečeći raščistiti teške zločine u svojoj prošlosti, a o čemu su progovorile 13. svibnja ove godine u svojoj Istini o pravu na grob i dužnosti pijeteta komisije "Justitia et pax" Hrvatske biskupske konferencije, Biskupske konferencije BIH i Škofovske konference Slovenije.

Draga braćo i sestre, istina je teška, često nas suočava s novim velikim trpljenjima, ali ona je jedino pravi temelj na kojem se može graditi budućnost. Kad čovjek gradi na laži, kad ne želi ni istražiti ni čuti istinu, tada riskira da kao onaj ludi graditelj doživi da mu se sve sruši. Jednom reče pjesnik: "I najgorča istina bolja je od najslade laži!" Naša je dužnost kao naroda i kao vjernika koji vjerujemo Gospodinu Isusu Kristu, prvom i najvećem mučeniku, da se istina ne nalazi u nepravdi, da istina nije u mržnji, nego da je istina u pravednosti i ljubavi. Njegova je žrtva tomu najbolji dokaz i primjer za sve nas. Poći njegovim putem često znači poći vlastitim križnim putem. Taj je put težak, neizvjestan, bolan. Ali on jedino vodi do Uskrsa.

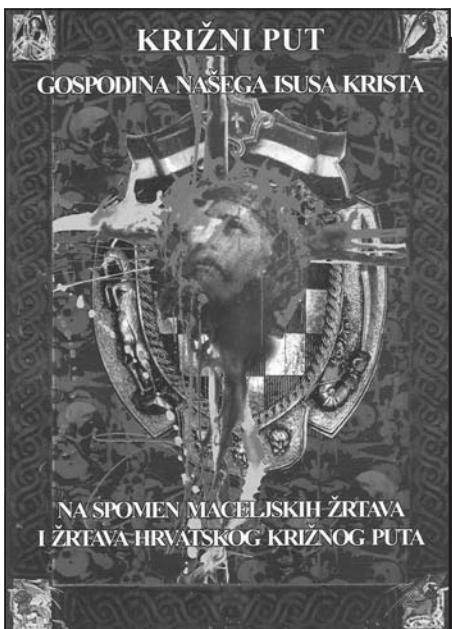
Molimo stoga ovdje za naše mile i drage, koje još uvijek ne mogu toliki nji-hovi potomci dostoјno oplakati, jer ne znaju ni gdje su stradali, ni gdje im je grob, da ih Gospodin primi u svoj mir, da im udjeli vječni pokoj. Oni su postali bla-

goslov za čitav naš narod - poput mučenika bl. Alojzija Stepinca, čija je velika žrtva postala izvorom velikog blagoslova za sav narod, kako je lijepo o njemu svjedočio jučer u Zagrebu kardinal Peter Erde iz Budimpešte. Vjerujemo da ni jedna žrtva nije bila uzaludna.

No, molimo i za izvršitelje pokolja, za one koji nisu bili braća onima koji su patili, koji nisu bili ni Šimuni Cirenci ni Veronike nego Ponciji Pilati i Herodi. Molimo da i njih takne milost Božja, da se suoče s istinom i da budu mudri, te i oni prime blagoslov. Jer teško je živjeti s proleštvom, teško je s praznom dušom čekati susret s Gospodinom. Molimo da ih oganj Duha Svetoga zapali ljubalu te se pokaju i izvrše svoju dužnost, da otkriju istinu.

Mi znamo da se sva stradanja i sva patnja našeg naroda nikada do kraja ne će saznati. Ipak, dužni smo sve učiniti da se dogodi pročišćenje i da istina obasja duše onih koji su živi, a koji pate zbog toga jer ne znaju gdje su grobovi njihovih najmilijih. Oni su i naši najmiliji. Mi vjernici njih

Maceljski križni put

vanju ove, zaista najveće tragedije našega naroda.

Odgovorni ne mogu biti neodgovorni.

zovemo svojom braćom i sestrama, i osobito onima koji su obespravljeni trebamo biti posebno blizi. Crkva osuđuje sve zločine i traži da svi zločinci - na svim stranama - odgovaraju, ali do danas za komunističke zločine još nitko nije odgovarao i stoga smo i želimo biti osobito blizi žrtvama tih zločina koje su i najbrojnije u povijesti našega naroda.

Zato u našoj slobodnoj zemlji začuđuje kako se malo učinilo upravo u osvjetlja-

radnju, a to znači da se ne govore laži, da se već jednom prestane manipulirati sa žrtvama ljudi i njihovim tragedijama!

Molimo dobrog Boga i njegova Sina Isusa Krista, koji je bio za nas raspet i koji je uskrsnuo, da snagom Duha ljubavi smiri naša nemirna srca, da se ne umore tražitelji istine, da se dadne dužni pijetet onima koji su tolikom mržnjom pobijeni i da se njihova uspomena čuva da se ne bi nikada više dijelio naš narod i da nikad više ne bismo ustajali jedni na druge, nego u miru gradili budućnost u miru. "Rod bo samo koj si mrtve štuje, na prošlosti budućnost si snuje", rekao je već prije više od 300 godina Fran Krsto Frankopan. I nama se okrenuti budućnosti, graditi naš dom i narodne i vlastite egzistencije u miru, izabirući Božji blagoslov, no to je moguće samo ako se rasvjetli i prizna istina, ako se osudi svaki zločin i žrtvama i njihovim najbližima omogući dostojan pijetet.

"Istina će vas oslobođiti", rekao je Gospodin. Istina i nas neka pomiri, oslobođi i ujedini, a mrtvima daruje vječni mir i po-koj. Amen.»

Govor prim. dr. Stjepana Bačića (Udruga "Macelj 1945.")

«Preuzvišeni oče biskupe, poštovani hodočasnici, pozdravljam Vas u ime udruge "Macelj 1945.", udruge "Hrvatski domobran" i Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Od 22. listopada 2005. godine, od dana ukopa 1163 zemna ostatka mučki umorenih hrvatskih domoljuba, okupljamo se ovdje u crkvi Muke Isusove svake godine, kako bismo

Dužnost je svih u institucijama vlasti da učine sve da se istina otkrije. I da se dadne zadovoljština onima koji oplakuju svoje mrtve. Dužnost je vlasti dakako da se poštuju sve žrtve. Bez cjelovite istine neće se moći dogoditi žalovanje i konačno završiti tako bolno iskustvo Drugog svjetskog rata, a na žalost naš je narod morao proći i Domovinski rat, pa to izgleda da su samo rane na rane, a tko ih može izlijeviti osim dragog Boga koji međutim traži i našu su-

odali dužno poštovanje žrtvama komunističko-partizanskog ludila.

U više od stotinu jama po ovim maceljskim šumama još leže mnoge kosti pogubljenih - i vape da se i njih, ako ne "otkrije", a ono barem dostoјno obilježi.

Naša udruga "Macelj 1945." upravo to treba činiti u budućnosti, pa i nastojati da se cijelo ovo područje proglaši "spomen-šumom".

Ova crkva, spomen grobnica i postaja križnog puta, trebaju trajno podsjećati sve prolaznike, sve vjernike i hodočasnike na našu braću koja su tih dana 1945. godine zadnji put gledali sunce na maceljskim proplancima. Tu je nasilno prekinut nji-

hov povratak svojim kućama i svojim najmilijima.

Da je samo ovo mjesto nakon Bleiburga jedino stratište Hrvata, bilo bi previše. Nažalost, ovakvih mjesta ima preveliki broj diljem Domovine i susjednih država. Zašto je "križni put" Hrvata tako obilato natopljen krvlju mučenika? Valjda zato što je u njima bilo previše ljubavi za Hrvatsku.

Ljubav nas održava na životu, ali i međusobno spaja i kada napustimo ovaj svijet. I zato smo mi ovdje, zato svjedočimo svoje zajedništvo sa ovom pogubljennom braćom, i zato Hrvati i Hrvatska opstaju, ma kakvi pogromi nas pogađali.

To su ljubav i vjera kojom smo vezani s Kristom i s našom crkvom, to je zajedništvo naroda i Krislove crkve.

Oni nesretnici koji su to zajedništvo izgubili, počinili su 1945. i ovaj i sve druge zločine nad pripadnicima hrvatskog naroda ili političkim neistomišljenicima.

Postoje pravda i zakoni, ali ove zločince ona nikad ne sustiže. Odgovorni se pravdaju da nemaju čvrstih dokaza. Pitanje se: Zašto je to tako?

Prim. dr. Stjepan Bačić

da će sve nepravde kad-tad biti ispravljene. Ono što si ne smijemo dopustiti, to je pasivnost i šutnja na očite dokaze nepravde koja nam se događa. Jer ako potpuno ne rasvijetlimo sve "tabu teme" koje su komunisti nametnuli našem narodu, ne ćemo moći slobodno graditi svoju budućnost.

Moramo razotkrivati one koji koče razvoj slobodnog i pravednoga hrvatskog društva. Ne smijemo dopustiti da komunistički zločinci ostanu nekažnjeni i da ponovno uzdižu svoje idole.

Ne smijemo dopustiti da njihovi ideo-loški sljedbenici i danas sude i presuđuju, a to se nažalost događa.

Ne smijemo dopustiti da nam agresori čitaju lekcije o najnovijim povijesnim događajima usred Zagreba.

I danas oni koji su previše voljeli svoj narod i svoju državu Hrvatsku plaćaju cijenu te ljubavi. Zašto smo svojom pasivnošću to dopustili?

Probudimo se, jer ove macelske žrtve na to nas pozivaju. Komunističko-partizanski zločinci pobiše bez suda i suđenja ovu našu braću, tajne još uvek leže u maceljskim šumama i čekaju razotkrivanje i ljudsku pravdu. Molimo se Bogu da nam podari snagu da ustrajemo na putu istine, da razotkrivamo one koji zlo čine i zlo prikrivaju. Omogućimo si život u punoj

Božjoj ljubavi i slobodi, jer jedino tako opravdat ćemo svoje poslanje na ovome svijetu.

Neka u hrvatskoj državi konačno onaj tko joj najviše pridonosi svojom žrtvom bude nagrađen, a ne kažnjavan. Neka nam današnje "sudce" ne biraju oni koji svoj narod i svoju državu ne vole, neka to ne budu ideološki sljednici bleiburških i macejških zločinaca. Onda su ubijali bez suda, a sada sude ne poštujući pravdu i pravednost. Najnovije presude junacima obrane Hrvatske pokazuju da se upravo to događa, ali vjerujemo da te presude nisu i konačne.

Smognimo snage i onemogućimo "zlokobne režisere" hrvatske sadašnjosti i, ne daj Bože, budućnosti.

Danas se poklonimo žrtvama Macelja,

molimo Boga za njihove duše, okupljamo se na ovom svetom mjestu svake godine, dokazujmo svima da postojimo, da ima onih koji cijene žrtve, koje to postadoše samo zato što su Hrvatsku previše voljeli.

Neka im je vječna slava, a Božji blagoslov neka im bude utjeha!»

Zaključne napomene

U ime Udruge Macelj 1945. zahvaljujem svima koji su svojom nazočnošću uzveličali ovaj naš zajednički susret, a napose ocu biskupu Vladi Košiću, organizatoru i domaćinu ovog slavlja župniku Dragi Brglezu, svećenicima i bogoslovima, dragoj mladeži, članovima Hrvatskog društva političkih zatvorenika i veterani-

ma Hrvatskog domobrana, svim hodočasnicima iz Koprivnice, Varaždina, Samobora, Zagreba, Zaprešića, Zlatara, te okolnih župa.

Posebnu zahvalnost u ime svih hodočasnika upućujem dragim domaćinima i pjevačima, glazbenicima, katoličkim muževima, te domaćinima i domaćicama koji su sve nas tako lijepo i obilato počastili ićem, pićem i pjesmom!

Sve vas, dragi čitatelji ovog našeg glasila pozivam da u zajedništvu sa svim poštenim i časnim Hrvatima koji iskreno vole, rade i žrtvuju se za ovu našu napaćenu Domovinu, hrabro svjedočite istinu o najvećoj tragediji u povijesti hrvatskog naroda. U ta svjedočenja uključimo i borbu za istinu o Domovinskom ratu koja je, baš kao i naša, svakodnevno izložena napadima mržnje, lažima i preziru. Zašto smo robijali? Kad god vas put navede ovim krajem, zastanite na ovom mjestu, pomolite se za sve žrtve pale za opstanak naše Hrvatske. Odmorate se i okrijepite svoju dušu. Pišite nam i izrazite vaše misli i osjećaje. Učvršćujmo naše zajedništvo, jer smo u zajedništvu do nesalomljivosti jači. Dodjite ponovo na ovo mjesto prve nedjelje u mjesecu lipnju 2009. u isto vrijeme (16.00 sati).•

KOMEMORACIJA ŽRTVAMA KOMUNISTIČKOG REŽIMA RUŠEVO JE ZA ĐAKOVČANE ONO ŠTO JE BLEIBURG ZA CIJELI HRVATSKI NAROD

Sv. misom i procesijom od crkve do spomen-obilježja žrtvama, koje su u travnju 1945. ubili partizani 6. ličke i 21. srpske divizije, počela je 20. travnja o. g. komemoracija u Ruševu (općina Čaglin, Požega). Komemoraciji je prisustvovalo oko 150 ljudi iz Đakovštine i Požeštine, a organizator je bio Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Ogranak Đakovo i Odbor za prikupljanje podataka o žrtvama

Zgrada u Ruševu, u kojoj su žrtve smještene prije likvidacije

jugo-komunističkog režima, pronalaženje i obilježavanje masovnih grobnica, te rasvjjetljavanje istine - Đakovo.

Protokol je vodio predsjednik đakovačkoga ogranka HDPZ-a, **Ivo Tubanović**, koji je ukazao na značenje prikupljanja podataka i obilježavanje prešućenih grobišta žrtava komunizma. U nazočnosti predstavnika DV Hrvatski domobran iz Požege, Osijeka, Našica i Đakova, u ime središnjice Hrvatskoga domobrana s nekoliko riječi se obratio **Drago Franić** iz Požege, koji je rekao kako su domobrani bili hrvatska vojska, koja nema veze s fašizmom koji im se danas nameće, što im i samo ime govori - branili su svoj dom. No, partizanima je bilo svejedno, oni su odvodili i ubijali ne samo domobrane, već i civile. **Mato Lukačević** iz Trnave, predsjednik Hrvatskoga domobrana Đakovo je zamolio sve koji nešto znaju ili čuju od nekoga, neka zapišu podatke i svjedočenja o žrtvama komunizma, jer kako vrijeme prolazi, ljudi sve više zaboravljaju činjenice.

Iako je upućen javni poziv svima, putem tiskovina i radio-postaja, jedina politička stranka na komemoraciji je bila

Piše:

Sanja ROGOZ-ŠOLA

Hrvatska demokratska zajednica - Gradski odbor Đakovo, u ime koje je položila vijenac i održala prigodan govor dopredsjednica **Sanja Rogoz-Šola**. Kako je upravo ona bila jedna od urednika đakovačkoga i ruševskog žrtvoslova objavljenog 2007. u nakladi HDPZ-a Ogranaka Đakovo, njezin je govor, prema komentarima nazočnih, bio pun duha i činjenica, pa ga stoga prenosimo u cijelosti:

"Pripadnici 6. ličke i 21. srpske divizije počinili su u Ruševu strašne zločine nad zarobljenicima iz Đakova i Đakovštine, te iz usputnih sela u Požeštini. Kome i zašto su krivi civili, domobrani i drugi građani, koji su nakon pada Đakova pod partizansku vlast 17. travnja 1945., u četveroredu vezani žicom, u kućnim papučama otjerani iz svojih domova u koloni za Ruševu, gdje su nakon 45 km pješačenja mučenički ubijeni bez suda? Je li njihova krivnja što su bili Hrvati ili zato što nisu bili komunisti? Bi-lo je i onih čija je jedina krivnja što je susjed – komunist, s kojim su bili u zavadi, pokazao prstom na njih. Ili su krivi za to što su voljeli Boga i Domovinu?

Prema tvrdnjama očevidaca iz Đakova, kolona zarobljenika je brojala oko 200 duša (neki tvrde čak 500), a protezala se od početka današnje Ulice Franje Račkog do Kauflanda (oko 700 m). U istoj ulici na ciglani su pokupili u kolonu vlasnika **Ivana Fratrića**, braću **Humbal** i **Mišu Ambrušića** iz Kućanaca, koji je na nesreću bio kod ujaka u Đakovu i sklonio se zajedno s ostalima u podrum. Oružnica **Stjepana Jakaba** iz Đakovačkih Selaca su otrgnuli od djeteta, koje ga je plačući dr-

žalo za noge, i otjerali ga u istu kolonu smrti. Bio je treći u prвome redu! Jedan očevidac spominje hidrotehničara, gospodina **Andriju Jelakoviću** u kratkome kariranom kaputu i kućnim papučama, te njegova zeta, pravnika **Josipa Verhasa** u koloni za Ruševu. Bili su civili, ali nepodobni tadašnjoj komunističkoj vlasti. Kao obrazovani ljudi i neistomišljenici predstavljali su potencijalnu opasnost novom totalitarnom režimu.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Ogranak Đakovo je izdalo prošle godine dva žrtvoslova (đakovački i ruševski) u kojima je popisano 2817, odnosno 226 žrtava iz Đakova i Đakovštine, te iz sela u Požeštini (Ruševu, Djedina Rijeka, Sovski Dol, Paka i Imrijevcu). Osobno mi je bila čast, što sam kao jedna od urednika pomagala u izradi oba žrtvoslova, a đakovačkomu ogranku HDPZ-a želim zahvaliti što svake godine organiziraju komemoraciju u Ruševu, kako bismo se svi zajedno prisjetili nedužnih žrtava ubijenih na križnom putu prema Ruševu. Danas možemo biti sretni što živimo u demokratskom društvu, u slobodnoj Hrvatskoj, jer za ova dva žrtvoslova bismo, i ja kao urednica i priređivač iz HDPZ-a, da smo ih radili prije 20 godina, u naboljem slučaju dobili (svatko od nas) po isto toliko godina robije u Staroj Građiški ili na Golom otoku.

Osim ovoga današnjeg žalosnog skupa, žalosti i činjenica, da svakog dana otkrivamo sve više prešućenih žrtava i prikri-

Povorka na putu prema spomen-obilježju

Obraćanje Iva Tubanovića

venih grobišta žrtava komunističkog režima. Kao da se otvorila Pandorina kutija, sva zla izlaze na vidjelo i ljudi su sve slobodniji u svojem svjedočenju o strašnim zločinima, koji su na žalost do danas ostali nekažnjeni.

Opravdanja za takve zločine nema, ma koliko ih neki uporno nastoje opravdati pod krinkom antifašizma. Svakako trebamo osuditi i nacizam i fašizam, no ne smijemo zaboraviti da je isto tako i komunizam bio zločinački režim i da je žrtva uvijek žrtva, bez obzira na to tko je počinitelj zločina.

Ruševu je za Đakovčane ono što je Bleiburg za cijeli hrvatski narod! Ruševsko polje je, poput bleiburškog polja, natopljeno krvljem monstruozno usmrćenih zarobljenika od strane komunističkih zločinaca, koji su znali prikriti isti-

nu, a svoja djela proglašiti herojskim činom. Iskreno se nadam da će nastojanja HDPZ-a urođiti plodom, te da će ruševske žrtve, pokopane bez časti, bez obitelji i bez svećenika, konačno dobiti svoje pravo na grob i dostoјnu sahranu. Neka im je laka ova hrvatska zemlja!"

Imena žrtava ubijenih u Ruševu je abecednim redoslijedom pročitala gospođica **Lidija Perković** iz Đakova. Radi se o do danas poznatim imenima ukupno 65 osoba (12 osoba iz Ruševa, 1 iz obližnjeg sela Paka, te 52 osobe iz Đakova i Đakovštine). Potom je pročitano prosvjedno pismo, kojega su HDPZ Ogranak Đakovo, te đakovačke udruge proistekle iz Domovinskog rata uputile javnosti, vezano za održavanje komemorativnog skupa partizana u organizaciji Saveza antifašističkih

ISUSA OSUĐUJU NA SMRT

Čovjek u sebi nosi sablasnu naklonost vragu, svjetina ne prepoznae dobrotu i oslobođa Barabu, lažno se optužuje Krist zlodjelima tankim u svijesti, sudski je proces gotov i prije samog početka, okopnila je snaga, survala se u vodi niz hridi novog života, vlast mrzi iščekivat – na službi bješe Pilat.

Fabijan LOVRIC

boraca Slavonije u selu Paučje, općina Levanjska Varoš (pokraj Đakova), gdje je prema najnovijim saznanjima bio zloglasni partizanski logor za mučenje i ubijanje neistomišljenika. Prosjedovanje je izazvala zabrinutost i upit bivših partizanskih boraca "Tko će ih naslijediti?". Predsjednik HDPZ-a Ogranka Đakovo, Ivo Tubanović je zaključio da njih ipak nema tko naslijediti, ili se barem nuda da je tako, te je uputio poruku da trebamo "odgajati svoju djecu u hrvatskome duhu da vole svoj narod i svoju domovinu i da poštuju sve žrtve, koje su položile svoj život za neovisnu i slobodnu Hrvatsku".•

OPORUKA

*Kada umrem, ne trebam cvijeće - htio bih na grobu u tropletu svijeće da u plamu jedna drugu ljubi.
Kada umrem, želim sanduk bijeli, jer sam za života htio dušu mladu darovati ljepoti, slobodi i skladu.
Kada umrem, ne trebam ni vijence - radije bih gorske bistre zdence da me vodom planinskom za oproštaj umiju.
Kada umrem, odoh u Hrvatsku opet, jer tamo na Nebu, Gore, glasovi nove Duhovne Hrvatske za zemnu Hrvatsku molitve zbore.*

Ivica KARAMATIC

Komemoracija kod spomen-obilježja u Ruševu

IX. IZBORNA SKUPŠTINA PODRUŽNICE RIJEKA

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Podružnica Rijeka održalo je svoju 9. izbornu skupštinu 5. lipnja 2008 u prostorijama Podružnice, Kružna 8/I.

Nakon hrvatske himne, skupštinu je otvorio dotadašnji predsjednik Upravnog odbora Podružnice, g. **Tadija Zubak**, pozdravljajući sve nazočne, pogotovo gostujuće predstavnike srodnih udruga, napose udruge Hrvatskog domobrana.

Minutom šutnje svi su nazočni odali počast svima umrlim, ubijenim i poginulima bilo gdje i bilo kada za slobodnu i nezavisnu Hrvatsku.

Na prijedlog UO i predsjednika Zubaka, skupštinom je predsjedalo Radno predsjedništvo u sastavu: **Miljenko Pehar, Josip Loriš i Slavko Meštrović**, kao predsjednik. Nakon izbora zapisničara i ovjerovitelja zapisnika, usvojen je i Poslovnik o radu 9. izborne skupštine, a potom su Skupštini svoja izvješća podnijeli Tadija Zubak, predsjednik UO i **Ladislav Jerčić**, predsjednik Nadzornog odbora o izvršenom nadzoru rada Upravnog odbora Podružnice.

Nakon podnesenih izvješća o radu, otvorena je rasprava, na kojoj je istaknuto da je Podružnica poslovala pozitivno i zakonito odnosno uredno. Nekim članovima UO iskazana je zahvala na radu i doprinosu unatoč slabijeg zdravlja i ozbiljnim

Piše:

Slavko MEŠTROVIĆ

godinama. Posebna pohvala iskazana je gospodri **Đurđi Meneghell**. Potom je skupština dala razrješnicu dotadašnjem predsjedniku, dopredsjedniku i članovi-

cijelog HDPZ-a. Na prvoj sjednici UO Podružnice, u skladu sa Statutom, za novog tajnika ponovno je izabran **Ante Mesić**.

Poslije izbora upriličen je prigodni domjenak uz druženje svih nazočnih, zaledi što nas je svake godine sve manje. Na žalost..

Predsjedništvo izborne skupštine

ma Upravnog odbora, te predsjedniku i članovima Nadzornog odbora. Nakon toga se pristupilo izboru novog predsjednika, dopredsjednika i članova Upravnog odbora, te predsjednika i članova Nadzornog odbora. Za novog predsjednika ponovno je izabran Tadija Zubak, za dopredsjednika **Ratimir Mlinarić**, a za članove Upravnog odbora **Dušan Crljenko, Darko Gašparović, Đurđa Meneghello, Slavko Meštrović, Miljenko Pehar, Krešimir Šerbedžija i Ilka Žuvić**.

Predsjednikom Nadzornog odbora izabran je **Zdravko Lovrić**, a članovima **Slavko Radičević, Miroslav Balog, Matija Žilić i Ivan Smolčić**. Nakon provedenih izbora, riječ je uzeo novozabrani (stari) predsjednik, Tadija Zubak, koji se zahvalio na ponovnom izboru i naglasio timski rad u jednoj od najboljih podružnica, na čest svih članova i

Crkva Uznesenja BDM i kosi toranj u središtu Sušaka

Gradski toranj u Rijeci

OSMA IZBORNA SKUPŠTINA HDPZ - PODRUŽNICE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - podružnica Osječko-baranjske županije održalo je 31. svibnja 2008. svoju 8. izbornu skupštinu.

Na skupštini je za predsjednika izabran **Ivo Tubanović** iz Đakova, a za članove Upravnog odbora **Stjepan Mravlincić**,

Piše:

Ivo TUBANOVIĆ

ga što su članovi razbistriili pitanje naknade za dane provedene u zatvoru.

S izborne skupštine HDPZ - Podružnice Osijek

Filip Šimić, Slavko Kudrna, Franjo Buljan, Mato Filipović, Ante Smoljo, Eva Vukelić, Vera Gerard-Šipošić, Mirko Babok i dr. Tomislav Lukačević. Za članove Nadzornog odbora izabrani su **Mate Kutleša, Spomenka Schmidt i Mile Klanac.**

U razdoblju između dvije izborne skupštine u Podružnici se dogodilo puno promjena. Gospođa **Ljubica Verić**, koja je izabrana za predsjednicu na 7. izbornoj skupštini, morala je zbog bolesti podnijeti ostavku, pa je vođenje Podružnice od 31. svibnja 2006. preuzeo dr. Tomislav Lukačević. Nažalost, zbog bolesti ni on nije mogao naznačiti skupštini. Preselili smo se u nove prostorije u centru grada koje nam odgovaraju jer su u prizemlju, ali su neuvjetne za rad, jer uređenje nije dovršeno.

Najveći problem je osipanje članstva, uglavnom zbog smrti, ali i dijelom radi to-

mira Bubala obećao svu moguću pomoć Podružnici.

Na skupštini su doneseni sljedeći zaključci:

1. Ustrajno voditi brigu o održanju Hrvatskog društva političkih zatvorenika, kako na podružnici Osječko-baranjske županije, tako i na podružnici cijele Hrvatske.

2. Inzistirati na rješavanju predmeta koji još nisu riješeni u Administrativnoj komisiji Vlade Republike Hrvatske, a odnose se na rješavanje statusa političkog zatvorenika.

3. I nadalje zahtjevati izmjene i dopune Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika u smislu vraćanja u zakonski tekst odredbe o pravu djece političkih zatvorenika, koja se odnosi na nasljedivanje naknade štete.

4. Zahtjevati ubrzanje isplate naknade udovicama političkih zatvorenika.

5. Boriti se za dignitet hrvatske države i hrvatskih branitelja.

6. Uputiti brzojav potpore našem članu, pukovniku **Ivici Krnjaku**, koji se nalazi u pritvoru u Remetincu.

Nakon skupštine nastavilo se druženje članova Podružnice.♦

Za predsjednika Podružnice izabran je Ivo Tubanović

XVI. KONGRES INTER-ASSO U MOSTARU

U Mostaru je od 31. svibnja do 2. lipnja 2008. održan XVI. Kongres Internacionale asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO). Sudionike Kongresa, među kojima su bili i predstavnici iz Hrvatske, na otvaranju pozdravila je predsjednica Federacije BiH, gospođa **Borjana Krišto**.

Na kongresu su nazočni izaslanici podnijeli izvješća svojih udruga o proteklom razdoblju, pa je potrebno naglasiti, da se u izvješću domaćina posebno dojmila izjava da je **Aleksandar Ranković** u svome izvješću Narodnoj skupštini FNRJ 1947. god. referirao, „da je kroz zatvore prošlo 3.977.776 civila a strijeljano 586.000 civila.“ To je kod mnogih pobudilo zanimanje, posebno zbog činjenice da **Tito** u njihovim zemljama još uvijek slovi, zahvaljujući sovjetskoj promidžbi, kao američki agent i demokrat. Oni su istakli da u Bosni i Hercegovini, unatoč obećanjima, nema zakona o političkim uznicima, da su do danas svi „zakonito osuđivani“, jer nitko nije rehabilitiran, pa tako kod zapošljavanja ne mogu podnijeti potvrdu o nekažnjavanju. Štoviše, bivši visoki predstavnik za BiH, **Paddy Ashdown** uveo je da se u tajne policijske službe mogu primiti samo iskusni policajci koji imaju najmanje pet godina iskustva na radnim mjestima u tajnoj policiji. Tako se dogodio apsurd, da su taj uvjet ispunjavali samo bivši udbaši, te su oni tom gluposti ili namjernim trikom ponovo uvedeni u tajne službe Federacije Bosne i Hercegovine.

Izvjestitelj iz Latvije upoznao je Kongres sa savladavanjem posljedica komunističke i nacističke diktature u Litvi i prikazao 80-minutni dokumentarni film o tjesnoj suradnji nacista i komunista, što je u Ruskoj Federaciji primljeno s velikim negodovanjem. U svezi s time izvjestio je Kongres o poticaju zastupnika u Europskom parlamentu, da se 23. kolovoza proglaši Danom žrtava komunističkoga i naciščkoga režima.

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma na svome XVI. kongresu, održanom od 30. svibnja do 2. lipnja 2008. u Mostaru, donijela je sljedeću

REZOLUCIJU

Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma, kao zastupnica žrtava komunističkih režima u europskim zemljama, izražava suglasnost s odlukama niza parlamenta naših zemalja u osudi Sovjetsko-njemačkog ugovora od 23. kolovoza 1939. koji je doveo do dotada nepoznatog postupanja s ljudima i do Drugoga svjetskog rata.

Predsjedništvo XVI. Kongresa

Mi podupiremo inicijativu zastupnika Europskog parlamenta, da se 23. kolovoza proglaši Danom žrtava komunističkoga i naciščkoga režima.

Civilizirani svijet osuđuje ugovore ove vrste. On poštuje hrabre pokušaje, kao narodni ustanak od 17. lipnja 1953. u Njemačkoj, ustanak u Madžarskoj 1956. i oslobođilački boj 1968. u Češkoj i Slovačkoj, odstranjenja ovih neljudskih režima.

Iz te spoznaje opetuje Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika i

žrtava komunizma svoje odluke donesene još na XI. kongresu u Papiernički (Slovačka Republika), koje su ponovno spomenute 2006., prigodom 50. obljetnice madžarske oslobođilačke borbe u Budimpešti, da se 17. lipnja proglaši Danom otpora protiv komunizma.

Štoqata e ish te Perndjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise (al)

Zajednica društava političkih zatvorenika Bosne i Hercegovine (ba)

Konfederace Politických Vězňů ČR (cz)

Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschafft e.V. (de)

Board of South Estonian Association of Political Prisoners (ee)

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika (hr)

Latvijas politiski represēto apvienība (lv)

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga (lt)

Zvāz Protikomunistického Odboja (sk)

U Mostaru, dne 31. svibnja 2008.

Izaslanik Litvanske delegacije, g. **Jonas Öhman**, Švedanin koji se bavi istraživanjem komunističkih diktatura na Baltiku, prikazao je dokumentarni film, kojemu je on autorom, ali i zanimanje da iduće njegovo polje istraživanja bude Srednja i Južna Europa. O komunističkoj diktaturi u Jugoslaviji nije ni on bio dovoljno upoznat, pa je mnoga saznanja iz toga kratkog razdoblja ponio sa sobom, rastavši se s pozdravom – doviđenja.

Kritika bosanskohercegovačkih vlasti

Kongres je kritizirao vlasti Bosne i Hercegovine zbog ignorantskog ponašanja prema žrtvama komunističkog režima i zatražio da te vlasti konačno izvrše svoje obećanje dano predsjedništvu INTER-ASSO-a 2005. te donesu zakon o pravima bivših političkih zatvorenika, odnosno da se konačno i u Bosni i Hercegovini ispune međunarodne obvezе i osude komunistički zločini, a komunizam proglaši zločinačkim.

Veličanje Tita koji je odgovoran ne samo za likvidacije nakon Drugoga svjetskog rata, nego i za grubo kršenje ljudskih

prava tijekom postojanja njegove tvorevine, komunističke Jugoslavije, posljedice čega su skoro sto tisuća političkih zatvorenika u Bosni i Hercegovini i ograničavanje nacionalnih, vjerskih i građanskih sloboda, te konačno i velikosrpske agresije. S čuđenjem su izaslanici gledali gdje se u središtu Sarajeva prodaju majice s likom toga Tita i s natpisom ispod slike: *Josip Broz – dobar skroz*, te se nakon predavanja **prof. dr. Salihu Jalimamu** o zeničkom zatvoru i strukturi zatvorenika, po kojem je u zeničkom zatvoru bilo više i kvalitetnije inteligenčije, nego na Titovoj slobodi, pitali, je li ta majica u žutoj boji zbog simbola ljudstva ili...

Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO) donijela je na svome XVI. kongresu, održanom od 30. svibnja do 2. lipnja 2008. u Mostaru, sljedeću

REZOLUCIJU

upućenu vladama i zakonodavnim tijelima Bosne i Hercegovine

- Kongres pozdravlja nastojanja Vlade i Parlamenta Bosne i Hercegovine uvesti Bosnu i Hercegovinu u demokratsku zajednicu Europske unije.
- Kongres podsjeća, da je Parlamentarna skupština Vijeća Europe svojom Rezolucijom 1481 osudila zločine totalitarnih komunističkih režima i da su skoro sve bivše komunističke države donijele odgovarajuće rezolucije. Samo Bosna i Hercegovina to do danas nije provela.

• Kongres žali, da žrtve totalitarnoga komunističkog režima u Bosni i Hercegovini nisu pravno rehabilitirane niti za pretrpljene patnje materijalno obeštećene.

• Kongres zbog toga zahtijeva da Vlada i Parlament Bosne i Hercegovine konačno donešu i provedu zakon o

Predsjednica Federacije BiH, Borjana Krišto otvara kongres

priznavanju i obeštećenju žrtava komunizma u Bosni i Hercegovini.

Shoqata e ish te Perndjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise (al)

Zajednica društava političkih zatvorenika Bosne i Hercegovine (ba)

Konfederace Politických Vězňů ČR (cz)

Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e.V. (de)

Board of South Estonian Association of Political Prisoners (ee)

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika (hr)

Latvijas politiski represēto apvienība (lv)

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (lt)

Zväz Protikomunistického Odboja (sk)

U Mostaru, dne 31. svibnja 2008.

Izvješće Hrvatskog društva političkih zatvorenika

U proteklih godinu dana Hrvatsko društvo političkih zatvorenika ponovno je nastojalo pokrenuti promjene u ponašanju najviših državnih i pravosudnih tijela u pogledu provođenja Rezolucije 1481 o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima. Hrvatski Sabor, Vlada i pravosuđe već treću godinu ignoriraju obveze koje proizlaze iz spomenute rezolucije, kao i istovjetne Deklaracije koju je izglasao Hrvatski sabor. Osobito inzistiramo na obvezama, da se uspostavi odbor sastavljen od neovisnih stručnjaka za istraživanje komunističkih zločina, pošto takvo tijelo u Hrvatskoj uopće ne postoji. Takva tijela imaju svi narodi u Europi koji su, osim pod nacizmom i fašizmom, dio 20. stoljeća proživjeli pod komunizmom. Hrvati koji su samostalnost i slobodu stekli na najteži način, nemaju nažalost takvu instituciju.

U vrijeme dok traje ovaj kongres, na lokalitetu Macelj obilježava se 63. obljetnica jednog od najvećih zločina počinjenih na tlu Hrvatske. Pošto su počinitelji – OZN-a uništili sve dokumente, na temelju svjedočenja možemo pretpostaviti, da su komunistički zločinci na tom prostoru poubijali bez suda i suđenja oko 12.000 nevinih ljudi. Naša udruga je vodila istraživanja i tom prilikom je iz 23 grobnice ekshumirano 1.163 žrtava koji su pokopani u zajedničku grobnicu. Ove godine nastavili smo s istraživanjem, izradili preciznu kartu svih grobova, izvršili prijavu državnom odvjetništvu, a

zbog nacionalne važnosti podnijeli smo zahtjev da se Macelj proglaši spomen-područjem.

Naše društvo smatra agenta Kominterne, Josipa Broza Tita, najodgovornijom osobom za sve zločine koje su počinili komunisti od 1941. do 1990. godine. Budući da je bio generalni sekretar Komunističke partije, vrhovni zapovjednik vojske JNA, doživotni predsjednik Jugoslavije, komunisti su mu pripisivali sve zasluge. Po logici stvari, takva osoba mora biti i odgovorna za sve zla koja su počinjena u takvoj državi. Stoga je neprihvatljivo, da još danas najljepši trg u Zagrebu nosi njegovo ime. Stoga smo u proteklih petnaest godine nekoliko puta predlagali preimenovanje Trga maršala Tita u Kazališni trg, njegovo negdašnje ime koje mu najviše pristaje, budući je na tome najljepšem trgu i Hrvatsko narodno kazalište.

Gradonačelnici grada Zagreba nisu prihvaćali naš prijedlog. Ove godine sudjelovali smo zajednički sa dvadesetak udruga u građanskoj inicijativi KRUG ZA TRG, gdje je 3.000 ljudi napravilo svojim tijelima krug oko kazališta, zahtijevajući promjenu naziva trga, kao najznačajnijeg simbola komunističkog režima, te kako bi se hrvatsko društvo konačno oslobođilo jugoslavenskoga komunističkog balasta.

U okviru projekta «Mjesta sjećanja na komunističke diktature u Europi 20. stoljeća», na poticaj naše udruge lokalne samouprave provode postupak odobrenja za postavljanje obilježja na mjestima stradanja. •

U ZATVOR ZBOG PISMA

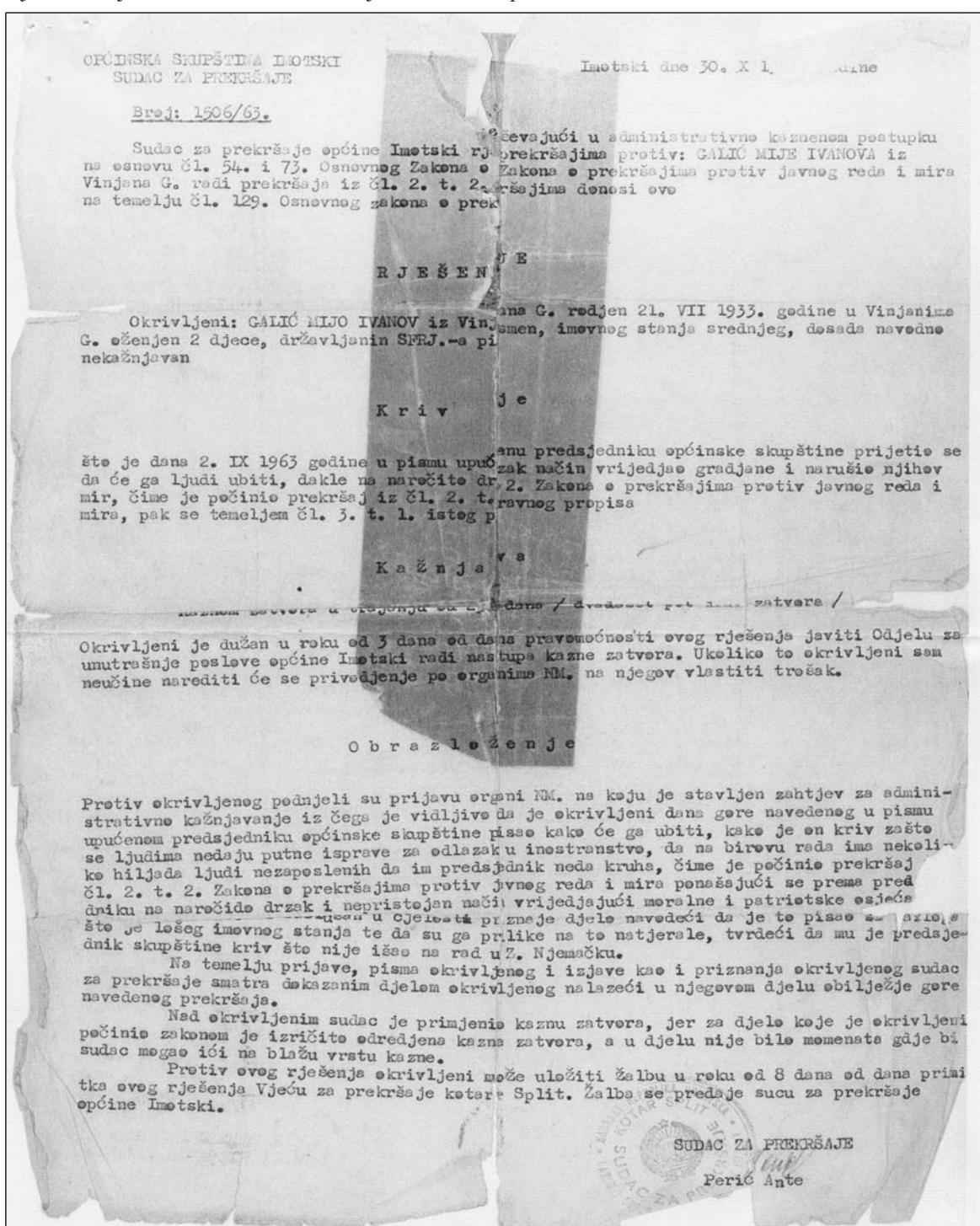
Gospodin Ante Galić, sin danas pokojnoga Mije Galića, ustupio mi je ljubazno rješenje Općinskoga sudca za prekršaje Ante Perića br. 1506/63, prema kojemu je njegov pok. otac Mijo Galić, osuđen na zatvorsku kaznu zbog pisma upućenog ondašnjem predsjedniku Općine Imotski. Gospodin Mijo Galić je u spomenutom pismu, upućenom 2. rujna 1963., tražio da se ljudima daju putovnice ("pasovi"), kako bi mogli otići na rad u inozemstvo te zaraditi svojim obiteljima kruha

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

svagdanjega. Umjesto predsjednikova odgovora na rečeno pismo, Mijo Galić je 30. listopada 1963. osuđen na dvadesetpetodnevnu zatvorskou kaznu u Imotskom. Međutim, prema svjedočenju njegova sina Ante Galića, Mijo je poslje odrubljenih dvadeset pet dana zatvorske

kazne u Imotskom, prebačen u zatvor u Makarsku, gdje je proboravio, suprotno sudskom rješenju, još šezdeset pet dana u zatvoru (u cijelosti tri mjeseca u zatvoru). A njegova danas također pokojna supruga i majka Ante Galića, Ana Galić, uzalud je onodobno dolazila u Imotski posjetiti u zatvoru muža Miju, jer su joj drugovi, bez ikakvih dodatnih objašnjenja, samo kazali kako je Mijo prebačen u zatvor u Makarsku.

MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STAROG GRADIŠKA (VI.)

U takvom ozračju i u stvorenoj psihozi, mnogi su o sebi i o drugima pisali sve što su znali i što bi im palo na pamet, plašeći se da bi to mogli napisati oni s kojima su razgovarali. Na taj je način i Ljubo Perić napisao kako njegovo pravo ime nije Ljubo, nego Marko Perić! A to nije bio osamljen slučaj. Napisane „ispovijedi“ uspoređivane su u uredu UDB-e i tako ocjenjivane, razmatralo se nedostaje li u kojem tekstu nešto što je u drugima na-

vedeno, a međusobno je povezano. Ako toga nema, oni koji bi to izostavili, morali su sve iznova pisati. Oni koji bi zadovoljili očekivanja, oslobođani su bojkota i primani u novo društvo.

Iako je to bilo suludo, „preobrazba“ je morala biti potpuna. To se postizalo političkom i ideološkom „izgradnjom“. Sva-ke su večeri čitani dijelovi Marxova „Kapitala“ ili Lenjinove „Države i revolu-cije“, a ponekad i Đilasovih „Savremenih tema“ ili Brozovih „ekspozee“ o „tekovi-nama“ tzv. NOB-a. Nakon pročitanog teksta, o njemu je vođena „diskusija“, u kojoj su svi sudjelovali – bez obzira na naobrazbu!

Kad su Vladi Sobošta-nu donekle zacijelile rane na rukama, „samoupravljački“ odbor besprije-kor-nih „revidiraca“ sa sobnim starješinom na čelu, zak-ljučio je da bi mogao biti sposoban za sudjelovanje u dočeku novih došljaka. Znajući što se od njega zahtijeva, da će biti pri-

Piše:

Drago SUDAR

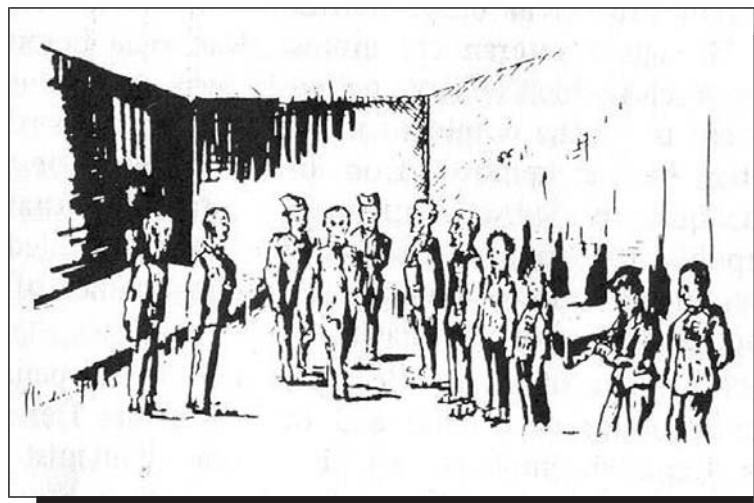
siljavan raditi drugima što su drugi činili njemu, da će morati tući čovjeka kojega uopće ne poznava, a možda i svoga prijatelja, on je skinuo zavoje na rukama i zubima rastrgao rane koje su zarastale. Opa-zivši to, sobni je starješina lupanjem u vrata dozvao stražara, ovaj je izvjestio pomoćnika „upravnika“ Ćimešu, koji je naložio da ga odvedu u bolnicu.

U bolnici je bio čistač Hohman, koji je bio u hrvatskoj vojsci, a Soboštan ga je poznavao. Hohmanova se kazna primicala kraju, a budući da zbog razmjerno niske kazne na njega nije vršen pritisak za revidiranje, nije bilo bojazni od neprilika prigodom izlaska iz zatvora. Soboštanu se tako pružila prigoda poslati poruku svom ocu koji je živio u Zagrebu. Hohman mu je ispričao da je Vlado bio prerezao krvne žile na rukama, naveo zašto je to učinio, što je preživio i što se događa u prostoriji za revidiranje stava, što taj pojam znači i kakvom je zločinu paravan, o kojemu nitko drugi osim njegovih idejnih arhitekata, njegovih potčinjenika i političkih zatvorenika, na kojima se provodi, ništa ne zna. Ubrzo nakon toga u Zagrebu je stvoreno povjerenstvo koje je to trebalo „provjeriti“ prije nego što koji od zatvorenika izade na slobodu, pobegne u inozemstvo, poveže se s „neprijateljskom emigraci-

jom“ i njezinim posredovanjem dođe u kontakt sa stranim novinarima, neskloni-ma Jugoslaviji, što bi naškodilo njezinu ugledu u dijelu javnosti u kojemu kotira kao liberalna i miroljubiva država. Kako je u vrijeme dolaska povjerenstva Vlado Soboštan još bio u Staroj Gradiški, kasnije mi je govorio u Lepoglavi da on misli kako je ono bilo osnovano na poticaj njegova oca, ali kako ne vjeruje da bi to bilo moguće bez suglasnosti i odobrenja vrha KPJ u Beogradu, što je istina.

U Kini pritisak i taktičko popuštanje represivnog režima uspoređuju sa zatezanjem i popuštanjem luka na strjelici. Ako je luk previše zategnut, može puknuti, i zato ga valja malo olabaviti. To je i u Jugoslaviji primjenjivano. Kad je pritisak na seljake za nasilni ulazak u seljačke radne zadruge došao do vrhunca, izbila je pobuna u Cazinskoj krajini, a iz nekih sela u Slavoniji seljaci su počeli bježati u šumu. Kako ne bi došlo do opće eksplozije, vrh KPJ je ukinuo taj sumanuti projekt, a zatim je donio novi zakon kojim je bilo određeno koliko zemlje u svom posjedu seljaci smiju zadržati. Kad je poslije „odljev“ deviznog novca iz Hrvatske u Beograd izazvao negodovanje čak i jedne frakcije u KPJ, tada već preimenovane u SKH/SKJ, vrh u Beogradu je popustio uzde, pazeći pritom da to popuštanje ne izmakne nadzoru, da ne ugrozi postojanost komunističkog režima o kojemu je ovisila opstojnost Jugoslavije, a o njezinoj opstojnosti neograničena vlast toga vrha. Takvo kratkotrajno stanje progonjeni su nazvali *Hrvatsko proljeće*.

O dolasku povjerenstva iz Zagreba pravodobno je obaviještena zatvorska uprava u Staroj Gradiški. Zato je na vrijeme preuređena nova prostorija za revidiranje stava u prvom odjelu. Čim je bila gotova, u nju je iz sobe 51 u drugom odjelu premještena „samoupravljačka“ skupina „revidiraca“. Dio ostalih razaslan je u druge prostorije u drugom odjelu, a još „nepreodgojeni“ smješteni su u strogu izolaciju. U tako ispraznjenu sobu 51 postavljene su stalaže i u njih složene knjige. Za čitatelje knji-

ga poslije radnog vremena postavljeni su stolovi i stolice. U tu prostoriju stiglo je iz Zagreba povjerenstvo i obavilo razgovore sa zatvorenicima pripremljenima za to, a u nazočnosti pomoćnika „upravnika“ i šefa UDB-e Nikole Cimeše.

U istoj su zgradi samice u prizemlju, na prvoj i drugom katu. Kako je u jednom od tih katova i soba 51, „domaćini“ su se pravodobno pobrinuli da ni samicama ne bude nikakva prigovora. U svaku od nekoliko od za to pripremljenih samic stavljen je krevet, jastučić, čiste bijele plahte i pokrivač. Članovi povjerenstva razgovarali su i sa zatvorenicima u tim samicama, kažnjenima radi kršenja propisa kućnoga reda. „Uslikalo“ je novu knjižnicu i te samice i o viđenom sastavilo izvješće. Je li tko od stranih novinara bio s poverenstvom, zatvorenici nikad nisu saznali.

U ostalim samicama, koje povjerenstvo nije posjetilo, bilo je sasvim drukčije. Kako je u njima umjesto poda s daskama beton, na betonu je bila slamarica, a od drugog „inventara“ samo posuda za obavljanje fizioloških potreba. Do popuštanja uoči dolaska informbirovaca krajem 1949. u nekim samicama nije bilo ni slamarica. Oni koji su bili u njima, „spavalni su“ – sjedeći na tim posudama. Tada je primjenjivan boljevički (sovjetski) način pritiska na političke zatvorenike. Prisiljani su da potpišu tzv. diktat koji je sadržavao obvezu za suradnju sa zatvoreničkom UDB-om.

Jedan od mnogih, koji su na to prisiljani, bio je i bivši hrvatski vojnik, **Osman Abdihodžić**. On je, potpuno iscrpljen, dobio od stražara metlu da pomete samicu. Kad je stražar zatvorio vrata, drškom metle razbio je žarulju i razbijenim stakлом izrezao je ruke. Nakon toga iz samice je došao k nama i poslije je skupa s nama išao u raške rudnike u Istri. Kako oni koji su bili u samicama, u kojima su bile samo slamarice, a u kojima su bili u strogoj izolaciji, ne bi slučajno lupali u vrata dok je u zgradi boravilo povjerenstvo, njima su dali injekcije za uspavljivanje!

Ni nakon dolaska povjerenstva u novoj prostoriji za revidiranje stava nije bilo „izjednačavanja“ uzajamnim prelačivanjem, kako je to prakticirano u sobi 51 i na Golom otoku. Pritisak je bio „uvjeravanjem“, a to je imalo slab učinak. A nije

mu pridavana ni osobita važnost. Vrh KPJ trenutno je bio zadovoljan do tada postignutim. Stvorenim je nepovjerenjem razbijena jedinstvenost velike većine onih koji su bili izvrnuti opisanim pritiscima. A i vremenske su prilike učinile svoje. Dani su postajali sve kraći, a u tom su dijelu Posavine u to doba godine sve češće guste magle. A kad je magla, zatvorenici ne izlaze na rad, čak ni u dvorištima odjela. Pogotovo izvan zatvorskih zidina. Promjenom vremena prestale su ljetne vrućine i nesnosna žed. U takvim uvjetima „prijevozna“ više nije imala svrhu za koju je bila osnovana.

Zato je za „tvrdokornije“, za koje je UDB-a vjerovala da, unatoč stvorenom nepovjerenju, i dalje imaju utjecaj na nas manje „opasne“, bila pripremljena stroga izolacija, koja će zimi bez grijanja biti „efikasnija“!

Početkom studenoga 1952. u strogu izolaciju su otišli **Nikola Grošpić**, **Franjo Genc**, **Branko Tomljenović**, i

narodni zastupnik HSS-a **Toma Burić**. Nakon njihova odlaska u strogu izolaciju Vlado Soboštan je s manjom skupinom preseljen u Leoglavu, a nekoliko tjedana poslije njih za njime sam s još trojicom otišao i ja.

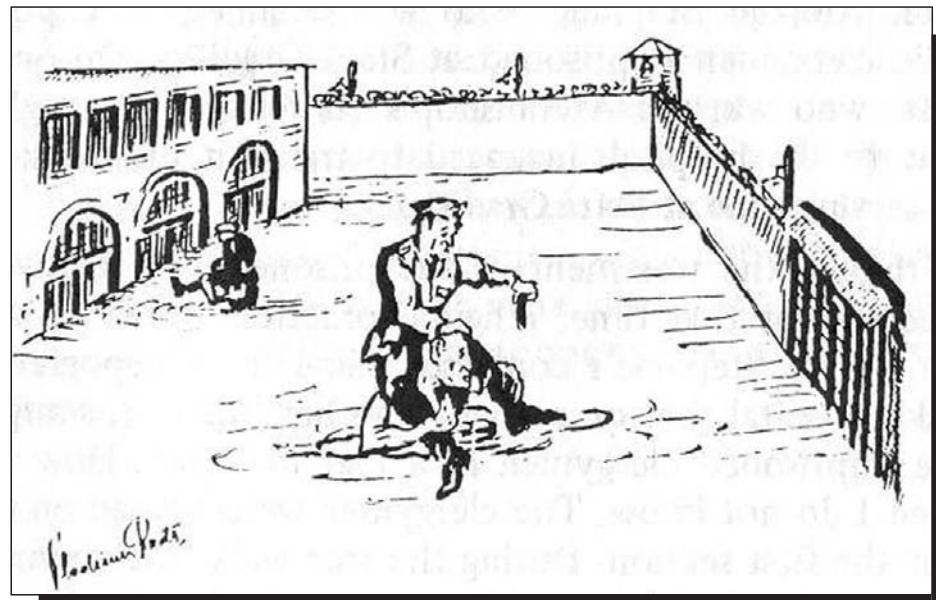
Vjerujem da pored moga nastojanja da prikažem proživjela događanja, ipak čitatelju ovih redaka neće biti do kraja moguće shvatiti užas, kojeg su doživljavali tadašnji hrvatski politički osuđenici u Staroj Gradiški. Svaki slobodan i razuman čovjek, koji to zlo nije iskusio, to teško može shvatiti.

Inspiranje mozga, i užasni fizički i psihički pritisak mnoge je polomio, da više nisu bili sposobni suprostavljati se tomu okrutnom sustavu, premda su ga mrzili iz dna svoje duše.

Pojam primjenjenoga komunističkog *menticida*, ostao će ipak neobjašnjen dokle ga god razni stručnjaci do kraja ne opišu i definiraju, kao tešku vrstu zločina. Tek tada će današnji suvremeni i slobodoljubivi čovjek ove naše Domovine spoznati i pokušati nazvati pravim imenom, one, koji su navedenu okrutnu torturu, uz cijenu žrtvovanja mladosti i života, ipak preživjeli i izdržali. Stoga je jasno da posljednji trzaji, te crkotine - *komunizma*, moraju zaudarati od Atlantskoga do Indijskog oceana, čemu smo svjedoci i u našoj svakodnevici.

(Ilustracije iz autorove knjige: Coming of Age in Tito's Prisons)

(Svršetak)

ZABORAVLJENI GROBOVI: GDJE SU ZAVRŠILE OVE OSUĐENICE?

Iz podataka koje smo dobili od Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, vidi se da su osobe navedene u nastavku ovoga teksta - umrle. Kod nekih je zapisan datum i godina smrti, ali kod 8 žena pribilježeno je samo - umrle. Nikakvih drugih podataka nema! Zapravo, i za ostali su podaci nepotpuni. Jednima ne piše ime oca ili gdje su rođene, kod nekih nije napisano koji ih je sud osudio i po kojem članku, ali je uveden datum početka izdržavanja kazne i neki nadnevci isteka kazne.

Sve to potvrđuje kako se lako sudilo i loptalo s ljudskim životima u vrijeme osvetničke partizanske vlasti.

Prepostavljam da su ove stare žene, koje su prilikom uhićenja imale 40 i više godina, a osuđene su na vrlo vi-

Piše:

Kaja PEREKOVIC

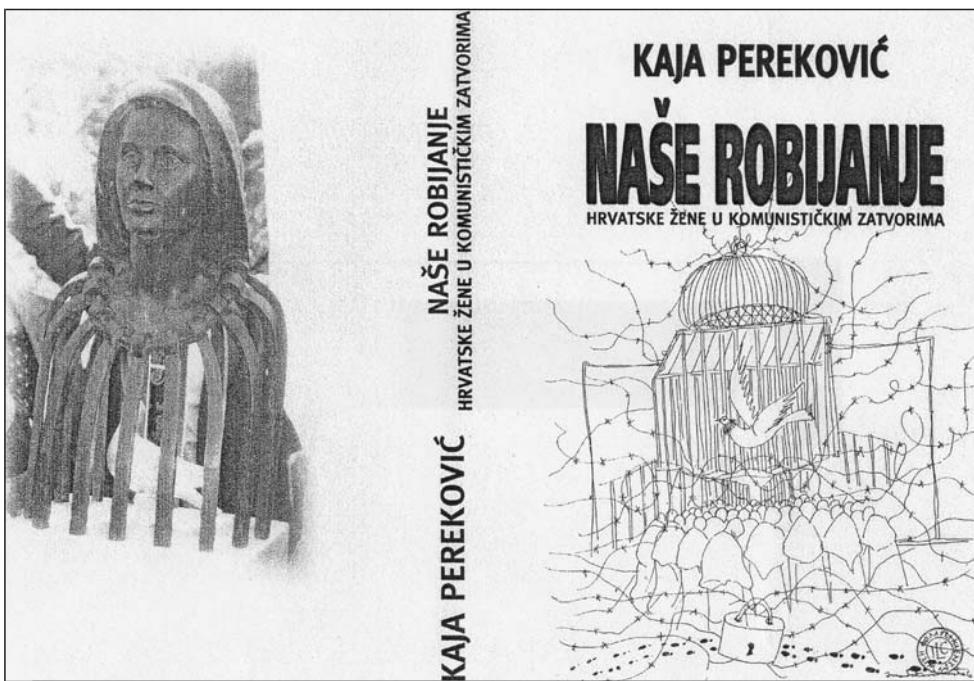
soke kazne – «obične» žene sa sela, osuđene po čl. 3. točka 3. ZPND-a ili slično. Uglavnom, njihova je krivica da su surađivale ili pomagale «okupatoru». Tako je sudio sud u Bjelovaru, Karlovcu, Križevcima i Zagrebu. Vjerujem da je glavni motiv bio osveta pobednika.

Što je uzrok smrti ovih žena – nije zapisano niti kod jedne. Zanimljivo bi bilo otkriti od čega su umrle mlade osobe koje su tek nastupile punoljetnost u vrijeme uhićenja ili početka izdržavanja kazne (21.-30. godina). Iz priložene tablice vidljivo je da su starije osobe vjerojatno umrle zbog

starosti. Sigurno je smrt ubrzana lošim zatvorskim uvjetima i lošom skrbu za zdravlje osuđenica u logoru. Vrlo je interesantan nestanak Marije Švec iz Požege: ona je jednostavno nestala. Jednog je dana odvedena i nije se vratila. Ali je zanimljivo da ni u popisu Ministarstva pravosuđa nema drugih podataka osim ovih koji su navedeni u našoj tablici.

Prigodom tiskanja knjige «Naše rođenje: (Hrvatske žene u komunističkim zatvorima)» izostavljeno je poglavlje o ženama koje su umrle u logoru. One su pokopane na mjesnom groblju u Slavonskoj Požegi. Mnoge su naše žene za vrijeme Dana mrtvih žarko molile za svoje umrle supatnice i s tugom se sjećale svojih mrtvih, dok je kroz zatvorske rešetke njihov

Prezime	Ime oca	Ime osuđenice	Godina i datum rođenja	Mjesto rođenja	Sud koji je sudio	Članak zakona	Vremenska kazna	Početak kazne	Istek kazne	Starost na početku	Starost na isteku	Umrla datum i godina	Uzrok smrti Gdje je sahranjena
Đuić	Nikola	Herta	1917.					15.05.1945.	26.01.1947.			umrla	
Forkaš	Roko	Mara	1887.	Koprivnica	Okružni sud Bjelovar	ZPND čl.3.T.3.	10 god.	27.09.1945.	27.09.1955.	60	62	07.07.1949.	
Ivanjuk (č.s.)	Kiril	Leonida	1887.	Zagreb (?)	Okr.nar.sud Zagreb	ZPND čl.2. T.1 i čl.3. T.6.	20 god.	19.05.1945.	19.06.1965.	60	62	01.05.1948.	
Jelačanin	Đuro	Luca	12.12. 1901.	Vaganac	Okr.sud Karlovac	ZPND čl.3.T.7.	6 god.	26.11.1947.	26.11.1953.	46	48	24.06.1949.	
Jurač		Kata	1900.	Brodska Stupnik				21.11.1945.	20.10.1946.			umrla	
Jurina	Vinka	Slavka	1920.	Bjelovar	Okružni sud Bjelovar	ZPND čl.3.T.14.	2 god.	22.06.1947.	22.06.1949.	27	27	22.06.1947. (?)	
Koren		Bara		Sisak				15.08.1945.	02.05.1946.			umrla	
Lukčin	Stjepan	Marica	1903.	Bjelovar	Vojni sud Bjelovar	ZPND čl.11	7 god.	01.01.1946.	01.01.1953.	44	47	16.10.1949.	
Markulin	Stjepan	Kata	1899.	Donja Kupčina	Okr.sud Karlovac	ZPND čl.3.T.3.i T.6.	15 god.	23.12.1946.	23.12.1961.	47	52	03.03.1951.	
Paunović	Mato	Milka	1905.	Donji Markovac	Okružni sud Bjelovar	ZPND čl.3.T.3.	20 god.	22.04.1947.	22.04.1967.	42	42	21.08.1947.	
Tomić		Josipa	1923.	Đakovo	Div.vojni sud Osijek	ZPND čl.4. T.4.	(?) 2 god	09.03.1946.	07.09.1946.			umrla	
Tonković	Luke	Bara	1925.	Šamarica	Div.vojni sud Zagreb	ZPND čl.3. T.14	2 god.	03.08.1946.	03.08.1948.	21	23	17.05.1948.	
Vtičar		Amalija	1897.					18.01.1946.	11.06.1946.			umrla	
Vukolić		Ana	1908.	Petrinja				28.07.1945.	27.09.1947.			umrla	
Šavar	Imbro	Milka	11.09. 1918.	Mokrice, Križevci	Okružni sud Bjelovar	ZPND čl.3.T.14.	12 god.	03.05.1947.	24.05.1948.	29	30	24.05.1948.	
Spiczni	Anton	Ljiljana	1928.	Chicago-USA	Vojni sud Zagreb	ZPND čl.3.T.3.	8 god.	13.12.1949.	13.12.1957.	21	27	05.03.1955.	
Štapest	Jakov	Slava	1906.	Žutnica				23.04.1947.	15.06.1947.			umrla	
Stelj	Rudi	Marija	1923.	Zagreb				03.09.1945.	18.07.1946.			umrla	
Švec	Antun	Marija	11.02. 1923.			špijunska služba	20 god.	05.06.1945.					

pogled zaustavljen na požeškom grob-
lju, na treperenju zapaljenih svijeća.
Na grobovima njihovih kolegica nitko

možda nikad nije zapalio svijeću, jer
su njihovi ili daleko ili nisu obavi-
ješteni o umrlima.

Vjerojatno su do sada njihovi
grobovi prekopani, njihova imena
ili neki broj što je označio tko je tu
ukopan, već su davno izbrisani i
poništeni.

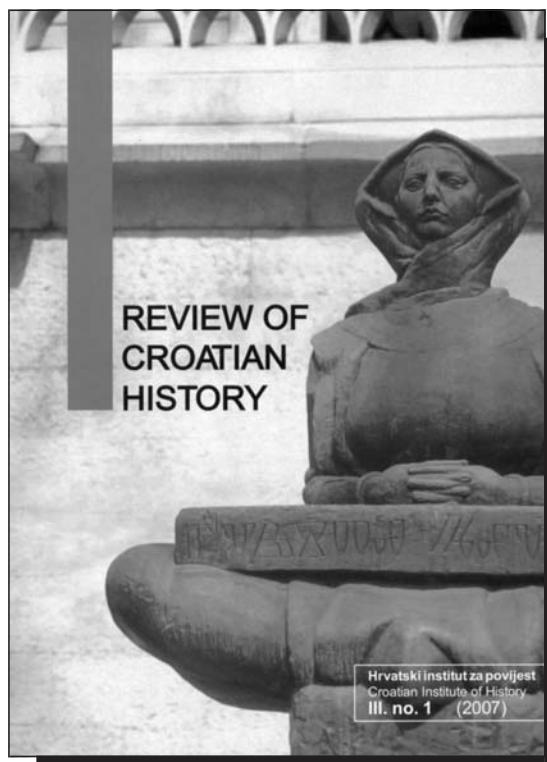
Svakodnevno sve više povjesni-
čara koristi svjedočenja iz naše
knjige u kojoj je svjedočilo više od
40 žena. Ipak se probudio interes
za punu istinu, jer samo istina glas-
no više «da se ne zaboravi». Mi-
nistarstvo pravosuđa nam je dalo
popis žena-osuđenica koji nije
potpun jer, kako se vidi, puno je
vrlo važnih elemenata prešućeno.
Zbog toga molim da svi koji o
ovim ili drugim umrlim osuđeni-
cama nešto znade, jave meni, na ad-
resu: **Kaja Pereković, Diljska 7,
10040 Zagreb..**

O ORGANIZIRANOM OTPORU U HRVATSKOJ 1945.-1953

Pored *Časopisa za suvremenu povijest*, koji tri puta godišnje izlazi već četrdesetak godina, te *Povijesnih priloga* koji od 1982. izlaze dvaput godišnje, Hrvatski institut za povijest prije nekoliko je godina pokrenuo časopis na engleskom jeziku, pod naslovom *Review of Croatian History*. Urednik mu je dr. sc. Jure Krišto.

Za političke uznike i one koji se tom problematikom bave, može biti zanimljiv podatak da je ovih dana u trećem godištu, br. 1/2007, na str. 109.-145. objavljen članak Tomislava Jonjića «Organised Resistance to the Yugoslav Com-

unist Regime in Croatia in 1945-1953 (Organizirani otpor jugoslavenskom komunističkom režimu u Hrvatskoj 1945-1953)». Članak se ne bavi križarskim pokretom, nego organiziranim skupinama koje su u hrvatskim zemljama nastajale od 1945. do 1953. Napisan je na temelju objavljene literature i neobjavljenoga gradi-va, uglavnom sudske i redarstvene provenijencije, kao početak sustavnije obrade dosad posve nepoznatog i zanemarenog otpora hrvatskih učenika, sveučilištaraca, seljaka i radnika jugoslavenskoj državi i njezinu komunističkom režimu. (P. Z.)

ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (V.)

Grobište je nastalo u noći s 22. na 23. srpnja 1946. godine. „Križare“ koji su se trebali prebaciti preko Drave dočekali su pripadnici KNOJ-a i postrijeljali ih, a na

Vlč. Antun Klasić, jedna od partizanskih žrtava iz 1945.

obali je ustrijeljen i **Stanko Dobrotić**, koji je zajedno s **Franjom Težakom** iz Lovrečan Otoka pristao prebaciti „švercere“ preko Drave i zaraditi kutiju cigareta (tako im je rečeno). Grobište se nalazi s desne strane rijeke Drave, na mjestu pogibije, uz cestu Varaždin – Lovrečan – Dubrava Križovljanska. Pokojnog Stanka obitelj je uspjela prebaciti kući i kasnije pokopati na groblju u Lovrečanu, a „kri-

Piše:

Franjo TALAN

žari“ su pokopani u grabi kod Drave, gdje se i danas nalaze.

U znak sjećanja na poubijane, kod grobišta je podignut spomen-križ, kojeg je 26. srpnja 1998. blagoslovio **vlč. Ivan Košić**. Izaslanstvo općine svake godine povodom blagdana Svih Svetih kod spomen-križa položi vijenac, a povodom obilježavanja 60. obljetnice stradanja misu za stradale predvodio je **mons. Vlado Košić**, pomoćni biskup zagrebački koji je odražao i molitvu na grobištu.

Zatvori i progoni stanovništva

Zbog „križarstva“ i suradnje s „ustaškim satnikom Antonom“, zapravo agentom OZN-e, na dulje vremenske kazne osuđeni su **Josip Pongrac**, učitelj **Nikola Ramučak**, **Lovro Borak**, **Krešimir Šostarić**, **Stjepan Šoštarić**, **Albin Kokot**, **Šimun Talan**, **Vladimir Ožvatić** i **Andela Vočanec**, a osuđen je i župnik **Josip Bakan**, koji je nakon povratka iz zatvora bio prisiljen otići bratu u Prekmurje, gdje je kao svećenik kasnije i umro. Žrtve ratnoga i poratnog stradanja su i brojni svećenici: već spomenuti **Ivan Madarić**, ubijen od nacista, i **Antun Klasić**, ubijen nakon rata od komunista, koji su osim progona vjernika i svećenstva progobili i vodstvo crkve svagdje gdje su bili na vlasti. Tako je od partizanske

ruke na području Hrvatskog Zagorja potkraj rata ubijen umirovljeni dubrovački biskup **Carević**. Višegodišnju robiju zradio je i **fra Ilija Borak**, a proganjan je bio i sam zagrebački nadbiskup, kardinal **Alojzije Stepinac**, koji je na glasu svetosti i umro u kućnom pritvoru u Krašiću. Blaženikom ga je proglašio papa **Ivan Pavao Drugi**.

U ljeto, 13. kolovoza 1946. dogodilo se je navodno čudo u Brezju Dravskome, a zbog toga je UDB-a opet stala zatvarati i mučiti ljudi. Najmanje je u zatvoru provedla starica **Eva Ponudić rođ. Borak**, a zatvoreni su bili i **Josip Talan** (16 godina)

Grobovi u Lugu

i **Terezija Težak rođ. Ponudić**, koja je nakon izlaska iz zatvora rodila sina **Franju** koji je ubrzo umro, te **Stjepan Težak** koji je na UDB-i u Varaždinu proveo 135 dana. Zbog toga što je 14. kolovoza blagoslovio pod iz kojeg je prskala krv, zatvoren je i pater **Modesto Borak**, kapucin.

Progonu vlasti i tajne policije bili su posebno izloženi stanovnici Gornjeg Vratna. Zbog toga što je „banditu“ **Miji Bregoviću** dao cigarete, proveo je šest mjeseci u istražnom zatvoru u Novoj Vesi u Zagrebu, **Franjo Mihin**, sin Marka (1912.), a na dugogodišnje vremenske kazne bili su osuđeni: **Mijo Bregović** (1873.) djed strijeljanog unuka Mije, **Franjo Bregović** (1908.) otac osuđenog i ubijenog Mije, **Alojzija Bregović** (1912.), majka ubijenog, **Antun Bregović** (1930.), brat ubijenog, **Marija Drožđek r. Ivančić**

Kod grobišta u Lovrečanu

U poratnim likvidacijama, 1947. je nestala i Marica Mikec iz Lovrečana, a za grob joj se ni danas ne zna

(1903.), **Stjepan Ivaničić** sin Jure (1912.), **Mijo Ivaničić** sin Antuna (1927.), **Ivan Ivaničić** sin Mije (1925.), **Josip Korotaj** sin Franje (1929.), **Antun Mumlek** sin Mije (1925.), **Josip Dregarić** sin Franje (1910.), **Antun Tenko** sin Stjepana (1928.), **Ivan Golubić** sin Matije (1929.), **Pavao Stanko** (1914.) iz Donjeg Vratna i **Marija Golubić** (1924.) koja je osuđena na 4 godine zatvora. Zbog suradnje s „odmetnikom“ Mijom Bregovićem, a kod jedne racije u susjednoj Sloveniji u Pestikama, gdje je obitelj Bregović posjedovala klijet i vinograd, kod traženja proganjanog Mije varaždinska UDB-a ubila je **Nežiku Pongrac**, majku četvero djece, a ubijena je i **Rozika Halček** (1930.) i godinu dana mladi, šesnaestogodišnji brat joj. Naravno obitelji Bregović ostala je i bez dijela zemlje.

Žrtve i stradali u Domovinskom ratu

Hrvatska je u prošlom stoljeću doživjela i treći rat, a u obranu Domovine rame uz rame stupiše djeca roditelja koji su se nekad nalazili na suprotnim ideološkim stranama. Hrvatska je konačno postala samostalna i međunarodno priznata država. U temelje hrvatske slobode i samostalnosti utkani su brojni životi i stradanja minulih desetljeća i stoljeća, a radost zbog odlaska nametnutog nam sustava i neprijateljske nam vojske, s oduševljenjem je

primljena kako u Domovini tako i među hrvatskim iseljenicima diljem svijeta. Nažalost, među protivnike hrvatske samostalnosti svrstali su se i brojni Hrvati, kojima je u napuštenom sustavu pripadnost vladajućoj stranci omogućavala lagodan život, a podložnički mentalitet vatio je za služenjem tuđinskoj vlasti.

U ostvarivanju vjekovnog hrvatskog sna i slobode ugrađeni su i brojni hrabri mlađi životi koji su stali u obranu Domovine i stanovnika Hrvatske.

U ratnome napadu srpskog agresora i jugoslavenske vojske na Hrvatsku, iz za posjednutih je područja iz svojih domova protjerano na desetke tisuća ljudi, a brojni su stanovnici iz ratom zahvaćenih dijelova privremeni smještaj dobili i na području sjeverozapadne Hrvatske. Podsjćamo, u doba najžešće agresije na Hrvatsku, pot-

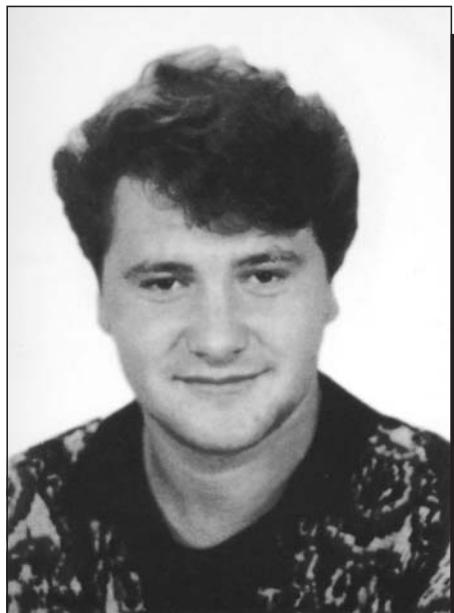
listopada 1991. u Gornjem Rajiću, u općini Novska. Pokopan na groblju u Cestici.

2. Lazar, Mirko - Iz Natkrižovljana, župa sv. Barbra – Natkrižovljan, rođen 8. prosinca 1970. u Varaždinu, sin Stjepana i Helene r. Kokot. Poginuo na bojištu 27. prosinca 1991., kao pripadnik 104 brigade Hrvatske vojske na pakračkom bojištu. Pokopan na groblju u Natkrižovljanu 2. siječnja 1992.

,Bednjanić, Damir,Iz Babinca, župa Uzvišenja sv. Križa – Križovljan, rođen 9. kolovoza 1974., sin Franje i Ane rođena Lukaček. Policinski inspektor, pripadnik specijalne jedinice „Roda“, prošao Bljesak i Oluju, stradao 20. studenog 1995. u Varaždinu, u vojnoj vježbi na vojnom poligonu kod Drave. Pokopan na groblju u Cestici.

3. Vučak, Marijan - Iz Babinca, župa Uzvišenja sv. Križa – Križovljan, rođen 21. prosinca 1963. u Babincu, gdje je i živio, sin Mirka i Andelete rođene Humek. Kao policajca Varaždinske policijske uprave u rujnu 1991. godine najmiliji su ga zajedno sa ostalim policajcima ispratili prema Vukovaru, u kom smjeru je otislo pet autobusa. Početkom studenoga obitelj je primila obavijest da se osmorici policajaca, među kojima je bio i Marijan, izgubio svaki trag. Od tog se datuma Marijan vodi kao nestali. Otac i majka, kao i sin Saša, i danas traguju i nastoje doznati što se dogodilo sa sinom i ocem tih tragicnih dana u obrani Vukovara.

U spomen na svojeg sumještanina, hrvatskog vojnika Janka Kukeca, mještani Gornjeg Vratna uredili su Park hrvat-

Pok. Janko Kukec

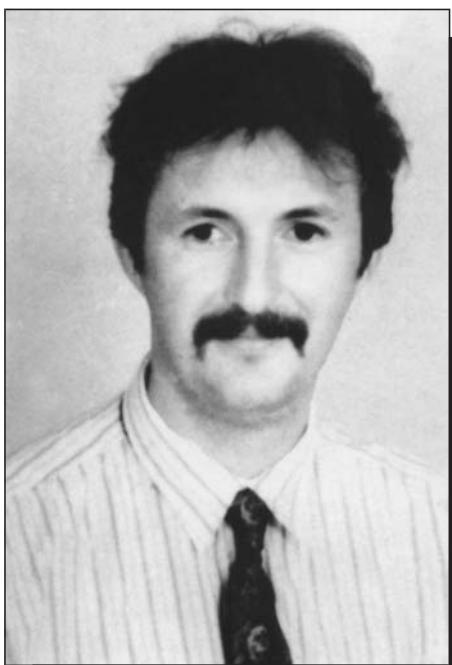
kraj 1991. godine, u Hrvatskoj je registrirano 356.627 prognanika i izbjeglica, a procjene govore da je zbog ratnih sukoba iz Hrvatske u inozemstvo izbjeglo oko 250 tisuća ljudi. U ratnim danima 1992. u Hrvatskoj je boravilo i 400 tisuća izbjeglica iz Bosne i Hercegovine, a prema trećim zemljama je iz ove zaraćene susjedne države kroz Hrvatsku prošlo 700 tisuća ljudi.

Iz općine Cestica u Domovinskom ratu, u obrani Domovine stradali su:

1. Kukec, Janko - Iz Gornjeg Vratna, rođen 26. svibnja 1969. u Ptiju, u Sloveniji, sin je Stjepana i Marije rođene Švetak. Poginuo kao hrvatski branitelj 2.

Pok. Damir Bednjanić

Marijan Vučak još uvijek se vodi kao nestali

skih branitelja u kojem je postavljen spomenik poginulom vojniku, na trajno sjećanje. Park je uređen uz cestu kojom je 1945. potkraj svibnja, prolazila više kilometara duga kolona zarobljenih hrvatskih vojnika iz Bleiburga na putovima smrti prema istoku zajedničke nam bivše države. Prigodom blagdana Svih svetih i Dana državnosti izaslanstvo općine Cestica tu položi vijenac, a kod spomenika svijeće pale i sami mještani. Jedna od postaja hodocašća, koje je na 500 kilometara dugoj trasi od Ovčare kod Vukovara do Bleiburga 2005. organizirala skupina hodočasnika, bila je upravo i kod spomenika u Gornjem Vratnu, a u kapeli blaženog kardinala Alojzija Stepinca u Virje Otoku tom je prilikom služena misa i položen je vijenac kod spomen-križa na grobištu „Pancerica“. U spomen na stradale hrvatske vojnike iz ostalih naselja mještani također planiraju na poseban način odati počast svojim sumještanima koji su život izgubili u obrani Domovine.

Umjesto zaključka

Od rata i ratnih stradanja dvadesetog stoljeća, na području općine Cestica evidentirano je 267 žrtava (80 + 183 + 4). Zbog protoka vremena dosta su manjkavi podatci o stradalima u Prvome svjetskom ratu, a istraživanju ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata pomogli su brojni stariji mještani općine Cestica. Utvrđivanju povijesne istine posebno su doprijeli svećenici obje župe na području op-

ćine Cestica: vlč. Janko Bunić, župnik župe Sveta Barbara Natkrižovljani i vlč. Ivan Košić, župnik župe Uzvišenja svetog Križa Križovljani, kao i maticar Stjepan Mihin. U rasvjetljavanju tragičnih događaja i utvrđivanju žrtava poseban doprinos dala je i općina Cestica i Općinska komisija za utvrđivanje žrtava koja je stradale popisala i utvrdila, a doprinos saznavanju povijesne istine o stradanjima dali su i učenici Osnove škole Cestica, koji su uz pomoć baka i djedova prikupili dragocjene podatke.

U spomen na žrtve grobišta „Pancerica“ kraj Otok Virja, lovci Lovačkog društva Sveti Hubert Cestica postavili su spomen-križ koji je 1. studenoga 1994. blagoslovio kapucin Franjo Talan, koji je u koncelebraciji s vlč. Ivanom Košićem služio i misu za žrtve. Kasnije je u spomen na žrtve poratnih stradanja podignuta i spomen-kapela blaženog kardinala Alojzija Stepinca, prva crkva podignuta na jednom grobištu, u kojoj se redovito svaki mjesec održavaju mise, a za spomenutu

posebno su se istaknuli mještani naselja Otok Virje i Vratno Otok koji su spomenutom izgradnjom, uz spomen-križ, dobili i crkvu u kojoj će se redovito svake zadnje nedjelje u mjesecu služiti mise. Nakon završetka i blagoslova spomen-kapele (18. lipnja 2000.) dio članova Odbora za izgradnju i Općinske komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava općine Cestica uključio se u osnivanje, kako bi pripomogli obilježavanju stratišta i utvrđivanju žrtava i na ostalim područjima, te u rad Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava koje je 22. rujna iste godine osnovano u Varaždinu. Iako su se članovi angažirali na puno širem području, a preko Povjerenstva Društva za Republiku Sloveniju, kojeg vodi Dragutin Šafaric iz Velenja, preuzeli su 13. svibnja 2007. na upravljanje i spomen-kapelu na grobištu Barbarin Rov kod Laškog, članovi Društva nisu zaboravili na žrtve u domaćim grobištima u Lovrečanu i Virje Otku.

Podsjećamo: Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava od osnivanja samostalno je, uz pomoć sponzora i dobročinitelja, postavilo spomen-križeve na grobištima u Hrašćanu, Šenkovcu, Štrigovi, Strmcu kod Petrijanca, u Kućanu Ludbreškome i na najvećem grobištu Varaždinske županije, na grobištu Dravska šuma Varaždin. U suradnji sa udružgom Hrvatski domobran iz Varaždinskih Toplica, spomen-križ postavljen je i na grobištu u Leskovcu kod Svibovca, kao i spomenik civilnim žrtvama na groblju u Varaždinskim Toplicama. U spomen na prešućivanje hrvatske žrtve ratnih i poratnih stradanja postavljen je spomen-križ i u Čukovcu kod Ludbrega, a u planu Društva je i postavljanje spomen-križeve na grobištima gdje još to nije učinjeno.

Znamo da poginulima i stradalima život povratiti ne možemo, ali smatramo svojom moralnom obvezom, da grobišta obilježimo i stradanja ljudi u ratnim i poratnim danima utvrdimo i zapišemo. Vjerujemo da smo u tome uspjeli, barem za područje općine Cestica, te pozivamo i ostale da to učine, svaki za svoje području, svoje selo, župu, općinu, sada dok još ima živih svjedoka. Jer utvrđivanje žrtava samo na temelju „pisanih“ izvora znade biti varljivo, budući da su ti izvori najčešće nastajali u doba totalitarnih sustava, kad su se ubojstva tolerirala i višim ciljevima opravdavala.♦

(svršetak)

Pok. Mirko Lazar

izgradnju Republika Hrvatska darovala je župi zemljište. Dio članova Općinske komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava kasnije se angažirao i u Odboru za izgradnju spomen-kapele žrtvama Bleiburga i križnih putova, koja se gradila uz grobište u Virje Otoku, za koju su doprinos dali skoro svi stanovnici općine. Iako se gradnja spomen-kapele financijski odvijala iz sredstava župe Križovljani, za početak gradnje prikupljeno je jedne nedjele oko pedeset tisuća kuna, a u odricanju

PARTIZANSKI ZLOČINI U MUŠALUKU I LIČKOM OSIKU (II.)

Nastavljamo navoditi svjedočenja očeviđaca o partizanskim zločinima u proljeće 1945.

Svjedočenja Drage Došena i Ivana Ratkovića

Znamo za četiri grobnice žrtava koje su pobili partizani uz potok Balatin. **Drago Došen** naglašava da ih se i kao dijete sjeća, ali mu ih je još više u sjećanje ugradio pokojni otac. Nalaze se na njihovoj zemlji uz potok Balatin, pa je prilikom obrađivanja zemlje o tome bezumnom partizanskom zločinu otac pričao s njim.

«Zarobljenike su svukli do gaća i košulja. Odjeću, obuću, satove i zlatninu odložili su na veliku hrpu. Povezali su zarobljenike žicom i postrijeljali ih. Po na-ređenju partizana, žene i starci su žrtve pokopali u dvije manje grobnice iznad potoka Balatin. Danas je do njihovih grobova izrasla visoka živica i u dvije velike grobnice na obali potoka. Ne znamo koliko je ljudi u tim grobnicama pokopano.

Za vrijeme Domovinskog rata grobnice su se našle u minskom polju. Kada se vršilo razminiranje, upozorili su pirotehničare da sa strojem za razminiranje ne oskvrnave grobnice.

Oko željezničke postaje Lički Osik bili su iskapani strjeljački rovovi - "laufgrabe". Partizani su na prepad zaustavili

Priredili:

Ivan VUKIĆ & Ivica FRANIĆ

vlak u kome su se nalazili pripadnici domobranske dočasničke škole iz Banja Luke. Izveli su ih iz vlaka i postrijeljali iznad "laufgraba".

Nakon zauzeća Ličkog Osika 4. travnja 1945. partizani su također izvršili strijeljanja zarobljenika nad "laufgrabama" i gdje god su stigli. Žene, starci i mladići starosti 15 do 16 godina morali su dovoziti mrtve i pokapati ih u "laufgrabe".

Svjedočenje Frane Horvatovića i Josa Potnara

«Ja, Frane Horvatović rođen sam 1930., a ja, Joso Potnar 1929. godine u Mušalu-ku u zaselku Podastrana. Obojica smo spremni svjedočiti o tragičnim događajima, koji su se dogodili u Mušaluku za vrijeme partizanskog zauzeća 4. travnja 1945. i u poratnim godinama.»

Frane Horvatović predlaže da obiđemo stratišta i grobišta u zaselku Podastrana, a oni će nam usput ispričati tijek tih tragičnih zbivanja. Prihvaćamo prijedlog. Ivica Franić vozi nas svojim automobilom a Joso Potnar putem svjedoči.

«Gospić je bio pao, a Mušaluk i ovi vršci do Štimaca nisu. Partizani su stezali obrub oko Mušaluka, zaselaka Podastrana i Malo Selo. Tenkovima u nizini, po polju od groblja u Ličkom Osiku i pješaštvom raspoređenom po okolnim brdima, tjerali su hrvatske vojниke i civile u klopku pripremljenu kod Štimčeva bunara, Klanca iznad njega, drage Malo Vrilce i Franićeve krčevine. Paljba po mnoštву u bijegu bila je vrlo žestoka i kratko bi jenjala samo kada bi partizanima ponestalo strjeljiva, a nastavljala bi se još većom žestinom kada bi se strjeljivom popunili. U završnom opkoljavanju kod Štimčeva bunara poginuo je partizanski oficir koji je izazovno jahao na konju. Iz pećine iznad Štimčeva bunara iz šarca pokosio ga je neki hrvatski vojnik. Partizanima je trebala takva izlika da otpočnu svoj završni krvavi ples smrti. Pobili su sve, bez obzira na to jesu li bili vojnici ili civilni, bez dokazane krivnje i prava na obranu.»

Partizanskog oficira odvezli su na Progon, gdje su mu izradili ljes. Pripremili su mu veliku pogrebnu povorku od crkve Svetog Duha do Ličkog Osika. Kamo je odvezen ne znam.

Pokolj su izvršili nad zarobljenim hrvatskim vojnicima i civilnim, a bilo je i njemačkih vojnika u Štimčevu Pribarku, Klancu, Malom Vrيلcu, Franićevoj krčevini i posvuda uokolo. Sve sposobne, a to su bile žene i mi nedorasli dječaci od 15 i 16 godina, natjerali su da pokapamo pogijene. Pokapali smo ih preko dva mjeseca. Imao sam tada 16 godina. I mene su nasilno unovačili da obavljam taj za sve, a posebice za nas mlade mučan i stresan posao. U veliku grobnicu u Klancu najviše smo pobijenih u zaprežnim kolima dovezli i pokopali ih. U duboke vododerine bilo je najpogodnije istesati ih iz kola. Pobjjene smo po naređenju slagali u redove jednog do drugog u više slojeva i na kraju zatrpani tankim slojem zemlje. Grobnice uglavnom nismo kopali. Koristile su se duboke drage i vrtače, a po mrtvima bi razstrli tanki sloj zemlje koju bi sastrugali s okolnog krša.

Nastupilo je ljetno, iz grobniča se širio neopisiv smrad raspadajućih tijela. Vukovi, lisice i psi latalice otkopavali su leševe, hranili se njima i uokolo razvlačili.

Svjedok Drago Došen

Postaja u Ličkom Osiku

li. Nalazili smo uokolo otkopane i nagrižene glave, ruke i noge pokojnika.

Nas 22 Mušalučana rođenih 1929., a nešto je bilo i iz 1928., unovačili su u miličiju. Dali su nam oružje i zapovjedili da čuvamo selo od "bandita". "Bandom" su nazivali hrvatske vojнике i civile koji su se u strahu od partizanskog zvjerstva skrivali u šumi. Zapovjedili su nam također da organiziramo mladež i preživjele od rasle, a to su bili starci, žene i nedorasli mladići, da bolje zatrpanimo pobijene. Najprije smo ih malo bolje prekrili slojem zemlje, a potom su jedni sjekli trnje, drugi ga vozili i slagali po grobnicama, a treći su dovozili kamen kojeg su slagali po trnju. Zvijerima je tako bilo teže otkopavati leševe.

Bijelom novosagrađenom cestom dovezli smo se do uzvisine na kojoj je Franićeva krčevina. Dolje u jednoj dubokoj dragi velika grobnica...»

Gospodin Joso Potnar pokazuje na ljevkastu duboku dragu i kaže da je grobnica dolje u njoj. Teško se snalazi. Krajobraz se izmijenio. Tijekom Domovinskog rata izgrađena je ova cesta do kamenoloma kojeg je otvorila "Tvornica vapna u Ličom Lešću", kad su srpski zločinci zaposjeli njihov kamenolom u Barletama. Kamen iz ovog kamenoloma lošije je kvalitete od onog u Barletama, ali je ipak u onim teškim ratnim vremenima poslužio. Zbog dubokog miniranja prilikom iskopa kamenja poremetio se vodotok

podzemnih voda. Neki izvori su presahnuti, a neki nisu više onako snažni kao nekada. Kod velikih kiša iz nekih izvora izbjiao je ključ vode visok i do nekoliko metara uvis i brzo bi se okolne drage i vrtače pretvarale u duboka jezera. Taj se svojevrsni fenomen krša više ne događa. Šteta. Ovo je dokaz kako je krš vrlo ranjiv i s puno nježnosti i pažnje treba se odnositi spram njega. Cijeli prostor sada je obrostao sitnogoricom, a nekad je ovdje bila golet.

Po njegovu sjećanju draga u kojoj je grobnica, bila je ravna ledina, gola, a sada je sve obrasio šibljem i sitnom šumom. Pripovijeda kako je jedan hrvatski vojnik uspio sa strijeljanja pobjeći. Vraćamo se nazad do krčevine na kojoj je mladež igrala nogomet. Sada je zatrpana kućnim smećem i ostalim otpadom, te je zarasla u bujad. Eto, vidite, stvoreni su idealni uvjeti da bukne veliki požar. Pitanje je do kada će priroda odolijevati ovom nasilju. Spuštamo se niz padinu i dolazimo do kraja drage. Duboka je. Joso Potnar prepoznaće da je tu stratište i grobnica. Frane Horvatović dodaje da se na ovom mjestu prije Drugoga svjetskog rata igrao nogomet i umetavalo se (umetavanjem se u Lici naziva bacanje kamena s ramena).

Potnar predlaže da krenemo dalje do Malog Vrilca, gdje su također dvije velike grobnice. Usput nam priča kako je jedan hrvatski vojnik bio ranjen u glavu kod njegove štale: «Glava mu je bila povezana bijelom krpom. Kada je video partizane koji su prilazili štali, sakrio se je u jednu rupu obraslu trnjem, u koju je njegov otac sakrivo krijumčarenu robu. Dvojica partizana otkrila su ga. Prvi reče da je ovaj si-gurno mrtav. Drugi bez riječi potegnu samokres. Kada je nesretnik to video, legao je na trbuh, a onaj mu bezdušnik ispali dva hitca u glavu.»

Taj mučan prizor gledao je Joso Potnar iz kuće. Otac i on kasnije su ubijenog odvezli zaprežnim kolima dolje u polje i zakopali. I danas počива tamo.

Grobište iznad potoka Balatin u Ličkom Osiku

Svjedoci Joso Potnar i Frane Horvatović

Po pričanju, u ovim grobnicama pokopano je više od petsto ljudi. Frane Horvatović primjećuje: «Joso, puno, puno više. Na cijelom prostoru Podastrane, Mušalučka i Malog Sela brojka je barem osmerostruko veća.» «Da, da» - nastavlja Potnar – «grobnica ima ispod Mušalučke i u Malom Selu pobijeno je jako puno ljudi. O tim žrtvama morat ćete pitati Maloselce.

Na Ličkom Osiku samo u onoj bari pobijeno je više od 150 ljudi. To je kod kuće pokojnog **Ive Krbavca**.»

Joso Potnar nastavlja svoje izlaganje: «Pred kraj Domovinskog rata doveo je dvojicu ili trojicu hrvatskih časnika na ovo i na druga stratišta i grobišta. Pomoću kompasa časnici su odradili poziciju svakog stratišta i grobišta i ucrtali ga u kartu. Rekli su mu da će se još vidjeti, te da će pobijene otkopati i dostojno pokopati. Nažalost od toga ništa.» Primjećujem da obzirom na broj grobnica, od kojih će najveći dio ostati nepoznat, otkopavanje ne bi bilo dobro. Bilo bi možda najbolje urediti prostor gdje su najveće poznate grobnice u memorijalnu park-šumu, te postaviti križ i spomen-ploču s odgovarajućim tekstom i u ploči od mesinga ugravirati kartu s ucrtanim položajem grobniča.

HDPZ se obvezuje da će uz suglasnost Mušalučana obaviti tu zadaću i izvršiti dug prema nedužnim žrtvama.

Joso Potnar dalje svjedoči da su iznad njegove kuće i kuće njegova susjeda doveli i postrojili pri brdu dvadeset četiri do dvadeset pet hrvatskih vojnika: «Partizanski zapovjednik izdao je naredbu "mir-

no". Nesretnici su poslušali naredbu, a zatim je uslijedila druga naredba "pali". Krvnici zaduženi sa strijeljanje zapucali su. Kao snoplje pale su žrtve jedna za drugom. Zločinci su potom pojedinačno pučali iz samokresa u svakog.» Gledao je taj masakr s balature svoje kuće. «Jedan nevoljnik ipak je ostao živ. Ruke su mu bile vezane žicom. Došao je do drvene kuće **Kaje Antinove**, koja je kraj kuće **Jure Horvatovića**. Lupao joj je na vrata. Pitala ga je tko je? Rekao je da je preživjeli hrvatski vojnik i zamolio je da mu odveže ruke sputane žicom. Sirotica se nije usudila odvezati mu ruke, bojala se za sudbinu svoje petero djece. Nesretnik je sišao niže kuće i pao na neko granje. Ujutro su ga partizani našli i ubili.»

Stižemo do drage Malo Vrilce, koja je dobila ime po malom izvoru istog imena. Frane Horvatović pripvjeta da Malo Vrilce kod velikih kiša postaje vrlo izdašno: «Plavi i odnosi zemlju u nizinu. Nastale su tu duboke vododerine u koje su partizani dovodili i ubijali zarobljenike. Znam da su ovdje dvije skupne grobnice.» Pokušavaju ih obojica pronaći. I ovdje se krajobraz izmjenio izgradnjom ceste i naraslot šikarom. Joso Potnar nalazi izvor-vrilce, a potom prvu grobnicu koja je sada zatrpana nasutim materijalom iz iskopa dovezenog iz kamenoloma. Priča nam da je prije nasipanja tu bila velika duboka draga, u koju su partizani doveli zarobljene Hrvate i pobili ih. «Na mjestu ubojstva su i pokopani. Ni ovdje nisu kopane grobnice. Nas su partizani natjerali da pobijene zatrpmo tankim slojem zemlje otkopane s okolnog krševitog zemljista. Pokojni djed **Milan Crnković Crvić** pričao mu je kako je ovdje video ljudske kosti s kojih je voda otplavila zemlju. Evo, ovdje ispod Vrilca, lijevo niz padinu ispod ovog pokosa, druga je skupna grobnica. Na isti način kao u gornjoj grobnici naše ljude partizani su pobili, a mi ih pokopali. Ne znam točan broj pobijenih, ali pričalo se preko 500 i više. Kasnije su nas Mušalučane tjerali da preko grobnica iz kojih se širio nepodnošljiv smrad raspadajućih tijela, naspemo još deblji sloj zemlje.»

Krenimo niz dragu Malo Vrilce do bijelog puta pa ćemo lijevo dalje uzbrdice putom do Klanca gdje su rivine u kojima je najviše pobijenih pokopano.

Evo, dolazimo u Klanac. «Ovdje je početak grobnica u rivinama preko kojih je

Štimčev bunar

prelazio uski put za zaprežna kola, kojim smo se također mi seljani služili dovozeći kamen i drvo s Vučijaka i okolnih brda. Pogledajte, još se vide tragovi gdje je hrvatska vojska u Domovinskom ratu htjela proširiti i probiti novi put za prolaz tenkova i bitnice. Već su bili otkopali kosti pobijenih, kada su bili upozorenici da tu ne kopaju, jer su tu pokopani civilni i hrvatski vojnici, žrtve iz Drugoga svjetskog rata. Tuta Šušić, hrvatski vojnik i ja upoznali smo dvojicu ili trojicu hrvatskih časnika o zločinu koji se ovdje dogodio. Jedan mlađi časnik prijekorno nam je rekao zašto grobište nismo uredili i ogradići. Uzvratili smo zašto on nije došao prije rata i to uradio. Doživio bi njihovu sudbinu. Ostao bi sigurni smo ležati ovdje uz njih ili na nekom drugom mjestu. Zašutio je. Odmah su zapovjedili da se iskopane kosti ponovno pokopaju, a put za tenkove i bitnicu neka se kopa drugom trasom. S hrvatskim časnicima obišli smo tom prilikom i druga skupna grobišta, koja su oni ucrtali u karte, a o čemu sam vam već pričao.»

Na grobnice i uz njih ipak je navezeno puno zemlje, kućnog smeća i različitoga drugog otpada. Netko je dovezao i tek krepanu ovcu koja se još nije počela ni raspadati. Razmišljajam, Bože dragi, kolike beščutnosti prema žrtvama. Ni na mrcništu se prema životnjama ovako ne postupa.

Joso Potnar primjećuje kako je nekadašnja golet sada sva obrasla šikarom, te nastavlja kako su na grobnu dovozili trnje i kamenje da spriječe vukove, lisice i pse da otkapaju i proždru leševe, o čemu nam je već govorio. Jedan i drugi misle da je ovdje u rivinama najviše pokopano hrvatskih vojnika i civila, a i njemačkih vojnika. Joso Potnar dalje pripovijeda da je ovdje pokopan **Nikšić zvani Maloča**, oružnik iz Široke Kule, «koji je, Frane, ubijen kod vaših kuća». Frane Horvatović objašnjava da je pokojni ubijen kod njegove šupe. Dovezen je ovdje i pokopan. Kasnije su ga njegovi otkopali i prenijeli u groblje. Joso Potnar uzvraća da mu je taj detalj nepoznat. Frane Horvatović objašnjava da je bilo slučajeva da bi netko od Mušalučana kod pokapanja prepoznao nekoga svoga poznanika, prijatelja ili rođaka i pokopao ga na način da ga se moglo naći. Dojavio bi njegovima gdje je pokopan. Ovi bi ga krišom, pod okriljem noći otkopali i prenijeli u groblje.

Druga velika grobница na Balatinu

«Moj susjed koji je bio partizan» - nastavlja dalje pričati Joso Potnar – «rekao nam je da idemo ovdje gore pokapati mrtve. Pokopali smo ovdje jednoga njemačkog časnika. Bio je visok preko dva metra. Stanovao je u mojoj kući, kada ih je rasporedilo da spavaju po našim kućama u Mušaluku. Bio je prostrijeljen iz pištolja kroz sljepoočnicu. Desetak koraka od njega našli smo leševe dvojice partizana. Najvjerojatnije ih je on ubio, a onda sebe. Ovdje je grobница u koju je zakopano više od desetaka pobijenih.»

Teška i tragična su to bila vremena primjećuje Frane Horvatović. U ovim grobnicama pokopano je preko 4.000 ljudi, pobijenih bez suda i prava na obranu. Nisu ovdje pobijeni i pokopani samo Ličani. Pobijeni su hrvatski vojnici i civili s cijelog prostora NDH, koji su se povlačili ispred podivljalih partizana opijenih pobojdom i željnih krvi.

Joso Potnar pokazuje nam na mjesto gdje je grobница pet do šest pobijenih i pripovijeda da se ovim putom može doći do Velike Gradine. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bunkerji su bili razmješteni po obližnjem vrhovima, tamo od Vrška Ratkvića do Vukšića, a pred partizanski napad 4. travnja 1945. svi su bili zaposjednuti partizanima.

Frane Horvatović dodaje da su na brdu Vučjak bili bunkerji hrvatske vojske. Zna da su gore bile ustaše i kao čoban nalazio bi gore bombe i strjeljivo. Joso Potnar napominje da su gore malo iznad na istom mjestu poginuli partizan, ustaša i njemački vojnik. On to nije vidio, ali su mu drugi seljani pričali. Samo Bog zna kako se to dogodilo.

Tu na ovom predjelu iznad kolskog puta grobница je šestorice hrvatskih vojnika. Tu je poginuo i muž **Mice Škarine, Ratković**, koja je imala kućicu kraj Došena. «Čuvalo sam blago na tom mjestu kada je došlo pet do šest žena otkapati pobijene u nadi da će otkopati Micinu muža. Otkopali su šestoricu pobijenih. Bili su bez odjeće i obuće, kao od majke rođeni. Tijela su im se bijelila kao najbjelja krpa, a lica potpuno sačuvana bez ikakva traga truljenja. Bili su složeni jedan do drugog. Oprezno su ih vadili i okrenuli licem prema nebnu, kako bi ih prepoznali. Nisu našli Micinu muža i nitko od mrtvih nije im bio poznat. Vratili su ih natrag u grobnicu i ponovno zatrplali. I danas tamо počivaju.»

Na povlačenju ljudi su bježali poljem i ovim brdovitim krajem. Tada je svugde ovdje bila golet. Paslo je ovdje nekoliko tisuća ovaca, jako puno koza i Bog zna koliko krava i konja. Nije mogla šuma ni izrasti. Pokolj je izvršila XXVI. Dalmatinska divizija. Među tim Dalmatincima bilo je jako puno dojučerašnjih četnika, kojima se ukazala prilika da po nalogu OZN-e pobiju što više Hrvata.

Krenimo nazad istim putem kojim smo došli. Pedesetak metara niže od grobniča, desno uz put velika je litica. Joso Potnar pokazuje na nju i priča nam da su na njoj noću ležali kada su bili unovačeni u milićiju da štite selo od "bandita". Svu noć čekali su vukove, koji su dolazili otkopavati lješine pobijenih i hraniti se njima. Toliko su bili inteligentni da se nikad nisu pojavili kad su ih čekali u zasjedi, a kad nije bilo zasjede, redovito su dolazili otkopavali lješine i hranili se njima.

Crkva sv. Josipa i polje do potoka Balatin

Ivica Franić primjećuje da je upravo na ovoj litici najpovoljnije mjesto za postavljanje spomen-obilježja. Svi se slažemo s tim. Pitam ih tko je vlasnik zemljišta, da znamo koje korake trebamo napraviti za ishođenje odobrenja. Odgovorili su da cijelim prostorom gospodare Hrvatske šume, dakle državno je vlasništvo.

Joso Potnar usput pripovijeda da su njemački vojnici, domobrani i ustaše bili razmješteni na spavanje u selu po kućama. U njegovoju kući bila je smještena radiopostaja. «Izvidnica je 3. travnja 1945. dojavila da se iz brda slijega velika vojska. S njemačkim vojnicima bili su i naši legionari. U dvorištu su imali tri topa. Iz svakog su ispalili po tri granate prema Barletama gdje su se okupljali partizani, te potom odmah upregnuli konje i odvezli se u Perušić. Izvidnica je dojavila da ima mrtvih i ranjenih partizana, te da je uništen dio opreme i ubijeno nešto konja. Kada su 4. travnja 1945. partizani otpočeli istodobno silovit napad na Perušić, Lički Osik i Gospić, ta se je postrojba preko Vukšića probila do Malog Sela.»

Frane Horvatović dodaje da se i većina njemački vojnici, koji su zimovali u Mušaluku, na sreću povukla prema Otočcu. To je spasilo selo. Da su ostali po kućama, borili bi se i partizani bi selo sravnili sa zemljom.

Joso Potnar nastavlja pričanje da je tih dana vodostaj Like bio iznimno visok. «Voda se razlila iz korita i poplavila veliku površinu, koja je postala neprelazna prepreka. Iza leđa s okolnih brda sručila se na opkoljene nesmiljena topnička i puščana smrtonosna vatrica, a ispred njih je hladna nabujala Lika. Silno mnoštvo hrvatskih vojnika i civila, a bilo je i

njemačkih vojnika, utopilo se. Kada se voda malo povukla, mrtve su kukama izvlačili iz vode i pokapali na obali gdje god se stizalo. Tijela su se počela već raspadati. Izvučeno je i silno naoružanje.»

Krećemo dalje nazad putem kojim smo došli. Evo, ovdje lijevo od puta također su grobnice. Lijevo od puta ima pokopanih ustaša, domobrana, njemačkih vojnika, civila i partizana. Gore iznad u brdima ima manjih i pojedinačnih grobova. Gdje su partizani ljudi pobili, izdali su naredbu da ih tu i pokopamo.

«Ma, vidite kako je divlja bila ta partizanska vojska. Tu su bila pokopana i dva partizana iz Dubrovnika. Bilo bi za očekivati da će svoje mrtve pokopati na izdvojenom mjestu, obilježiti grobove i javiti roditeljima ili rodbini gdje su pokopani. Ništa od toga! Roditelji jednog od ubijenih partizana Dubrovčana, tragajući za njim, došli su do mjesta njegove pogibije i pokopa. Pokopali su ih naši seljani **Vinko** i **Pavela**. Kada su ih otkapali, tijela su se već raspadala i nesnosno su smrdjela. Nazočio sam tome događaju. Pitali su uplakanu majku kako će prepoznati sina. Odgovorila im je da mu je na polasku dala suknnenu maju u koju je ušila patentni zatvarač koji je sezao odozdo do vrha, do vrata. Kada su pokojnike otkopali, bili su obučeni u englesku vojnu odoru. Otkopčali su im kabanice i bluze. Ucviljena žena po maji je prepoznala sina. Prevezla ga u Dubrovnik. Drugog su vratili natrag u grob i zatrpani. Još je uvijek tu. Eto, kakva je to bila vojska i koliko su vodili računa o svojim mrtvima.»

«Znate, znam nešto o ratu i ratovanju» - uključuje se u razgovor Frane Horvatović - «u čijim rukama je Ljubovo i Velika

Gradina, taj nadzire i gospodari Ličkim poljem i Gospicem.» Joso Potnar slaže se s Franinim mišljenjem. Priča nam da je hrvatska vojska u Domovinskom ratu probila put do Velike Gradine kako bi se na nju u slučaju potrebe mogla dopremiti bitnica. Izgradili su i veliki bunker, propisno izgrađen od debelih balvana. Između dva razmaknuta balvana, po cijeloj duljini bunkera mogli su se nadzirati srpski položaji. Ispred bunkera bio je iskopan streljački rov. Naša vojska nije borbeno djelovala s Velike Gradine, jer bi otvorili svoj izviđački položaj i Srbi bi svojom artiljerijom razorili bunker. Nešto slično dogodilo se za vrijeme akcije Oluja. Jedna granata podbacila je rov za jedan metar, a druga je pogodila bunker, točno u razmak za izviđanje između dva balvana. Tom prilikom ranjena su naša dva vojnika.

«U Mušaluku je, koliko mi znamo, u Drugome svjetskom ratu ubijeno je 190 naših seljana, od čega većina na kraju rata i u poraću. U Podastrani ubijena su dvadeset četvorica. Dakle, nije bilo kuće iz koje nije barem jedan ubijen, a u nekim troje i više. Našoj susjedi **Kati Potnar Karlinki** jednog sina partizani su ubili na Velikoj Gradini, a dvojicu na Bleiburgu. Puno ljudi je ubijeno, najvitalniji dio koji stvara novi naraštaj. Selo se od tada nije oporavilo, štoviše, nažlost, lagano nezaustavljivo umire.»

Frane Horvatović napominje da su stariji, koji su nažlost pomrli, pripovijedali da u grobnicama u ovom prostoru ima preko četiri tisuće pobijenih, o čemu je on već svjedočio. Pobijeni su od Ličkog Osička do Malog Sela. Naravno, do pravog podatka nikad ne ćemo doći, jer se za vrijeme komunističke vlasti o ovom zločinu nije smjelo govoriti, a sve su radili da žrtve obezvrijede i zločin zataškaju i prikriju. Nisu vodili evidenciju o broju ubijenih niti su označili stratišta i grobišta.

Ispričao nam je događaj vezan za sebe osobno. Neki Furlan i on, tada stariji mlađi znali su svirati, pa ih je vlast pozivala s ostalima na otvaranje partizanskog spomenika na Visokom Brdu. Nadzirala ih je OZN-a i njihova omladina. Pozvali su ih svirati, a za njih su bili ustaška mladež. Tako su se "drugovi osloboditelji" odnosili prema njima.

«U Perušiću u Lipovoj glavici iza kuće Štamparove, partizani su pobili devetoricu **Hećimovića** zvanih Pajaca. Ubili su

šurjaka i tasta njegova brata. Pobili su ih zato što su bili domobrani.

Na sami dan "oslobođenja", 4. travnja 1945., na guvnu **Nikice Karlina** partizani su igrali kolo i svirali na harmonici. Jedan hrvatski vojnik, valjda misleći da može iskoristiti taj trenutak za bijeg, izišao je iz skrovišta i potrcao. Zamijetili su ga. Zapucali s za njim kao da pucaju na zeca i ubili ga ispred moje kuće. Nastavili su dalje s igrom i svirkom kao da nisu ubili čovjeka. Pokopali smo ga na njivi **Petra Biloga**, gdje i sada počiva. Eno, na njegovu grobu raste lucerna.

Gospić je pao, Lički Osik također, sve okolo je palo osim budačkog mosta i Mušaluka. Tast mi je branio budački most. U zadnji čas njegova postrojba uspjela se povući preko Pazarišta. Preživio je ratne i poratne strahote.

Tenkovima su ganjali ljudi u klopku, kao psi ovce u tor. Selo je opustjelo, nitko se nije kretao. Žene, djeca i starčad skamenjeni od straha čekali su u kućama kraj pokolja. Partizanske tenkovske posade pucale su iz tenkovskih mitraljeza po šumi iznad naših kuća. Drveće se bijelilo kao da je snijeg pao, jer su metci ogulili koru sa stabla i polomili grane. Očevidci smo stravičnog prizora. Ranjenoga hrvatskog vojnika progonili su tenkom. Jadnik je gubio snagu, posrtao je. Trojica partizana sjedili su na kupole tenka i smijali se, uživajući u njegovoju agoniji. Nasladivali su se tim sadističkim prizorom. Sustigli su ga i samljeli gusjenicama tenka.»

Joso Potnar nadodaje da je u njegovu dvorištu bila štala njegova strica **Mate**, u kojoj su njemački vojnici ostavili 10 protutenkovskih mina. Da je, ne daj Bože, štala zapaljena i mine eksplodirale, sve bi okolne kuće bile porušene i živalj u njima pobijen. Nijemci su imali kuhinju ispred njegove kuće. Kad su se povlačili iz kola im je ispala protutenkovska mina. Našla ju je njegova sestra **Luca**, koja je tada imala 11 godina. Mina je na sebi imala ručku i izgledala je kao koferić. Donijela je minu u kuću i pohvalila se kako je našla njemački koferić. Preneražen, otac uzeo je minu i zakopao je u šumu iznad kuće. Kasnije smo je otkopali i odnijeli daleko od kuća naložili vatru i bacili je u nju.

«Prije kapitulacije Italije talijanski vojnici, oko 500 crnokošuljaša-fašista, bilo je u selu i spaval su raspoređeni po kućama. Te zime pao je visoki snijeg, nešto manji od metra. Jedno poslijepodne dobili su Talijani naređenje da sutra moraju

Velika grobnica uz potok Balatin u Ličkom Osiku

preko Ljubova krenuti u Korenicu, oslobođiti iz partizanskog okruženja tamošnju talijansku posadu. Cijelu noć su plakali i zazivali "mamma mia". Ujutro su krenuli i poveli sa sobom neke naše seljane da im na saonicama za njima voze opremu. Partizanima je netko dojavio njihov dolazak. Četrdesetak partizana dočekalo je Talijane u zasjedi. Propustili su izvidnicu, a onda mitraljeskom i puščanom vatrom pobili sve. Svukli su s mrtvih odjeću, obuću i pokupili oružje. Grozne smo čuli priče. Hladnoća je bila velika i tijela ubijenih brzo su se smrzla. Bila su tako ukočena da s nogu nisu mogli skinuti obuću. Odsjecali su mrtvima noge i otkravljivali ih uz vatru, da bi ih mogli sazuti. Talijani su bili loši ratnici, veliki strašljivci. Gradove i sela u kojima je bila njihova posada opasali bi bodljikavom žicom i strjeljačkim rovovima, na izlaze postavili blokade. Tako utvrđeni dio su nadzirali i čuvati, a partizani su vršljali svuda naokolo kako im se svidjelo. Nažlost i naša vojska preuzela je tu taktiku, što je bilo kobno. Zahvaljujući tomu poznatom talijanskom kukavičluku, partizani su preko njih došli do oružja i ostale opreme.

Moja sestra **Ana** bila je udana za **Marka Ratkovića** u Lički Osik. Bio je domobranički časnik. Sa ženom, dva sina i dvije kćeri stanovao je u svojoj obiteljskoj drvenoj kući kod Barana. Sinovi su bili tada poodrasli dečki. Partizani su po napotku mušalučkih partizana odlučili izvršiti atentat na njih. Došli su iz Ostrovice i Balatina. Bacili su bombu kroz prozor u sobu u kojoj su spaval sestra i zet, te otvorili puščanu vatru po kući. Sestra je bila trudna. Na sreću, bomba nije eksplodirala. Zet sa sinovima uzvratio je također

puščanom vatrom. Sestr su lakše ranili, a muž joj i sinovi ostali su neozlijedjeni. Partizani su vrata i prozore sasjekli metcima, a talijanska posada bila je dvjestotinjak metara od zetove kuće. Nisu pritekli u pomoć, nisu ni zrna ispalili. Nažlost, zet mi je poginuo pred kraj rata s onu stranu budačkog mosta do Gospića, a iza rata sin u prometnoj nesreći s ove strane do Ličkog Osika. Pao je s motocikla. Zetov brat Jure godinu se dana pred partizanima skriva u šumi. Uspio se probiti do Okučana. Zaposlio se tamo pod drugim imenom. Netko ga je otkrio. Uhitali su ga i dovezli u gospički zatvor, osudili na smrt i ubili. Eto, takva je sudbina.

Godine 1943. izdat je nalog da se mi Mušalučani iselimo u Gospić, jer će ga sutradan zaposjeti partizani, koji dolaze preko Široke Kule i Perušića. Rečeno je da im se ne će suprotstaviti hrvatska vojska. I doista, došla je u selo kordunaška brigada. I oni su razmješteni po našim kućama. Nama su uzeli jednu sobu. Jedan partizan rekao je mami, da će sutra biti kave koliko hoće, donijet će je iz Gospića. Predvečer su krenuli na Gospić. Kada je pao mrak, otpočeli su napad. Od paljbe je gorjelo nebo i zemlja. Noć se pretvorila u dan. Kod nas u Mušaluku, kako se ono kaže, mogao si naći izgubljenu iglu. Cijelu noć su napadali. Pred jutro vratili su se u selo. U napadima su puzali i kopali, pokušavši se probiti kroz žicu, a kako je kiša padala, bili su zamazani kao prasci. Jako puno ih je na žici poginulo. Gospić nisu osvojili. Donijeli su jako puno mrtvih i ranjenih. Nisu svi mogli stati u kuću **Bože Fajdića**.»

(nastavit će se)

KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (III.)

Ostaje tajna tko je dao inicijativu za osnivanje krovne križarske organizacije (glavnog odbora) na sastanku u franjevačkom samostanu. Ja sam prvo mislio da je to bio **Mamerto**. On nije bio dovoljno intelektualno jak da osmisli tako što. Međutim, sastajao se s vojnom misijom Velike Britanije i SAD-a, pa sam mislio da su to osmislili njihovi obavještajci. Mamerto ih je vjerojatno obavijestio da je Hrvatska premrežena skupinama otpora, koje su nepovezane i zato neaktivne. S druge strane, **Titov** se režim sve više udaljavao od Zapada i približavao SSSR-u. Tako su obavještajne službe mogle naći interes za svoje djelovanje. Mogle su Mamertu, radi efikasnijeg otpora, savjetovati stvaranje glavnog odbora koji bi povezivao ove razjednjene grupe. Ujedno su im mogli sugerirati da na čelu bude HSS-ovac, jer su ustaše bili kompromitirani i njih nisu htjeli u vodstvu. **Crnković** je bio intelektualno dovoljno jak da osmisli takav daljnji razvoj organizacije. On je bio uspješan organizator punktova na Bilogori i mreže potpore u Zagrebu, može se reći: iskusan ilegalac. Bio je poznavalac tih ilegalnih skupina, kojima je bila premrežena gornja Hrvatska. Uočio je da su one nepovezane, i tako izolirane slabog morala za neke organizirane akcije. Mnoge nisu imale nikakav politički program, osim borbe za puko preživljavanje. Zato je on mogao predložiti stvaranje krovne organizacije na čelu s nekom poznatijim političarom, svakako HSS-ovcem, jer mu je bilo u interesu da preko njega uključi i HSS u njihov rad.

Mamerto je na samom suđenju pripisao **Ivanu Žagiću** inicijativu za osnivanje glavnog odbora. No niti to nije pouzdano. To može biti izrečeno kao Mamertova lukava obrana na suđenju.¹ U trenutku kad mu je Žagićeva uloga bila jasna, želi namjerno svu krivnju prebaciti na njega. Teško je bilo doznati istinu, jer Mamerto i Crnković o tome po povratku iz zatvora nisu htjeli pričati, čak ni svojim bližnjima.

Gospodina Crnkovića sam upoznao šezdesetih godina u Virovitici. Ni tada o tome nije htio ništa pričati. Sad je za to kasno, jer je Crnković pogin

Piše:

Ivan Mesarov

nuo u prometnoj nesreći 1979. godine, kad je išao na kolaudaciju gradske vijećnice u Gospicu, koju je tada uređivao. Mamerto je umro prirodnom smrću u Cerknu.

Crnković je u Virovitici uređivao gradsku vijećnicu. Tom prilikom susreo se s kćerkom **M. Mesarova**. Odveo ju je do podija s predsjedničkim stolom i pokazao joj tadašnji grb SR Hrvatske. Rekao je: „Ovaj grb projektirao sam iz dva dijela. Jedan je stari hrvatski grb, šahovska ploča, a drugi su socijalistička obilježja. Kad jednom dođe hrvatska država, ove socijalističke oznake će se lako baciti i ostat će im hrvatski grb.“ Išao sam u gradsku vijećnicu pogledati taj grb. Ušavši, s vrata sam video veliki hrvatski grb, a mala socijalistička obilježja gotovo se nisu niti primjećivala, jer je iza bila tamna podloga. Unatoč teške robije, u njemu je još ostala duboko usađena nada za hrvatskom državom.

Prije smo rekli da je Mamerto održavao vezu sa HSS-ovcem **Ivanom Pavokovićem** u Virovitici. Pretpostavljam da je Mamerto opisao Pavokoviću kakvog HSS-ovca traže da dođe na čelo glavnog odbora. Pavoković mu je rekao da bi takav HSS-ovac mogao biti Martin Mesarov. Dalje mu je kazao da, na žalost, ne zna gdje je Martin. Mogao je poginuti, otići u inozemstvo ili se negdje skriva. Pavoković je bio predsjednik poljoprivredne zadruge i sjetio se da u zadruzi radi **Ana**

Vrbančić (Vranić), sestra Martinove supruge. Pozvao ju je i pitao, znade li gdje je Martin. Ona nije znala, ali je rekla da može pitati svoju sestruru, koja je izbjegla iz Korije u Novo Virje. Pavoković ju je poslao u Novo Virje. Ujedno joj je rekao da Martinu, ako ga nađe, poruči da se s njim žele sastati ljudi iz križarske organizacije iz Zagreba. Ana Vrbančić je pronašla Martina i prenijela mu Pavokovićevu poruku. Kako je Pavoković bio njegov prijatelj, Martin je u njima imao veliko povjerenje, pa je pristao se sastati s njim. Pavoković je o tome obavijestio Mamerta u Zagrebu. Idućih dana Pavoković je Anu Vrbančić upoznao s dvije osobe iz Zagreba. Ona nije poznavala ove ljude, prvi puta ih je vidjela. Ovo je važno istaknuti, jer će OZN-ini dokumenti stalno ponavljati kako je njihov pouzdanik obradio Martinovu sestruru i kako ga je ona odvela do njega u bunker, nakon čega je pao u njihove ruke.

Martin Mesarov

M. Mesarov je rođen u Virju, od oca **Andrije**, koji je bio vrlo blizak sa **S. Radićem** koji ga je više puta posjetio u njegovu domu u Novom Virju. Gotovo sve što su braća Radić napisala, nalazilo se u Andrijinoj knjižnici. Mladi osamnaestogodišnji Martin naišao je na te knjige, počeo ih čitati, upijati ih i tako se duboko zadojio radićevskim idejama. Naročito je čitao „Evoluciju“, na kojoj se politički izobrazio. Politički program Stjepana Radića znao je skoro napamet.

Obitelj Mesarov se 1926. godine preselila iz Novog Virja u Koriju kraj Virovitice. Tamo su od banke kupili kuću, gospodarske zgrade i zemlju. U Koriju se nešto prije doselila **Mara Matočec**, pučka pjesnikinja. Radić ju je često vodio sa sobom i pokazivao kakvo blago počiva u narodu. Kad je ona čula da je Martin došao u Koriju, obavijestila je odvjetnika **Pavla Bernobića**, da Andrijina sina Martina, kojeg je dobro poznavala, pozove u kotarsku organizaciju HSS-a u Virovitici. Organizacija HSS-a u kotaru Virovitica nikako nije mogla zaživjeti. Srpska politika bi uvijek potkupila vodećeg čovjeka kojeg

Bivši zastupnik HSS-a, Martin Mesarov, leži u bolnici nakon atentata koji su na nj izvršili jugoslavenski oružnici

bi tamo postavio HSS. Srpski političari dovlaci su u Virovitici solunske dobrovoljce dajući im besplatnu zemlju. Cilj je bio promijeniti demografsku sliku Virovitice. Tako je blizu 30 posto stanovništva virovitičkog kotara bilo srpske nacionalnosti. Kad je Bernobić obavio razgovor s Martinom, odmah je javio Mačeku: "Imamo čovjeka za vođu u Virovitici". Maček je ipak htio i sam razgovarati s Martinom. Nakon obavljenog razgovora s njim u Zagrebu, složio se da je on čovjek koji treba stati na čelo HSS-a u Virovitici. Iz tog razgovora potjeće i Mačekova proročanska izjava: „Ako uđeš u politiku, uvijek ćeš biti između zlata i mača“.

Čim je Martin preuzeo vodstvo započeo je s organizacijskim sređivanjem podružnica HSS-a po selima i osnivanjem novih u najudaljenijim mjestima. Kako je dobro poznavao radićevski politički program i bio odličan govornik, obilazio je podružnice i održavao govore ljudima. Ugled i utjecaj mu je stalno rastao i više mu mentorstvo Pavla Bernobića i Mare Matočec nisu trebali. Nadmoćno pobjeduje na skupštinskim izborima 1935. i 1938., a time je sa srpskom prevlasti u Virovitici bilo gotovo. S time se oni nisu mirili. Počelo je noćno uzneniranje s ciljem zastrašivanja. Kad to nije imalo učinka, slijedili su pregovori i nagovaranja da pređe na njihovu stranu uz materijalne ponude. Te su ponude bivale sve obiljnije, pa bi Martin, da je popustio, mogao rat mirno provesti u Švicarskoj. Kada su uvidjeli da nemaju uspjeha, izvršili su atentat na njega. Prilikom jednog zbora HSS-a u Starom Gradcu, oružnički oficir **Abid Čarvac** pucao mu je iz blizine u prsa i teško ga ranio. Operirao ga je doktor **Kolibaš**, ravnatelj bolnice u Virovitici i jedva ga spasio.

Drugi svjetski rat počeo se približavati i hrvatskim zemljama, bila je 1940. godina. Mesarov je uočio da za predstojeće događaje HSS nema odgovarajuću politiku. Maček se iscrpljivao u pregovorima s knezom **Pavlom i Cvjetkovićem** oko Banovine Hrvatske. Vodstvo HSS-a živjelo je na slavi Stjepana Radića bez pravog poznavanja političke situacije na selu. Između vodstva i zastupnika nastala je velika praznina, samo uz sporadičnu komunikaciju. Za vrijeme Stjepana Radića održa-

Mesarov u bolnici na srednjem krevetu, prvi s lijeva dr. Kolibaš s ostalim ranjenicima iz atentata

van je sastanak između zastupnika i vodstva, na kojem su oni mogli iznijeti svoje poglede na političku situaciju. U Mačekovo doba to je potpuno nestalo. Vodstvo HSS-a nije se biralo izborom već običnim imenovanjem. Mesarov je uočio da se selo raslojava. To je najbolje video u svom selu Koriji. Na jednoj strani bili su siromašni kolonizirani doseljenici, a na drugoj veleposjednici, uglavnom njemačkog podrijetla. Srednji sloj činili su trgovci, ugostitelji i bogati seljaci. U tako raslojenom selu stari Radićevi politički ciljevi, „borba za seljačke pravice“, nailazili su na slab odziv. Trebala je nova socijalna politika. Mesarov je uvidio da u selo prodiru komunističke i frankovačke ideje, te da se selo pomalo rastače. Kolonizirani, osiromašeni doseljenici radije su prihvatali komunističke, a trgovci, ugostitelji i veleposjednici frankovačke ideje. Nakon nekoliko pokušaja skretanja pažnje na to stanje, nije našao na razumijevanje. Razočaran, podnio je ostavku Vladku Mačeku. Maček je u početku mislio da je on izabrao drugu političku opciju. Međutim, uvjerivši se da nije, odlučio je tu ostavku ne objaviti, jer je popularnost Martina Mesarova u Virovitici bila isuviše velika.

Počeo je rat. U Hrvatskoj je ustavljena ustaška vlast s **dr. Antonom Pavelićem** na čelu. Martin se odmah izjasnio protiv takove vlasti. Naglasio je da tu vlast nije izabrao narod na slobodnim izborima i ona ga ne može predstavljati. I 1942. je odbio Pavelićev poziv u Hrvatski državni sabor.² Doktor Kolibaš stavio ga je u bolnicu i izdao mu potvrdu da je bolesan, što je bilo formalno opravdanje za njegov nedolazak. No Kolibaš je imao vezu i s komunističkom partijom. On je u bolnici čuo od Martina njegove političke stavove i to dojavio partijskim strukturama.

ma. Sada su uslijedili doasci partijskih funkcionara (**Biber** i drugi) u Martinovu kuću u Koriji. Počela su nagovaranja da stupi u partizanski NOP. On jest bio za antifašističku borbu, ali ne pod kapom komunističke partije. Žestoko se ideološki razlazio s komunistima (privatno vlasništvo, demokratski izbor vlasti, sloboda vjeroispovijedanja i dr.). U razgovoru s partiskim dužnosnicima nastojao je otkloniti pristupanje NOP-u. Kao jedan od razloga naveo je i ranjavanje, čije posljedice

i sada osjeća. Pokazao im je ostavku, koju je dao na sve funkcije u HSS-u te time postao potpuno politički neaktivan. Oni su mu odvraćali: „Mi tebe ne trebamo za borbu, već samo želimo da ti izdaš proglašenjem pozivaš narod virovitičkog kraja u borbu.“ Komunisti ga, dakle, nisu uspijevali na to nagovoriti. Možda bi se s vremenom partizanska borba i sama razvila, pa bi Martina ostavili na miru, no počeli su se odvijati za nj nepovoljni događaji. Partijski aktivisti išli su u sela držati mitinge i pozivati ljudi u šumu. Na tim sastancima u raznim selima digao bi se seljak i rekao: „Mi se slažemo s vama i idemo u borbu, ako ide i Mesarov“.

Sad su komunisti počeli u Mesarovu gledati kočnicu razvoja partizanske borbe na području Virovitice. **Pajo Gregurić** je tada govorio, da treba ići na odvajanje vodstva HSS-a od masa.³ Počela je žestoka komunistička propaganda koja je imala za cilj Martinovo moralno diskreditiranje pred narodom. No niti to nije bilo presudno za njegov položaj. Naime, k njemu su na razgovore dolazili i domobranski časnici **Cerić** i **Šefanov**. Ni oni se nisu slagali s ustaškom vlašću. Bili su spremni svoje satnije staviti u funkciju antifašističke borbe, ali pod vodstvom HSS-a. Dolazili su Martinu s nadom da će vodstvo HSS-a u Zagrebu prije ili kasnije donijeti takovu odluku. Oni su uvjerali Martina da nisu sami, već da su u dosluhu saostalim domobranskim satnicima u Hrvatskoj. O tome mi je odvjetnik Babić poslije rata također pričao u Virovitici. On je kao domobranički satnik u Tuzli bio povezan s ostalim svojim kolegama, te je tu odluku očekivao svakog časa. Kako je nije dočekao, otišao je s cijelom satnijom u partizane.

Mesarov poslije podneošenja ostavke nije imao vezu s vodstvom u Zagrebu. Zato je odlučio, zajedno s Cericem, otići u Zagreb. U razgovoru koji su obavili u Zagrebu sudjelovali su **Tomašić, Reberski i Košutić**. Ceric ih je upoznao sa stanjem u domobranskim postrojbama i njihovim namjerama da se okrenu protiv ustaške vlasti.⁴ Međutim, u vodstvu HSS-a nije bilo ljudi koji bi preuzezeli taj rizik. Radije su ostajali u svom konformizmu, uvjeravajući ih da treba još čekati. Mesarov bi bio spremjan prihvatići taj rizik, da je vodstvo donijelo takovu odluku.

Ceric više nije mogao čekati. Njegova pozicija u kasarni bila je ugrožena od strane ustaša. On je jednog dana s cijelom satnjicom i naoružanjem otišao u šumu. Kad je došao u šumu, odmah je dao do znanja da svoju satniju ne misli staviti pod vodstvo komunista, već da je to zametak HSS-ove antifašističke borbe. On je odmah razoružan i uhićen. Na saslušanju je iznio svoj plan o dalnjem vođenju borbe. Pritom je spomenuo dogovore s Mesarovim i svoj odlazak u Zagreb. Komunisti su odmah zaključili da iza svega stoji Mesarov. Ceric je nakon ispitivanja strijeljan.⁵ Partizani su znali da njih pokret, ako Mesarov organizira s domobranima borbu protiv ustaša i Nijemaca, nema više izgleda za razvoj u Virovitici. Zato je donesena odluka da Mesarova treba likvidirati.

Za ovu je odluku Martin na vrijeme doznao, pa je odmah napustio svoju kuću u Koriji. Od tada živi na relaciji Zagreb – Novo Virje. Na Kaptolu mu je bratić **dr. Matija Markov** kateheta na bogoslovnoj gimnaziji. Kod njega odsjeda, a u Novom Virju je kod brata **Jakova Mesarova**.

Propagandni rat komunista protiv M. Mesarova se pojačao do krajnjih granica. Ne biraju se sredstva. Jedne noći upadaju partizani u kuću Martina Mesarova i odvode djevojku, koju je Martin uzeo u skrbništvo kao malu djevojčicu, **Tinu Čelac**. Ona je bila iz Petrinje, izgubila je oba roditelja te je odvedena u sirotište. Martin je preuzeo skrb o njoj. Partizani je odvode u šumu, da dade izjavu kako ju je Mesarov iskorištavao i da ju je silovao. Ona to s gnušanjem odbija. Prislonili su ju uz stablo i pucali preko njezine glave da ju zastraše. Kad ju nisu uspjeli slomiti, dodjelili su ju na rad u kuhinji. Jednog je dana ona uspjela pobjeći. Sve ovo je vodio **Valent Filipović – Huso**, koji je bio zapovjednik bilogorskog odreda. Njega ćemo kasnije susretati kao istaknutog rukovodioca OZN-e. Kako bi se osvetili Martinu, jedne noći opkoljavaju kuću i

temeljito sve opljačkaju. Martinovu suprugu stavljaju pod stražu i stalno prijete. Stjecajem okolnosti uspjela je pobjeći u Virovitici zajedno sa svojim šestogodišnjim sinom.

Poslije događaja s Cericem, komunistički pokret u svim dokumentima i dalnjim akcijama pokazuje da se boji M. Mesarova. U svojim dokumentima oni ga opisuju kao sposobnog organizatora, politički autoritativnog i za njih opasnog. Radi toga sve aktivnosti u Podravini ili zapadnoj Slavoniji, makar s koje strane dolazile, oni pripisuju njemu. Kad je osnovana Bijela garda, oni odmah tvrde da je organizator Martin Mesarov, iako on s Bi-

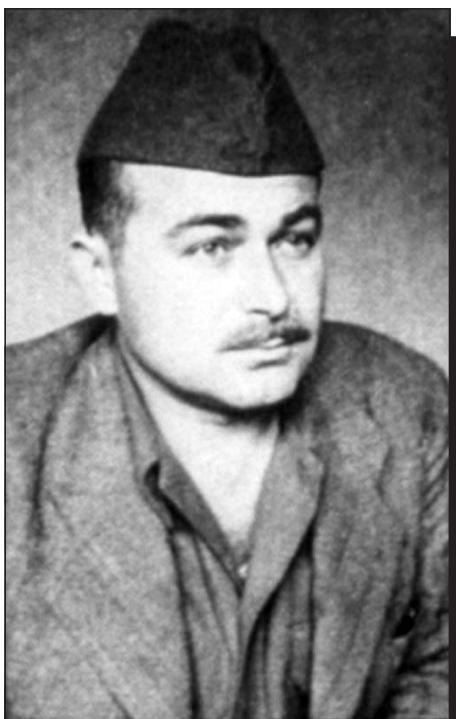
rekao je da će vidjeti što može učiniti. Iz toga se vidi da ni ideja nije njegova, niti je on bio u organizaciji Bijele garde. Na kraju Lebinac završava da o dalnjim aktivnostima M. Mesarova ne zna ništa. U drugom dokumentu on kaže, da je vođa Bijele garde neki **Mato Vinković**. Ovdje se mora uzeti u obzir i mogućnost da su se organizatori garde, pri nagovaranju ljudi da joj pristupe, lažno pozivali na nj i služili se njegovim autoritetom.

Kad su poslije rata nađene neke zemunice s oružjem, koje su trebale služiti za gerilski rat poslije oslobođenja, opet su tvrdili da ih je izgradio M. Mesarov. Kad su poslije rata u Virovitici uočili aktivnost HSS-a, kažu: „Odmah smo znali da iza toga stoji M. Mesarov“.⁷

Srijemska fronta je probijena, partizani su se približavali Podravini. Maček se spremao u emigraciju. U Deželićevoj ulici u Zagrebu, u njegovu stanu okupili su se zastupnici HSS-a, koji su trebali ići s njim. Mačekov teklič našao je Martina i poručio mu da dođe u Zagreb, jer da on napušta zemlju. Martin je oklijevao. Kad je krenuo, prilike su se zakomplikirale i on je stigao u Zagreb kad je Maček već otišao. Odsjeo je na Kaptolu kod Markova i dočekao partizansko zauzimanje Zagreba u svibnju.

Nakon nekog vremena vratio se u Novo Virje, gdje se sakrio pod zemljom kod svog brata. Komunističke vlasti nisu bile sigurne je li on otišao u inozemstvo, poginuo negdje u tom metežu ili se skriva. Dok je on bio sakriven, gore je tutnjala komunistička haranga. Ako se skriva, govorili su oni, prije ili poslije će nam pasti u ruke. Sad su optužbe bile konkretne. Naiime, ova osnovana Bijela garda lovila je po selima partizane i likvidirala ih. Stradali su mnogi partizani i njihove obitelji. Sva ta ubojstva sada se pripisuju M. Mesarovu. Još se to garnira suradnjom s Nijemcima. Optužen je za kolaboraciju i proglašen narodnim neprijateljem. Optužbe kod komunista uvijek dobivaju onu formu koja im je u danom trenutku potrebna. Tijekom 1943. i 1944. oni su Martina okružili svojim obavještajcima, koji su javljali sve što on kaže. Tako jedan piše, da Martin hvali Engleze i da je uvjeren da će oni dobiti rat. To je prije za nj bilo politički nepovoljno, jer je u svoje vrijeme partija govorila da su Amerikanci i Englezi imperialisti. Međutim sada kad su oni saveznici, od Martina anglofila pravi se germanofil.⁸

M. Mesarov našao se u žarištu komunističkih optužbi i ideološke mržnje. Propaganda je bila tako jaka, da su i nepris-

Zloglasni Ivan Krajačić "Stevo"

jelom gardom nije imao nikakve veze. Pobjegao je 1944. od kuće, a narodnooslobodilački odbor oduzeo mu je svu imovinu. U Virovitici se više nikad nije smio vratiti, jer se bojao likvidacije. Međutim, oni uporno organizaciju Bijele garde pripisuju njemu. Postoji dokument u kojem njihov agent, neki **Lebinac**, kojega su ubacili u samo izvorište stvaranja Bijele garde, o tome piše.⁶ On i njegov šef SD-policije **Trine** išli su razgovarati s M. Mesarovim (vjerojatno negdje u Podravini), da im pomogne kod organizacije Bijele garde. Kad su mu iznijeli svoj plan, Martin im je rekao da je taj pokušaj osuđen na neuspjeh. Oni su kanili podjeliti oružje pojedincima po selima. Na to im je on rekao da će to naoružanje sve pasti u ruke partizana. Da ih se oslobođi,

trani promatrači povjerovali. Razni publicisti ove optužbe su ponavljali u svojim knjigama. Nasuprot tako stvorene slike o njemu, izložit će dva primjera, koji će oslikati njegove prave ljudske osobine. Jedna djevojka iz Podravine, **Mara Piskor**, udala se za srpskog trgovca **Dušana Đakovića** u selo Lončaricu blizu Virovitice. Selo je bilo naseljeno pretežno srpskim življem. Kad je došla ustaška vlast u Viroviticu, frankovački političari zasjeli su na glavna mjesta u ustaškoj vlasti. Međutim, razni ekstremisti, pa i kriminalci formirali su paralelnu političku vojsku. Oni su zapravo držali vlast u svojim rukama. Počelo je s rušenjem židovske sinagoge, pravoslavne crkve i otimanjem trgovina, koje su bile u posjedu Židova i Srba. Tako se i trgovac Dušan Đaković našao ugrožen. On je poslao svoju suprugu M. Mesarovu tražeći zaštitu. Martin joj je rekao, da on nema nikakvog utjecaja na ove samovoljne ustaške skupine. Znao je da joj je obitelj ugrožena. Zato joj je predložio da pokupe svu pokretnu imovinu i dosele se k njemu. Tim činom je Martin preuzeo velik rizik, jer ako ustaše saznaju da on skriva srpskog trgovca, izložit će se velikim nevoljama. Ali on je svjesno preuzeo taj rizik. Bio sam mali, imao sam pet godina. Postojala je bojazan da će kao dijete to odati, pa su me poučili da ako netko pita, kažem da je to naša rodinka iz Novog Virja. Dušan se sa svojom obitelji doselio i Martin mu je pomogao dok se nije prebacio u Beograd. Njegova kći i sin su poslije rata dolazili u Virovitici i zahvaljivali se obitelji Mesarov.

Drugi primjer: blizu crkve sv. Roka sa zapadne strane, židovski veletrgovac **Schwarz** imao je velebnu kuću s trgovinama. Jednog dana ustaše su banule u njegovu kuću i oduzele mu trgovinu. Njega i suprugu internirali su u jednu sobu, s ograničenom mogućnošću kretanja. Čekao je odlazak u neki koncentracijski logor. Kad je Martin to saznao, rekao je svojoj supruzi da spremi nešto hrane i odnese Schwarzovima. Tom je prilikom dodao: „Ostani s njima razgovarati, jer oni su sada napušteni od svih.“

Odlazak Martina Mesarova u križare

Martin Mesarov je bio sakriven kod brata u Novom Virju u bunkeru pod zemljom, već skoro dva mjeseca. Bio je u teškom, gotovo bezizlaznom položaju. U takvom stanju primio je dva izaslanika iz Zagreba s oružanom pratnjom. Oni su se predstavili kao **prof. Josip Crnković** i **Ivan Žagić**, „Učo“, te su htjeli obaviti do-

govoreni razgovor s njim. Razgovor se vodio u kući Martinova brata. Crnković se predstavio kao izaslanik vodstva iz Zagreba. (Mamerto Margetić je često upotrebljavao ovaj izraz „vodstvo iz Zagreba“, kad je pregovarao s raznim skupinama u pojedinim mjestima. Vjerojatno su obojica mislili na organizaciju u franjevačkom samostanu na Kaptolu.) Dalje je nastavio da oni osnivaju središnju križarsku organizaciju. Ona bi trebala ujediniti sve sada razjedinjene skupine koje se skrivaju od komunističke vlasti. Vodstvo u Zagrebu željelo bi da to preuzme HSS. Zato trebaju jednoga uglednog HSS-ovca, da stane na čelo. Martin im je odgovorio: „Ja nisam niti ustaša niti komunist, ja sam radićevac. Samo na tim osnovama mogu politički djelovati.“ Kako je i Crnković bio Radićevac, oni su se brzo sporazumjeli oko političkog programa i ciljeva te buduće križarske organizacije.

Mesarov im nije dao nikakav odgovor. Povukao se i sastao sa svojom suprugom. Ona mu je odmah rekla: „To je OZN-a. Ja s tim ne ću imati ništa. Onaj Žagić ti je pripadnik OZN-e.“ Ona je to zaključila, jer je sjedila na kraju stola i pomorno pratila te ljude. Na Žagiću je primijetila kako ponovo križa pogledom po svim prisutnim. To u Podravini kažu „zvjerao je očima“. I drugo, ona je primijetila stanovitu nelagodu, nije se osjećao ugodno u tom društvu. Martin je nakon kratke stanke odgovorio: „Nemam izlaza, idem.“

Ovaj je sastanak održan 14. ili 15. srpnja 1945. godine. Već 16. srpnja nalažimo dokument OZNA-e u kojem **Ivan Krajačić – Stevo** javlja u CK KP Hrvatske: „Mesarov je uhvaćen, dobili smo ih na trik“.⁹ Ovo je prvi podatak da je OZN-a ovdje prisutna na taj način.

Još prije smo utvrđili da Crnković nije pripadnik OZN-e, pa preostaje samo Ivan Žagić – Učo. On je nakon sastanka poslao izvješće Krajačiću. Upravo to izvješće stvorilo je zabunu u svim kasnijim dokumentima. Naime, običaj je u toj OZN-inoj dokumentaciji, da niži organi šalju izvještaje višem i uvijek se hvale svojim uspjesima. Tako postupa i Žagić. On ne može navesti da je Crnković organizator Mesarovljeva odlaska u križare dok je on (Žagić) samo prisustvovao sastanku, već se treba pohvaliti da je on sam, zajedno s OZN-om, organizator tog odlaska. Tu se potpuno izostavlja uloga Crnkovića. Zato se i Ivan Krajačić pred Centralnim komitetom odmah hvali da su uhvatili Mesarova.

OZN-i je u to vrijeme trebalo uspješnih akcija, jer je bila pod kritikom partijskog vrha da ne čini dovoljno u razbijanju «terorističkih grupa». Ovdje je uloga Crnkovića nejasna svima koji to područje istražuju, osim onih koji su bili sudionici tih zbivanja. Zato nije čudo da ga neki nazivaju provokatorom (**Nikolić**) ili pijnom OZN-e (Kaptol). Svi koji istražuju ovo razdoblje zaključili su: Mesarov je uhićen. Pao je u ruke OZN-e i ona ga koristi kako bi se dočepala ostalih. Međutim OZN-a nije uhitila Mesarova. Mislim da bi OZN-a, kad bi uhitila Mesarova, morala uhititi i Crnkovića i sve aktere iz franjevačkog samostana na Kaptolu. Mesarov je ovdje samo kolateralna žrtva.¹⁰ To potvrđuje i dokument od 25. listopada 1945., sastavljen u okružnoj OZN-i za Daruvar, tri mjeseca poslije odlaska Mesarova u križare. U njemu стоји: „Mesarov je ostao u dubokom uvjerenju da djeluje u šumi, ali ne zna da mi držimo glavni kanal“.¹¹

Bilješke:

1. Fond V. Bakarića, knj. 2.-5.; Zapisnik sa suđenja Alojiju Stepincu, str. 6.
2. Fikreta Jelić-Butić: Hrvatska seljačka stranka, n. dj., 159.
3. Isto, 159.
4. HDA, ZD ZDS SRH, Ostaci HSS-a u borbi protiv Narodne vlasti, str. 81.
5. O tome je VUS pisao sedamdesetih godina.
6. HDA, Izvještajna služba 1945., K-9-76/2308
7. HDA, ZD SDS SRH, Ostaci HSS-a u borbi protiv Narodne vlasti, str. 86.
8. HDA, ZD SDS SRH, Izvještajna služba 1945. K 9-76/2308
9. HDA, CK SKH, Vojna komisija 2, Izvještaj OZNA-e 1945., 7-9. mjesec
10. OZNA je ciljano mogla uhvatiti M. Mesarova iz Virovitice onako kako to opisuje u svim svojim dokumentima: obraditi sestru njegove supruge i doći ga uhititi, da je on bio cilj. Nije trebala ići u Zagreb i angažirati Crnkovića, od njega tražiti da uspostavi vezu s Pavokovićem, pa tek onda doći i uhititi Mesarova. Mislim da je to razdoblje kad Žagić još ulazi u „posao“ i slijedi Crnkovića da što više sazna o organizaciji. Nakon ovog događaja više se neće znati što je inicijativa Crnkovića, a što Žagića, tj. OZN-ina. Odlazak na Papuk se odvija iz Podravskog Kloštra. Crnković u Kloštar dovodi ljudе koji su bili skriveni, a s kojima je on bio prije u vezi. Tako je i ustaškog tabornika **Janjićeva**, skrivenog u Đurđevcu, poznavao od prije. U Kloštru ga je upoznao s Mesarovim. Zato Krajačić kaže: „Do sada smo u konspiraciji otkrili veze s ostalima“.
11. HDA, SDS SRH, Oružane bande u SR Hrvatskoj ZD-015/2

(nastavit će se)

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:

OTMICA ZAVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGNA ELENA» U RIMU (V.)

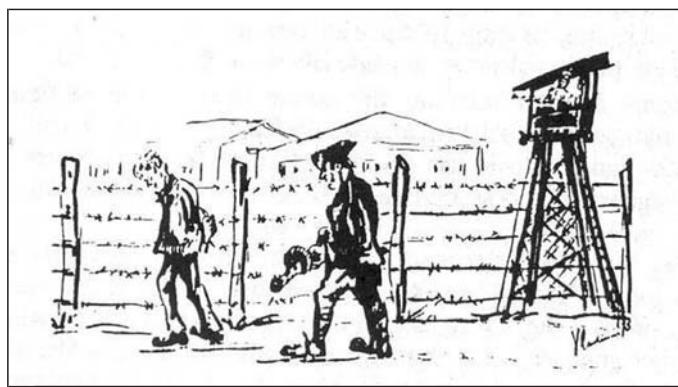
Sve sam to željela što prije izložiti «stručnoj» ocjeni **Ive i Jože**, u uvjerenju, da će oni upotpuniti ono, što ja nisam učila, i nastaviti tamo, gdje sam ja zastala. Iva je, međutim, ustrajao u uvjerenju, da je svaki pothvat spasavanja iz postaje nemoguć, te, prema tome, sva moja izlaganja nepotrebna. Jedino što se može učiniti, a da pri tome nitko ne nastrada, jest premještaj u bolnicu. Njegov stav je bio jasan i odlučan od prvoga časa. Naša akcija ne smije predstavljati opasnost za nikoga. Bio je uvjeren, da će zapovjednik logora dozvoliti premještaj, a u tom slučaju: «on je naš». Oprezno je pripremao svoj plan i radio žurno. On je već odabrao momke, koji su spremni za akciju; poznavao je bolnicu i sve puteve, koji vode do nje. Njegovi dečki u Femu prate kretanje Engleza i karabinjera, a logorom je već kružila vijest, da se je **prof. Crljen** naglo razbolio.

Ivino izlaganje, puno vedre nade, nije se **Durdice** osobito dojmilo. Ako je koja iskra nade i bljesnula u njezinoj duši, brzo se je ugasila pred sumnjom i strahom, da ovaj plan nije u ničemu sigurniji od prvoga. Izgledi za premještaj u bolnicu izgledali su joj neznatni, a kad bi do njega i došlo, zar bi oni pustili tako lako plijen iz svojih ruku? Doušnici u logoru za petama su svemu i svakome. Oni, koji su ga prokazali i izdali, neće ga pustiti s oka dok god ga Englezi ne izruče i dok ne zamakne zauvijek s onu stranu granice. Momci su neiskusni, mladi i nagli. Ne znaju što se smije i može. Mislila je na sve зло, koje bi iz toga moglo uslijediti, i što je više mislila, sve su crnije bivale perspektive, a ona sve nemirnija. Da se dogodi bilo kakva nesreća, sva bi krivnja pala na njezina muža, a sva odgovornost na nju, koja je to znala, a nije sprječila. Svaku bi nesreću koristili neprijatelji, da navedu vodu na svoj mlin, da uprljaju žrtvu njezina muža i da učine što težim posljedice za cijeli logor. Iva je pomislio, da je loše računao, kad je pred njom razvi-

Piše:

**Anka RUKAVINA,
Buenos Aires, Argentina**

jao svoj plan. Njezin strah prelazi u paniku; ona odbija svaki plan, iz kojega nije isključen i najmanji rizik. Njezin muž nije učinio nikome zla, neka se nešto poduzme službenim putem. Koliko se može učiniti službenim putem – rekao je Iva – pokazuju stratišta širom Hrvatske. Ne, neka bude mirna! Plan s bolnicom isključuje svaku opasnost. Oni će učiniti ono, što njima bude na dohvatu, ali nipošto ne će riskirati glavu za glavu.

Đurdica je problijedila, zadrhala i smrila se mirom, u kojem nije više bilo ni jedne iskre nade. Kad smo se toga jutra uspinjale prema Femu, rekla je, obrativši se više samoj sebi nego meni: «Ja znam, da njega više nema, ali ono što ga čeka prije nego umre, mnogo je strašnije od same smrti».

Iva je temeljio svoj plan na pretpostavci, da će zapovjednik logora dozvoliti premještaj prof. Crljena iz karabinjerske postaje u bolnicu. Ako se taj premještaj ostvari, naš je uspjeh siguran; u protivnom slučaju, sve je propalo. Iva je vjerojatno i imao neke razloge, da se tome nada, iako su izgledi za to bili vrlo slabici. Kad bi major-zapovjednik logora i uvažio tvrdnju, da je njegov uhićenik bolestan, tko zna, da li je on ovlašten, da u tom slučaju sam odluči. Morao bi – bez sumnje – o tome obavijestiti svoje pretpostavljene,

koji bi jednim liječničkim pregledom lako ustanovili, da uhićenik nije nipošto težak bolesnik. Nije također isključeno, da bi vijest o bolesti uhićenika mogla pospješiti njegovo izručenje, jer Englezima nije svrha, da njeguju bolesnika, nego da ga što prije izruče i skinu jednu brigu s dnevног reda. Ako se još uzme u obzir, da nam je na raspolaganju samo par dana vremena, onda bi sva sreća trebala biti na našoj strani, da se taj premještaj ostvari.

Kod ovako slabih izgleda u uspjeh s bolnicom, upozorila sam Ivu na prilike i mogućnosti u samoj karabinjerskoj postaji. Njegova je prva reakcija i opet bila negativna: – «Oni ne će riskirati glavu za glavu!» – Izložila sam mu tada sve podatke i moja opažanja prigodom posjeta u postaji. Predočila mu mogućnost jednog uspješnog pot hvata, kad bi se samo našli momci, koji bi ga izveli kako treba. Iva je sumnjaо, da bi iz toga moglo nešto biti.

Za njega je to značilo ići grlom u jagode i posve sigurno pasti u klopku, a on je časnik, koji štedi svoje vojnike, jer svakome je njegova glava draga. Dugo se je češkao po glavi i gledao u vrške svojih cipela. Konačno je zaključio i rekao: «Dobro, nastavi s radom, pa ako dođe do potrebe, razgovarat ćemo i vidjeti, da li se što može učiniti! A što se tiče dečki, ne brini nikakvu brigu, ono što si ti u stanju zamisliti, to su oni u stanju izvesti!»

Naš popodnevni posjet bio je zakazan za tri sata i uskoro je trebalo krenuti prema Femu. Bilo je teško izaći iz logora u pol bijela dana, s **Jadrankom** u naručaju, krenuti prema Femu i očuvati u tajnosti naše posjete. Nečije budno oko pazi na sve, što se u logoru događa, i takav Đurđićin odlazak bio bi, bez sumnje, uskoro registriran u uredu zapovjednika logora. U logoru je svatko znao, da je Jadranka do nedavna bila teški bolesnik. Nekoliko je sedmica bila između života i smrti u fermanskoj bolnici. Još uvjek je pod liječničkom paskom i mora povremeno u bolnicu na pregled i kontrolu. Ova nam je okolnost poslužila, da prikri-

jemo pravu svrhu našega odlaska u Fermo. U ovakovim zgodama nitko spretniji od Jože. U ambulanti i dječoj kuhinji vješto je proturio vijest, da Jadranka mora u bolnicu na pregled. Tu vijest je potvrdila i sama Đurđica, kad je u dječoj kuhinji tražila dozvolu, da netko drugi umjesto nje podigne mlijeko za Jadranku. U logoru se je svatko živo zanimao za Jadrankino zdravlje i nije bilo ništa neobično, da se je vijest brzo proširila. Dok je Đurđica s dozvolom za mlijeko stigla natrag u nastambu, vijest je već doprla i do stražara na glavnem logorskom ulazu.

Jadranka je bila umorna i poslije objeda čvrsto zaspala. Dan je bio težak i vruć, njezina snaga nije dostajala za toliki napor. Već je bilo vrijeme da krenemo, a ona je još najslađe spavala. Đurđica ju je tad uzela u naručaj, prekrila joj lice marom, da je zaštiti od sunca, i tako izađosmo na glavna logorska vrata. Svi koji su nas vidjeli, mislili su, da idemo u bolnicu. Išle smo glavnom cestom sve do podnožja grada, da onda skrenemo s nje i nestanemo u sjeni obližnjeg vinograda. Odatile utrtom i već poznatom stazom, prema gradu i karabinjerskoj postaji.

Dok smo u logoru izbjegle jednoj brizi, u postaji su nas čekale druge. Iako nam je sargent dozvolio posjete, bojale smo se il maggiorevog strogog držanja i njegovih «cinque minuti, ma non più». Pokazao je bez sumnje sućut za našu nesreću, no bio je čovjek discipline i reda, vršio savjesno svoju dužnost i bio vrlo služben. Naša prisutnost u postaji smetala je i njihovu radnu rutinu i mogla biti razlogom neprilika s engleskim vojnim vlastima. Da izbjegne sve te poteškoće ništa lakše, nego zabraniti naše posjete, ili ih svesti na samo pet minuta.

Posredstvom jedne uvažene ličnosti grada Ferma, plemenite po duhu i po statusu de conde, karabinjeri su dobili više uvida u tragediju, koja se je odvijala u njihovoj postaji. Doznali su, da prof. Crljen nije nikakav krivac, nego jedan od tisuća najboljih hrvatskih rodoljuba, koje Englezi danomice predavaju u smrt, da bi njihovim životima platili ratne usluge svom balkanskom savezniku i tako osigurali njegovu pobjedu. Zagovor ove plemenite osobe bio je odlučan za držanje karabinjera prema nama. Nisu mogli promjeniti našu sudbinu, ali su nastojali, da je olakšaju. Njihov službeni stav prema uhićeniku pretvorio se je u odnos ljudi

kršćanske tradicije i uljudbe, prema čovjeku koji trpi za svoje ideale i koji je žrtva jedne nepravedne i okrutne politike. Od toga dana prof. Crljen nije više primao obroke u svojoj čeliji. Karabinjeri su ga počastili svojim gostoprivmstvom u zajedničkoj blagovaonici, a nas nije više nitko gledao znatiželjno i čudno i naša prisutnost u postaji nije više bila neobična.

Započeo je tako naš drugi posjet toga ponедjeljka i četvrti po redu. Karabinjeri su nas uveli u dvorište, koje je gorjelo od žege popodnevnog sunca. Iz poslovnice je dopirao tak-tak pisaće mašine, negdje u prvom katu odzvanjali su koraci, ni traga jutarnjem prometu i vrevi u postaji. Naš se posjet odvijao u tišini popodnevne «sieste».

Moje izvješće o namjerama Ive i njegovih dečki sam je pridonjelo uvjerenju prof. Crljena, da ga ne će minuti njegova gorka čaša. Englezi sigurno ne će dozvoliti premještaj u bolnicu, a s nijedne druge strane nema se čemu nadati. Poručio je momcima, da se ne upuštaju u opasne avanture; njemu ne će pomoći, a sebi i drugima mogu naškoditi. Neka paze što rade i neka ga puste, da umre u miru sa svojom savjesti. Jadranka je spavala u njegovu naručaju. Andeo Smrti tiho je nad njima nadvio svoje krilo; među nama je zanjemio svaki razgovor i sve su se moje riječi odbijale o njihovu agoniju. U ovoj tišini, zasićenoj tjeskobom, tugom i strahom, moja misao o bijegu iz postaje bivala je sve odlučnija.

Nastavila sam radom, započetim togutra, ohrabrena sada Ivinim pristankom. Bez njega, teško bih što mogla učiniti. Ostale momke nisam poznавала i nisam znala, na koga bih se mogla obratiti. U njega sam imala puno povjerenje. Bio je razborit i pronicljiv, a za ovakve zgodе imao je već bogato iskustvo. Poznavao je svoju vojničku skupinu i za svakoga je znao kojim duhom diše. Sa sigurnošću je mogao ustvrditi tko je sumnjiv, tko povjerljiv, tko naš, tko njihov, tko je za što sposoban i tko je «kao suza». Oni «kao suza» posjedovali su sve odlike i vrline hrvatskog vojnika i čovjeka uopće. Oni su, sigurno, na visini ovoga pothvata. No, Iva se je teško upuštao u podvige, koje nije mogao osobno provjeriti i ocijeniti. U ovom slučaju, mogao se je osloniti samo na moje prosuđivanje, jer, osim Đurđice i mene, nitko iz logora nije imao pristup u postaju. Iva je pomno slušao moja izlaganja i mislio, da od toga brašna ne će biti pogače. Sve mu

je to izgledalo «fantazija jedne ženske glave», koja će se rasplinuti pred prvom zaprekom. Nu, nije imao za što strahovati. Koliko nije bilo izgleda, da se čemu nada, toliko nije bilo razloga, da se čega boji, jer ja – konačno – samo slijedim njegove upute, da dobro proučim teren i – kakav god bio moj plan – o njegovoj primjeni odlučit će on i njegovi momci. Mogao se je, prema tome, bez bojazni posvetiti pripremanju bijega iz bolnice, uvijek u uvjerenju, da je to jedina mogućnost na našem dohvatu. Ja sam – naprotiv – pošla od prepostavke, da se bijeg iz bolnice neće ostvariti i da je pothvat iz postaje jedino, čime možemo računati.

Moj plan, trasiran toga jutra prostim okom i na brzu ruku, bio je sušta opreka Ivinom razboru i oprezu. Prelazio je preko krovova gradskih kuća, na udaljenosti od dobrih stotinu metara, prije nego je stigao do karabinjerske zgrade. Dok su momci mogli provjeriti i upoznati ovaj dio njegove putanje, nisu imali nikakvog uvida u prilike u postaji. Svu djelatnost na ovom sektoru morali bi obavljati napamet, oslanjajući se jedino na moje podatke. Na meni je – prema tome – bila briga: proučiti i označiti ovaj sektor tako, da bi se momci mogli na njemu snalaziti usred noći, a da se pri tom nigdje ne spotaknu. Imajući na umu, da glava nekad ovisi o najmanjem spoticaju, bila bi, bez sumnje, ustuknula pred tom avanturom, da nisam imala povjerenja u sposobnost i razbor naših momaka. Ta, zar nije graničilo s pravim čudom, svaki put, kad je njihovim posredstvom koja žrtva izbjegla raljama krvnika?

Radila sam pozorno, sabravši sve svoje duševne snage: mjerila, brojila, bilježila. Toliko stopa, toliko koraka, toliko crijepona, stupova, vrata, prozora, stuba, zavoja; toliko bezbroj, naoko nevažnih sitnica. Sve uočeno i procijenjeno prostim okom, zabilježeno bez olovke i papira, sve je moralno biti registrirano u glavi, nikakav «corpus delicti» nije smio postojati. Plan je dobivao na snazi i strukturi. Teren je bio dobro označen, moje «zabilješke» određivale su putanje, po kojoj se je trebalo odvijati i na završetku našeg posjeta – «snažno se je i sigurno spuštao s krova u dvorište».

No, siguran i poletan kakav je bio, nije imao dalekog dosegaa. Koliko je bilo nade, da bi se sretno spustio s krova u dvorište, toliko je bilo bojazni, da bi u dvorištu posve zaglavio. Sva djelatnost kara-

binjera odvijala se je u prednjem dijelu njihove zgrade. Bilo je teško provjeriti njihovu djelatnost, raspored i svrhu pojedinih prostorija. Njihovo kretanje, radno vrijeme, izmjena straže, funkcioniranje glavnih ulaznih vrata, sve nam je to bilo nepoznato. Na tako nepoznatom terenu, uz mnoštvo karabinjera, koji se neprestano vrze po zgradu, nemoguće je pomisljati na bilo kakav pothvat. Moj je plan – istina – sretno stigao u dvorište, no, u dvorištu je stao i ostao i nije bilo izgleda, da bi se kroz ove poteškoće probio do konačnog cilja. Pred ovom su mi spoznajom počele tonuti lađe i bile bi sigurno sve potonule, da negdje – tko zna u kojem kutu svijesti i podsvijesti – moja iskra nade nije još uvijek tinjala.

Kako je odmicao dan, tako je aktivnost u postaji bivala sve živila. Čuo se je sve glasniji žamor i užurbanji koraci po hallu i stubištu. Naš se je posjet i opet bližio kraju i sargentu nas je pozvao, da pređemo iz dvorišta u ćeliju. U ćeliji smo mogle još neko vrijeme ostati, jer tamo nismo bile nikome na putu ni smetnji. Prolazeći hodnikom, kroz gusti špalir karabinjera, raslo je moje uvjerenje, da se ne će moći ništa učiniti. Val očaja preplavio je sve moje planiranje. Vjerojatno zbog panike, koja se je odražavala na mom licu, sargent me je pozvao u poslovnicu, ponudio mi je, da sjednem i da se smirim, jer «non c'e regione per essere tanto nerviosa». U više sam navrata pokušala uspostaviti razgovor sa sargentom, no, on se nije maknuo dalje od «si, signorina» i «no, signorina». Promjena u držanju karabinjera prema nama činila mi se je dovoljan razlog, da to još jednom pokušam. Ovaj put nije bilo problema. Sargent je i sam poticao razgovor, nastojeći da me uvjeri, da stvar nije tako crna kako se nama čini. Nije se bilo teško dosjetiti, da je iza sargentove ljubeznosti stajao moćni utjecaj našega zagovornika. Bio je conde i mecena grada, te vrlo ugledna ličnost u gradu i cijeloj provinciji. Karabinjeri su nastojali udovoljiti njegovoj želji i preporuci te postupali s nama što su bolje mogli u granicama njihove službene dužnosti. S ovako moćnim zagovorom osjetila sam sigurnost pred karabinjerima i znatno su mi porasla krila. Moj razgovor sa sargentom nije u početku imao drugog cilja, osim da nešto doznam o neposrednoj sudbini prof. Crljena, o eventualnim direktivama ili odlukama Engleza. Tokom razgovora sinula mi je misao, da je ovo jedinstvena prilika, da

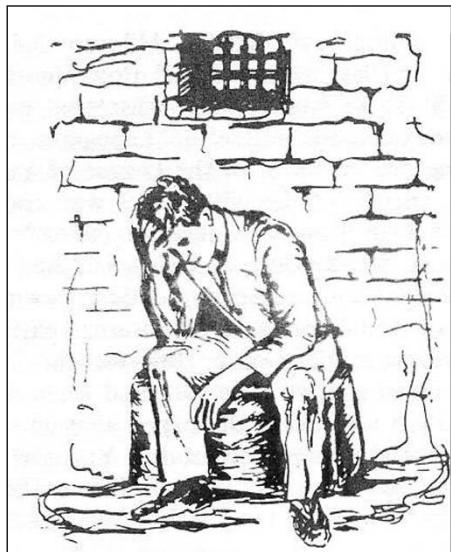
osvijetlim sektor između ćelije i glavnih ulaznih vrata. Oprezno, kao usput i slučajno, upličala sam u razgovor primjedbe i pitanja o njihovu životu i radu u postaji. Sargent je rado odgovarao na moja pitanja, zadovoljan, da je našao temu, kojom me može iskopčati iz naše žalosne stvarnosti. Moja radoznanost izgledala mu je obična i normalna pojava pred nečim novim i nepoznatim. Ovo mi je priskrbilo nekoliko dragocjenih informacija, pomoću kojih se je moj plan sretno probijao na ovom opasnom području, sve dok se noćni stražar nije pred njim isprisio kao nepremostiva zapreka. Momci su, naime, zapazili, da se vrata postaje zatvaraju s prvim sumrakom i da se stražar povlači s ulice u zgradu. Karabinjeri su očito bili

amo-tamo, i po svim izgledima bila je žarište njihove vanjske aktivnosti. Od prostorije, u kojoj su uredovali «i due capi», dijelila su je široka staklena vrata i nekoliko stuba, budući je bila nešto povišena nad razinom ostalih prostorija. Kroz veliko staklo, ugrađeno u zidu prema hall-u, pogled obuhvaća cijeli hall, ulaz u dvojnište kao i ulaz u zatvorenički odjel, dok se u ogledalu na suprotnom zidu hall-a odražava ulaz u zgradu u zidu i stubište, koje se penje na prvi kat. Na zidu, na dugackoj vješalici, visjelo je nekoliko pušaka, a sav je namještaj bio jedan manji pisaći stol i jedna sjedalica. Nad stolom, na zidu pričvršćen telefon, na stolu jedna bilježnica i na elastičnoj žici privezana olovka. Ovaj poseban smještaj i uređaj privukao je odmah svu moju pozornost. Strateški položaj – pomislih – koji pruža uvid u cijelo prizemlje njihove zgrade, te nužno upućuje na funkciju stražarnice i dovodi do zaključka, da je ova prostorija koliko po danu žarište njihove vanjske djelatnosti, toliko i najprikladnije mjesto za noćno čuvanja njihova mira.

U prizemlju je sve bilo povezano s njihovim poslom. Na svršetku dana napuštajući posao napuštali su i prizemlje i povlačili su se u svoje stambene prostorije na prvom katu. U prizemlju je ostajao samo stražar i po svemu se je moglo lako zaključiti, da noćne sate provodi u ovoj prostoriji. Tu ima cijelo prizemlje pod okom, a telefon ga veže s vanjskim svijetom. Tu, napokon, kad u sitne noćne sate – više nego sigurno – zadrijema, ima gdje sjesti i udobno se nasloniti, ostavljajući tako sav prostor otvoren i slobodan za našu akciju.

oprezni i htjeli osigurati svoj noćni mir, no stražar i dalje čuva stražu na ulazu, tim više, što Englezi mogu doći u bilo koje doba, da odvedu uhićenika. Ova okolnost isključuje svaku akciju u postaji, jer je prostor malen, da bi se moglo izbjegići stražara. Sa stražarom pred vratima, u hallu ili u dvorištu, mi ne bismo mogli drugo nego ravno u klopu. Nisam vidjela izlaza iz ove neprilike. Moj poraz je izgledao neminovan i svako daljnje planiranje beskorisno.

Našavši se u poslovnicu, kroz koju je strujala sva aktivnost karabinjera, lako sam mogla slijediti njihovo poslovanje i uočiti razna odjeljenja. S jedne strane, u ovećoj sali, nekoliko je karabinjera obavljalo uredske poslove, ne osvrćući se na išta drugo, osim na svoje papire. Na suprotnoj strani, jedna mnogo manja prostorija bila je vrlo prometna i bučna. Karabinjeri su se po njoj neprestano vrzili

Karabinjeri nisu ni slutili, da bi mogli imati neprilika u postaji. Oni su samo budno stražarili na glavnom ulazu u zgradu i bili uvjereni, da se iza zatvorenih vrata nemaju čega bojati. Ova je njihova sigurnost bila okosnica mog plana i naša jedina prilika. Iskoristiti njihovu sigurnost, zateći ih u njihovu miru i zaskočiti sa strane, s koje se najmanje nadaju, bilo je jedino čime smo mogli računati. Ne smijemo ni jednim znakom odati, da bi njihova sigurnost mogla biti ugrožena. Uvjet našega uspjeha je oprez.

Riješivši tako pitanje noćnog stražara, moj plan je novim poletom krenuo prema konačnom cilju, prema glavnom izlazu iz karabinjerske zgrade.

Vrata na ulazu bila su teški masivni porton, u skladu s dimenzijama ove srednjovjekovne tvrđave, pretvorene prikladnim, modernim uređajem u njihovu postaju. Sastojala su se od dva krila, zatvarala su se u sredini, a preko dana stajala su širom otvorena. Stražar je na ulazu budno pazio tko u postaju ulazi i što u njoj traži, uskrativši mi time svaku priliku, da provjerim na koji se način otvaraju. S vanjske strane nije bilo ničega, po čemu bih mogla nešto zaključiti; a nutarnju stranu vrata nisam mogla vidjeti, jer je svako krilo bilo prislonjeno na zid kratkog, širokog hodnika, koji je vodio od ulaza prema hall-u. Bilo je ipak očito, da se nije radilo o kakvoj običnoj bravi ili o teškom željeznom zavoru kao kod ćelije. Vrata su bila lijepa, moderna, pa je i brava morala biti nekakvog modernog kova, no uzalud sam nastojala prigodom svakog posjeta otkriti njezin mehanizam. O tom mehanizmu ovisila je sudbina moga plana. Ako stražar, kad se navečer povuče s ulice u zgradu, zaključa za sobom vrata i spremi ključ za pas ili na koje drugo sigurno mjesto, mi ne možemo ništa učiniti i moj plan propada. Ako se, kojom srećom, vrata mogu otvoriti bez ključa i većih poteškoća, moj plan ima sve izglede, da se sretno dovine do konačnog cilja.

Uzalud bi bilo očekivati sretniju priliku koja bi otkrila, koja nas sreća ili nesreća čeka iza tih vrata. Situacija na ulazu bila je uvijek ista. Karabinjeri su bili oprezni i nisu nas puštali s oka. Svaki moj slobodniji potez ili pokret mogao bi probudit sumnju. No, nešto se je moralо učiniti. Bilo je pitanje života i smrti, i svako bi oklijevanje moglo biti sudbonosno. Ako se ništa ne učini, smrt je neizbjediva; poduzme li se bilo što, ishod može biti koliko

ko poraz, toliko pobjeda. Veliki razlog, dakle, da ništa ne odgađam, kako bih što prije bila na čistu, što nas na ulazu čeka, hoće li moj plan proći ili propasti.

Kad je sargent definitivno zaključio naš posjet, izašla sam prva iz ćelije s Jadrankom u naručaju, s namjerom, da je zabavim i rastresem, da ne gleda bolno rastajanje svojih roditelja. Nisam se zaustavila u hall-u, da pričekam Đurđicu, nego sam odmah produžila prema izlazu, s jednom neodređenom nadom, da bi mi se od nekuda mogla nasmiješiti sreća. Pred zgradom je šetao stražar svojih šest koraka lijevo, šest koraka desno, skrenuvši svu svoju pažnju prema ulici. S nutarnje strane ulaza stajala su dvojica karabinjera, jedan s jedne, drugi s druge strane, prislonjeni uz vrata i motreći pozorno stranke, koje su ulazile u postaju. Na desnoj strani stajao je karabinjer, koji je uživao posebne Jadrankine simpatije. Često je prolazio dvorištem za vrijeme naših posjeta, šalio se s njom i smijao, divio se njenim «riccioli biondi e bellissimi occhi azzurri». Jadranka ga je odmah zapazila i uspostavila s njim razgovor u svome monosilabnom žargonu. To mi je omogućilo, da se i sama približim vratima, a da to nikome ne bude neobično.

Nekoliko minuta nakon moga izlaska iz ćelije, čuo se je oštri udarac željeznog zavora na njenim vratima. Oba karabinjera na ulazu odmah su napustili svoje pozicije, po čemu sam zaključila, da su tamo stajali nama u «počast». Ostala sam prislonjena uz sami rub vrata, i dok sam Jadranki pokazivala sad ovo, sad ono, pomašlo sam otiskivala vrata od zida. Đurđica je zaostala u hall-u u razgovoru sa sargentom, koji je vjerojatno nastojao da je smiri, jer sam čula njezino jecajima isprekidano «grazie, grazie, signore!» Sve oči u hall-u bile su uprte u nju, i na mene se nije nitko osvrtao. Nisam mogla zamisliti prikladnije zgode, da jednim jačim zamahom odgurnem vrata od zida i nađem se oči u oči sa strašnim monstruom, koji mi je zadavao toliko jada. Bila je to crna metalna kutija, veličine da bi stala u šaku jedne ruke, pričvršćene na drvenoj plohi vrata, u visini moje glave. Jedna, dakle, obična brava, čije je ustrojstvo kao i djelovanje na očigled jednostavno, iz kojeg se je moglo sa sigurnošću zaključiti, da se vrata s nutarnje strane mogu otvoriti bez ikakvih poteškoća.

Time je moj plan svladao i posljednju zapreku i sretno stigao na kraj svoga duga

i nesigurna putovanja kroz karabinjersku zgradu. Tako je prošao i naš četvrti posjet.

Izašla sam iz postaje vrlo uzbudjena. Glavom su mi brujale misli, brojevi, podaci, živci. Moram se, prije svega smiriti, srediti misli i napraviti skicu plana, koji će što prije predati momcima. Smatrala sam, da je moja misija uspjela i vraćala sam se u logor vrlo zadovoljna. Đurđica je, naprotiv, izgubila svaku nadu, da će se nešto moći učiniti, te posvena utonula u šutnju i očaj. Silazile smo već poznatim puteljkom kroz vinograde prema logoru, i dok su moje lađe plovile punim jedrima, njezine su tonule na dno ponora. Poznavajući njezin strah pred rizikom svakog pothvata, odlučila sam, da joj ništa ne spominjem. Moj plan, na krhkим nogama, na kakvima je bio, ne bi joj povratio nadu, nego bi je posve izbacio iz duševna mira. Jadranka je već bila umorna i gladna, vrijeme da požurimo u logor. Nisam vidjela časa, da stagnem. Htjela sam se okupati i smiriti živce. Sunce je već bilo dobrano prevagnulo k zapadu, no još je dug do večere. Otići će stoga najprije pod tuš, a onda na razgovor Ivi i Joži. Zatim će pođignuti jelo i večerati, pa onda spavati. Spavati, iznad svega spavati. Osjećala sam se vrlo umornom. Iza mene su dvije neprospavane noći i dva vrlo naporna dana.

Toga posljepodneva stigla je vijest o bolesti prof. C. i do samog zapovjednika logora. Iva i Joža su već bili kod njega, izrazili mu našu zabrinutost za njegovo zdravlje i potrebu, da ga se premjesti iz ćelije u bolnicu. On na to nije rekao ni da, ni ne, što je Iva primio kao dobar znak.

Iva je vrlo cijenio majora **White-a**. Vidio je u njemu sve odlike pravoga časnika i dobrog čovjeka. Po njegovu mišljenju, major White nije nipošto bio okrutni progonitelj Hrvata, nego je, naprotiv, želio da nam pomogne. Prof. C. je uhitio po nalogu svojih pretpostavljenih, ali bi mu sigurno olakšao patnje. U svome optimizmu Iva je već računao s majorovim pristankom, te odmah sve poduzeo, da stvar što bolje organizira. Nije dovoljno – mislio je – da se prof. C. proglaši bolesnim. Trebalо ga je na neki način i razboliti, naravno, bez težih posljedica po njegovu zdravlje, kako bi major imao opravdan razlog za njegov premještaj.

(nastavit će se)

MATO MARČINKO, MUČENIČKA HRVATSKA

Početkom ove godine u izdanju HKD Sv. Jeronima, u Zagrebu izašla je iz tiska najnovija knjiga hrvatskog književnika, znanstvenika i domoljuba **Mate Marčinka**, pod nazivom *Mučenička Hrvatska: Uломci iz hrvatske povijesti*. Na naslovniči otiskan je zemljovid Hrvatska za kralja Tomislava oko godine 928. Knjiga ima 436 stranica, a sam autor ju je razdijelio na devet tematskih područja, s posebnim poglavljem pod nazivom Izvori i literatura, te Bilješka o piscu i slikovni prilozi.

Mato Marčinko je rođen 1925. u Hrastovici kraj Petrinje. Pučku je školu završio u Hrastovici 1936., klasičnu gimnaziju u Zagrebu i Hrvatskim Karlovcima 1944. Na Pravnom fakultetu je diplomirao 1952. godine. Cijelo ovo vrijeme bio je proganjivan od komunističkih vlasti kao hrvatski domoljub. Prošao je Bleiburg i križni put, a poslije 1945. doživio sve "blagodati" komunističke diktature za vrijeme Titove tiranije. Godinama je bio član radnik Matice hrvatske te član HKD Sv. Jeronim. Od najranije mladosti bavio se književnošću i znanostu, te je pod svojim imenom i svojim pseudonimom Tomislav Heres objavio niz književnih i znanstvenih djela iz književnosti i povijesti svoga hrvatskog naroda. Široki je dijapazon njegova književnog i povjesnog rada, a kao domoljubni pisac i znanstvenik osobito se zanimalo i proučavao povijest svoga hrvatskoga naroda, kojemu je pripadao i pripada cijelim svojim bićem.

Mato Marčinko je bez sumnje poznati i priznati hrvatski književnik i znanstvenik, nažalost poznat manje nego što on zaslužuje svojim književnim i znanstvenim radom, ali to je sudbina svakog hrvatskog domoljuba.

Kao što smo već istakli, ovo golemo djelo koje se sastoji od devet poglavlja počinje s proučavanjem 1102. godine, gdje se Marčinko bavi problematikom hrvatskog kralja Petra Svačića iz godine

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

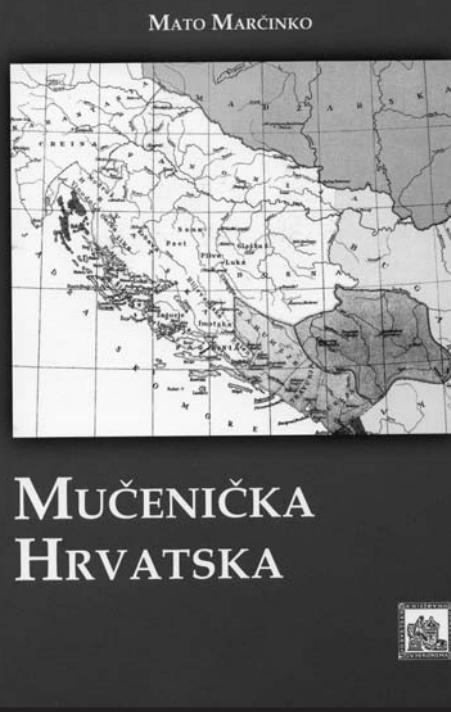
1093. do 1097., iznosi problematiku Petrova Gvozda, krunidbu ugarskog kralja Kolomana, spominje dvanaest hrvatskih plemena te na svoj znanstveni način proučava povijest iz ovog razdoblja svoga hrvatskog naroda. Poslije toga Marčinko govori u raznim poglavlјima o raznim temama iz hrvatske povijesti, pa tako možemo spomenuti poglavlja pod nazivom

vorenom jamom Jazovka', 'Spomen po-hod Jazovka 2007.', 'Crngrob', 'Macelj', 'Izjava članova predsjedništva HKVPR i članica vijeća HUVRP', te 'Odžak'.

Veoma su zanimljiva i poglavlja u kojima Marčinko gleda na Hrvatsku danas, a to obrađuje u posebnim poglavlјima pod nazivom 'Hrvatska na umoru' te poglavlje 'Mučeništvo hrvatskog jezika', s posebnim osvrtima na hrvatski iskon, doselidbu indoijanskih Hrvata, zlokobnu slavistiku, podrijetlo i nastanak hrvatskoga jezika i pisma, 'Hrvatski jezik na mučilištu' te 'Obraćanje hrvatskog jezika'. Posebnu pažnju valja posvetiti čitanju poglavlja pod nazivom 'Memento od Gvozda do Den Haaga', a osobito na poglavlja 'Smrt Petra Svačića na slici Otona Ivekovića', 'Smrt Petra Kružića', 'Sigečka sumnja', 'Ime vimdar ima', 'A smrt je čekala u Bleiburgu', 'U arhivu UDB-e i OZNA-e', dalje 'Hrvatska je uskrnsula na vukovarskom križu', 'Vukovar pamti', 'Tezno - najveća grobniča Hrvata', 'Hrvatski branitelji nemate pravo na šutnju', 'Zar mrtvi su', 'Govor akademika Josipa Pečarića na prosvjednom skupu Ne ćemo treći Jugoslaviju', 'Pismo bl. Alojziju Stevincu' i konačno 'Betelehemsko Svijetlo'.

Sve su to osvrti i piševo gledanje na tragediju hrvatskog čovjeka od prvih početaka postanka Hrvata pa do naših dana. Možemo kazati da je ovo jedno opširno, studiozno i sveobuhvatno djelo, koje zasluzuje svu pažnju i književne i znanstvene kritike. Valja spomenuti da je na kraju knjige Mato Marčinko objavio i svoje stihove iz povijesti hrvatskoga naroda, dakle obradio je poznate teme.

I ovog puta, kao i mnogo puta do sada, Marčinko nas je obradovao ovim velebnim djelom iz povijesti hrvatskog naroda kojemu on pripada svim svojim bićem. Trud koji je uložio da bi običnom čitatelju, ali i onima kojima je povijest hrvatskog naroda struka, pokazao s kakvom ljubavlju i domoljubljem te koristeći

'Nalegoše Turci na jazik hrvatski', zatim 'Državotvorstvo prvog predsjednika obnovljene hrvatske države dr. Franje Tuđmana', zatim veoma zanimljiva poglavlja 'Od Krkave do Den Haaga', te poglavlje 'Hrvatski narod ne može opstati bez svoje samostalne suverene hrvatske države', s osobitom osvrtom na povijest hrvatskih muslimana te poglavlje 'Hrvati kratko pamte'. Bleiburšku tragediju i križne puteve hrvatskoga naroda 1945. obradio je u istoimenom poglavlju s posebnim osvrtom na Jazovku, 'Misno slavlje nad ot-

znanstvene činjenice, govori o prošlosti svoga hrvatskog naroda te i sam dolazi kao proučavatelj hrvatske prošlosti do znanstvenih činjenica i saznanja o podrijetlu i korijenima svoga naroda. Ono što nas zapanjuje i oduševljava kod Marčinka jeste saznanje da je on veliki i neupitni hrvatski domoljub i da kroz stihove, prozu i svoje znanstvene uratke pronalazi sve ono što je bilo, sve ono što jest i što će biti u životu hrvatskog čovjeka, i to s velikom ljubavlju kao pisac ističe, a kao znanstvenik proučava, dajući i svoj veliki i nemjerljiv doprinos u proučavanju prošlosti svoga hrvatskoga naroda. Knjigu valja čitati, te se ponovo vratiti čitanju, proučavati je i ona bi trebala biti dostupna svakoj hrvatskoj domoljubnoj obitelji, jer s tom namjerom je i pisana.

Hrvatskom čovjeku treba približiti i pokazati povijest svoga naroda te i budućnost koja nas čeka, a Marčinko na upućuje na sve to. Naša prošlost jest krvava i patnička, naša sadašnjost isto tako jest patnička i krvava, a budućnost nam je okrenuta prema silama zla i našim dušmanima, kojima je Hrvatska bremenita od prvih naših korijena pa do danas. Još valja istaknuti da je knjiga napisana korijenskim pravopisom, a da se može nabaviti kod nakladnika - HKD Sv. Jeronim, Trg kralja Tomislava 21, Zagreb, ili kod samog autora - Iblerov trg 8, Zagreb, po cijeni od 125,00 kuna..

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od travnja do sredine lipnja 2008., daljnje su izlaženje ovog mjeseca svojim nesebičnim prilozima pomogli:

Tomislav	Cvetnić	Zagreb	470,00
Ivan	Miličević	Ljubuški	300,00
Ljubica	Bujanović	Zagreb	300,00
Stanislav	Janović	Zagreb	100,00
Vladislav	Musa	Zagreb	200,00
Drago	Sudar	Zagreb	450,00
Ante	Grlić-Radman	Zagreb	200,00
	u k u p n o		2.720,00 Kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ZBOG TEBE

*Ni jedna ruža na horizontu djetinjstva
ne ukaza se meni.*

*Kad podoh u svijet
poklonih se samo rodnoj zemlji.*

*Mučnim okusom ponosa
okrenuh lice prošlosti zemlje ove.*

*Koliko mijena se ukaza,
al' gorčina ponosa,
izrasla ispod korova,
mučne je vijence splela.*

*Zbog tebe rodna zemljo
i umorna ti čela;
ja bdijem, čekam
vodu s bistrog vrela.*

Zbog tebe rodna zemljo.

Ivan DUJMOVIĆ

MAMI

*Kaj bi jošče štele?
Imele smokmice
žmekhoče i coprnice...
a spet gledimo
obrazek Tvoj
kaj se navek smeje.
Se smo imele
čudaj lepih den -
denes je samor sen!
Kaj bi jošče štele?
Spet je samor spomenek
na se, ono, dišeće
i navek nas
srčeko vleče
nazaj.*

Višnja SEVER

MOLITVA SVETOM FRANJI

*sveti moj Frane
izmoli u Isusa
i meni rane*

*znam da će peći
i znam da će boljet
al' ja ēu ih voljet*

*i jednom
kad u Nebo stignem
i okom ti mignem
poć' ēemo oba
do Krista*

*preda nj ēu
prostrijeti rane:*

*sve svoje dane
i onu što blista*

Mario BILIĆ

KAKO JE POČEJA RAT U MOME GRADU

Općinski odbor HDZ na početku mjeseca 1991. donija je odluku. U svim mjesnim zajednicama u kojima je HDZ vladao, tribalo je organizirati dobromoljačke nenaoružane odrede, imenovati zapovjednike, članove odbora za obranu i tajno se naoružavati. Kupovati i nabavljati oružje, kako se tko siti.

I počeli smo. Na oglasnoj ploči kraj Glavne pošte u Zadru, oglasili smo da upisujemo u dragomoljačke odrede. Pojedinci, dragomoljci su se počeli javljati, upisivati, dobivali su potvrde.

Piše:

Bruno ZORIĆ

bija Trole, Ćorko, Željkec, Darko, Ive, i svi drugi. Svi su oni bili domoljubi od glave do pete. Svak se busa u prsa ka pravi domoljub.

Počele su i prve srpske barikade. Srbi se dižu na ustanak. Bižu u šume. Okupiraju prometnice. Hrvatska je u teškom položaju. Hapse Hrvate po hrvatskim selima. Slušamo kako čine zvjerstva. Mnoge

Iz vojarne na Ravnicama, naši su nam ljudijavljali, koliko u njihima neprijateljskih vojnika, koliko i kakvog naoružanja, tko je neprijateljski kadar i sve sam to znao. I tako početkom desetoga mjeseca, odlučili smo u Štabu CENTAR koji je tada bio formiran, da se blokira vojarna. Ukinuli smo im dovod struje i vode, niko s njima nije smio komunicirati i mislili smo, tako će pasti i pridat se, a mi ćemo doći do prvih pušaka. Tako je i bilo. Srpski avioni lete nad Zadrom. Mnoge vojarne su blokirane. Narod se uzbunila. Rukama na vojarne. Oružja nismo imali. Počeli smo pregovore s neprijateljem.

Ante iz Ureda za obranu dolazi k meni i kaže, idemo zvati komandira vojarne Popova da se u miru pred, pusti vojnike kućama, a on da ide s nama u Zbor narodne garde na Boriku. Makedonac Popov pušta vojnike, njih dvadesetoro, a on se dvoumi. Neće da se prida. Konačno popusti. Prida se i on. Vodimo ga u Zbor narodne garde.

Prva vojarna neprijateljske vojske u gradu Zadru pada. Među dragomoljcima oduševljenje. Puca se u zrak. Vojnici zatriveni ulaze u dvoranu Mjesne zajednice GAZIME JEDAN. Častimo ih jelom i pićem. Oni kažu, mislili smo da ćete nas strijeljati. Ma kakvi strijeljati, idete kući. Bilo je tu Šiptara, Srba iz Niša, Muslimana i svih drugih. Rekli smo im. Skidaj uniforme, obuci civilno odijelo, evo ti džeparac i biž kući. Mi ne želimo ubijati, mi samo želimo slobodu za svoju dicu, obitelj i svoju domovinu. A ti, ratuj tamo di si se rodija.

Tako je počeo rat u mome gradu. •

U mjesnoj zajednici GAZIME JEDAN HDZ imenuje mene za zapovjednika i tako ja počnem upisivati prve članove, voditi evidenciju članstva, te sam na početku davao potvrde na običnom papiru. Formirao sam desetine, imenovao komandire, odredio lokacije dežurstva, čuvanja ustanova, pošte, bolnice, škole na ovom području. To su bile pripreme za rat. Formirana posebna odjeljenja za skloništa, opskrbu, protupožarnu zaštitu, borbeni sektor, stražarili smo s zračnim puškanom, na vratima štaba. I tako smo se pripremili za rat. Prvo dragomoljci, zatim Narodna zaštita, Krizni štab i Štab Centar, vojna formacija, koja je poslije 25. listopada 1991. godine prešla u 112. brigadu.

U tome našem štabu bilo je svakakvih ljudi. Domoljuba. Uz Antinu Šipku, tu je

hrvatske obitelji stradavaju. Vidimo, vrag je odnijašlu. Triba se naoružavati i braniti svoju dicu i obitelj. Braniti svoje. U Zadru još nisu bile formirane brigade. Nazvali smo ih dragomoljački odredi. Puno se svita javljalo, ali kad je tribalo dežurstva, malo se tko javlja. Samo mlađarija. Oni su to shvatili kao igru. Zato je mudro postupio HDZ. Naredija je svojim čelnicima, triba se naoružavati.

Za oružje sam imenovao prijatelja Rilu. On je bio vješt u tome. Magistar ekonomije, pa je sa šoldima znao dobro baratati. Čistila su se skloništa, da bi se narod imao gdje skloniti u slučaju srpskoga bombardiranja Zadra.

U SPOMEN

Ivan PIRŠIĆ

1923.-2008.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Sisačko-moslavačka

IN THIS ISSUE

On the first day of June 2008, in Macelj, near the Croatian-Slovenian border, a commemoration was held for the victims of partisan slaughter in May 1945. It is estimated that in that relatively small area, communist partisans had killed, without any trial, around 12,000 Croat prisoners of war, civilians and a large number of priests. There were around 3,500 people at the commemoration, and the mass – a concelebration of about thirty priests – was led by the Auxiliary Bishop of Zagreb **Dr. Vlado Košić**. As a part of a detailed report prepared by **Stjepan Brađić**, we are publishing Bishop Košić's entire homily as well as the speech of Prim. Dr. Stjepan Bačić, who addressed the people present on behalf of Association Macelj 1945 and of the Croatian Association of Political Prisoners.

* * *

Sanja Rogoz-Šola reports about the commemoration in Ruševi, a small village in Slavonia, where partisans killed

without trial at least 150 people, in April 1945, but according to some estimates that number was much higher. Those were political opponents, who were summarily executed without any facts established. Unfortunately, that model was being applied in other Croatian lands (and outside Croatia).

* * *

We are publishing reports from election assemblies in branches of the Croatian Association of Political Prisoners Osijek (**Ivo Tubanović**) and Rijeka (**Slavko Meštrović**), and a report on the 16th Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism (INTER-ASSO), which was held between 30 May and 2 June 2008 in Mostar, written by **Jure Knezović**. The Congress has passed two resolutions, whose full texts are published here. The first one is specifically directed at the authorities of Bosnia and Herzegovina, while the other deals with the general is-

sue of overcoming of communist dictatorship and preserving the memory of the victims.

* * *

In the memoir part of the paper, we are publishing the final parts of texts written by **Drago Sudar** and **Franjo Talan**, and the second part of the account about partisans' crimes in Lika, that was gathered by **Ivan Vukić** and **Ivica Franić**. We continue with **Anka Rukavina's** feuilleton about the rescuing of Croatian prisoners of war. Based on the data obtained from the Ministry of Justice, **Kaja Pereković** is publishing the names of women – political prisoners, who died or were killed in the camp or prison in Slavonska Požega. For some of those women, the data are so scarce that we can say that the communist authorities were ignoring the basic human rights, such as the right to identity and the right to a grave. Namely, there is no trace of some of those political prisoners after their arrival to communist prisons.♦

Gospic

IN DIESEM HEFT

In Macelj, unweit der kroatisch-slowenischen Grenze, fand am 1. Juni 2008 eine Gedächtnisfeier für die Opfer des Partisanenmassakers in Mai 1945. Man schätzt, dass auf dem relativ kleinen Raum die kommunistischen Tito-Partisanen etwa 12.000 Kriegsgefangenen, Zivilisten und eine Große Zahl der Priester, ohne irgendwelche Schuld nachweisen, umgebracht haben. An der Gedächtnisfeier nahmen etwa 3.500 Menschen teil und die heilige Messe führte der Zagreber Weihbischof **Dr. Vlado Košić** dem etwa 30 Priester konzelebrierten. Im Rahmen der Reportage, die **Stjepan Brajdić** vorbereitet hat, veröffentlichen wir Predigt des Bischofs Košić, sowie die Rede des **prim. Dr. Stjepan Bačić** der sich im Namen des Vereins Macelj 1945 und des Kroatischen Verein ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ) an die Anwesenden wandte.

* * *

Sanja Rogoz-Šola berichtet über die Gedächtnisfeier in Ruševi, einem kleinen slawonischen Dorf, in dem im April 1945 kommunistischen Partisanen ohne Gerichtsverhandlung wenigstens 150

Menschen, während nach anderen Schätzungen diese Zahl wesentlich größer ist, umgebracht haben. Es handelte sich um politische Gegner, die kurzfristig, ohne Beweisführung, liquidiert wurden. Dieses Modell wurde, leider, auch im anderen kroatischen Gegenden (und auch außerhalb) angewandt.

* * *

Außerdem veröffentlichen wir Berichte von Wahlversammlungen der Zweistellen des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ) in Osijek (**Ivo Tubanović**) und in Rijeka (**Slavko Meštrović**), sowie ein Bericht aus der Feder des **Jure Knezović** über den XVI. Kongress der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangener und Opfer des Kommunismus (INTER-ASSO), der von 30. Mai bis 2. Juni 2008 in Mostar stattfand. Der Kongress beschloss zwei Resolutionen die wir veröffentlichen. Die erste ist besonders an die Obrigkeit von Bosnien und Herzegowina gerichtet, während sich die andere mit allgemeinem Problem der Überwindung der kommunistischen Diktatur und Bewah-

rung des Erinnerns an die Opfer beschäftigt.

* * *

In dem Memoirenteil veröffentlichen wir Schlusstext von **Drago Sudar** und **Franjo Talan**, sowie zweiten Teil der Zeugenerzählungen über die Verbrechen in Lika, die **Ivan Vukić** und **Ivica Franić** gesammelt haben. Mit dem Feuilleton von **Anka Rukavina** über die Rettung der kroatischen Kriegsgefangenen fahren wir weiter fort. Auf der Grundlage der Dokumente des Justizministeriums veröffentlicht **Kaja Pereković** Namen der Frauen die als politischer Häftling in dem Lager bzw. Gefängnis Slavonska Požega starben oder umgebracht wurden. Für einige dieser Frauen sind Daten so fehlerhaft, dass man sehen kann wie die kommunistische Macht die elementare Menschenrechte, wie das Recht auf Identität und Grab, ignoriert hat. Einigen politischen Häftlingen, nach dem sie in die kommunistischen Gefängnisse kamen, verliert sich jede Spur. •

Žminj

IV. OPISNA OCJENA (član 21 i 22. Pravilnika):

Na sadašnjoj dužnosti nalazi se od 30.6.1977. godine.

Radi se o starješini sa nadprosečnim kvalitetima koji veoma odgovorno i uspešno već 8 godina obavlja dužnost Predsjednika Vojnog suda u Zagrebu.

U realizaciji zadataka iz domena svoje funkcije ispoljava krajnju upornost, odgovornost i ekspeditivnost. U toku 1985. i 1984. godine, Vojni sud u Zagrebu pod njegovim neposrednim rukovodstvom rešavao je nekoliko veoma složenih slučajeva sa područja političkog kriminaliteta /albanski nacionalizam i iridentizam/, pri čemu je pokazao visok nivo političnosti, ne samo u toku sudjenja, već i posebno nakon toga ukazujući na idejno političke pravce i akcije za razrešavanje uočenih problema i uspešnije suprostavljanje tim oblicima neprijateljske aktivnosti u i prema Armiji.

Zao čovek, komunista i starješina JNA uživa vrlo visok ugled u radnoj i životnoj sredini.

Dosledan je u sprovodjenju stavova i politike SKJ.

V. MIŠLJENJE OCENJENOG O SKLONOSTIMA ZA DUŽNOSTI I PRAVCIMA SVOGA RAZVOJA
(član 26. Pravilnika):

Odgovaraju mu sve upravne i rukovodeće dužnosti u pravnim organima njegovog i višeg čina.

Mogao bi vrlo uspešno obavljati i odgovarajuće partijsko-političke dužnosti.

VI. SKLONOSTI ZA (označiti rednim brojem na više do tri):

Komandovanje	Naučno-istraživački i publicistički rad	
Upravne dužnosti	1	Partijsko-političke dužnosti
Operativne dužnosti		Organizaciono-mobilizacijske i personalne poslove
Od mlađe stapske dužnosti		Obaveštajne i kontraobaveštajne dužnosti
Nekratkotrajne dužnosti		Pozadinske dužnosti

VII. ZAKLJUČAK SLUŽBENE OCJEĆE (član 23. Pravilnika):

Starješina je odličnih radnih i moralnih kvaliteta, koji svjesno, predano i odgovorno obavlja dužnost na kojoj se nalazi.

Dosledan je u tumačenju i sprovodjenju stavova i politike SKJ.

Radi se o starješini koga zbog ispoljenih radnih i moralnih kvaliteta preporučujemo za dalje vodjenje u Pravnoj službi JNA

Ocenjuje se ocjenom "Naročito se ističe"

Ocena mi je saopštena

(datum, čin i potpis)

M.P.

Pretpostavljeni starješina
general-major
Ratko Buzaljko

(datum, čin i potpis)

K A R A K T E R I S T I K A

Za druga Ivana Fumića, na radu u Vojnom suđu Zagreb.

Roden je 26.12.1930. godine u selu Milanlug, SO Slavonska Požega. Član SKJ:je od 02.06.1948. godine.

Do sada je obavljao razne dužnosti u SK, i to: bio je sekretar osnovne organizacije SK u više navrata, zatim je bio član Konferencije SKH za grad Zagreb, te član Konferencije SKJ za JNA. Sada je član Predsjedništva komiteta SKJ VP 7250/1 Zagreb.

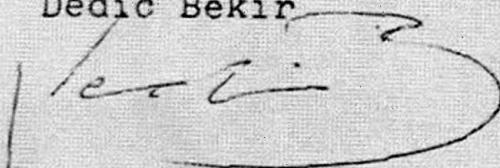
U osnovnoj organizaciji SK, kao i na drugim dužnostima dosljedno se zalagao za sprovodenje generalne linije SKJ. Istakao se u borbi protiv nacionalizma, kao i protiv neprijateljskog djelovanja i raznih drugih negativnosti u armiji i društvu. Obaveze koje dobije ili preuzme, izvršava potpuno i odgovorno.

Aktivno radi udruštveno-političkim organizacijama; u mjesnoj zajednici, Savezu boraca NOR-a i SSRN.

SEKRETAR V OOSK

Zgb, 06.02.1986.

Dedić Bekir

Saglasan Komitet org.SK VJ 7250-1 Zagreb

ZA KOMITET SK
Ivan Novak

